

GÖTEBORGS UNIVERSITET

HANDELSHÖGSKOLAN

Fråga inte om kunden tvättar pengar

Avvägningen mellan integritetsskydd och intresset av att motverka finansiell brottslighet i svenska och europeiska rättskällor

Viktorija Dikis

Juridiska institutionen
Juristprogrammet
Examensarbete, 30 högskolepoäng
Höstterminen 2023
Handledare: Allison Östlund

Förord

När jag inledde mina studier på juristprogrammet hade jag inte en tanke på att det skulle sluta med en uppsats om penningtvätt och dataskydd. Jag vill rikta ett stort tack till Aron Klingberg och Maximilian Krackhardt, Managers på Advisense, för introduktionen till ämnet och många spännande och givande diskussioner.

Jag vill även rikta ett stort tack till Marcus Jacobi, min chef på Aros Kapital, för den ständiga stöttningen som har möjliggjort att jag har kunnat författa en masteruppsats samtidigt som jag ägnat mig åt ett heltidsarbete. Slutligen vill jag tacka min underbara sambo Carl som ständigt har uppmuntrat och motiverat mig när jag suttit på min studiekammare under de sena vardagskvällarna och helgerna.

Innehåll

1	Inledning.....	6
1.1	Bakgrund	6
1.2	Syfte och forskningsfrågor	7
1.3	Metod.....	8
1.4	Avgränsningar.....	9
1.5	Material.....	9
1.6	Disposition.....	10
2	Rättsliga och teoretiska utgångspunkter	12
2.1	Rättsliga utgångspunkter	12
2.1.1	Kundkännedom, kundriskbedömning och riskbaserat förhållningssätt enligt penningtvättslagen.....	12
2.1.2	Behandling, personuppgifter och personuppgifter som rör fällande domar i brottmål samt lagöverträdelser som innefattar brott.....	14
2.1.3	Legalitet och proportionalitet.....	15
2.2	Teoretiska utgångspunkter	15
2.2.1	Samhällsnytta eller individuella rättigheter.....	15
2.2.2	Brottsbekämpning eller integritet.....	16
3	Hur rätten till integritet och privatliv respektive intresset av att bekämpa brott och återspeglas i rätten	20
3.1	Svenska rättskällor	20
3.1.1	Integritetsskydd och brottsbekämpning i grundlag	20
3.1.2	Integritetsskydd och brottsbekämpning i lag.....	23
3.1.3	Integritetsskydd och brottsbekämpning i förordningar	28
3.1.4	Integritetsskydd och brottsbekämpning i förarbeten	30
3.1.5	Integritetsskydd och brottsbekämpning i domstolspraxis	35
3.1.6	Integritetsskydd och brottsbekämpning i myndighetspraxis	37
3.1.7	Integritetsskydd och brottsbekämpning i bank- och finansbranschens praxis	41
3.2	EU:s rättskällor	42
3.2.1	Integritetsskydd och brottsbekämpning i EU:s primärrätt.....	43
3.2.2	Integritetsskydd och brottsbekämpning i EU-direktiv och förordningar.....	44
3.2.3	Integritetsskydd och brottsbekämpning i EU-domstolens praxis	50
3.2.4	Integritetsskydd och brottsbekämpning i bank- och finansbranschens praxis	55

4	Samlad diskussion	61
4.1	Förhållandet mellan kravet på riskbedömning av kunder och rätten till personlig integritet.....	61
4.1.1	Innebär penningtvättsregelverket en skyldighet att i <i>brottsbekämpande</i> syfte behandla brottsuppgifter för att bedöma en kunds riskprofil?.....	61
4.1.2	Medger dataskyddsregelverket avkall på <i>rätten till personlig integritet</i> genom behandling av brottsuppgifter för bedömning av en kunds riskprofil?	66
4.1.3	Föreligger skillnader i behandlingen av brottsuppgifter mellan penningtvättlagstiftningen och dataskyddslagstiftningen i fråga om vilket värde – <i>integritetsskydd</i> eller <i>brottsbekämpning</i> – som ges företräde?.....	68
4.2	Slutsats	70
4.3	AML-förordningen – en strävan efter den perfekta balansen mellan integritetsskydd och brottsbekämpning.....	72
4.4	Förslag på framtida forskning	75
	Källor	76

Förkortningar

Brottsuppgifter	Personuppgifter som rör fällande domar i brottmål samt lagöverträdelser som innefattar brott
Bet.	Betänkande
Dataskyddsförordningen	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG
Dataskyddslagen	Lag (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning
EBA	Europeiska bankmyndigheten
EDPB	Europeiska dataskyddsstyrelsen
EU	Europeiska unionen
EU-domstolen	Europeiska unionens domstol
EU-kommissionen	Europeiska kommissionen
Europakonventionen	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
EU-stadgan	Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (2010/C 83/02)
Femte penningtvättsdirektivet	Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2018/843 av den 30 maj 2018 om ändring av direktiv (EU) 2015/849 om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för penningtvätt eller finansiering av terrorism, och om ändring av direktiven 2009/138/EG och 2013/36/EU (Text av betydelse för EES)
FI	Finansinspektionen
FiPo	Finanspolisen

Fjärde penningtvättsdirektivet	Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2015/849 av den 20 maj 2015 om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för penningtvätt eller finansiering av terrorism, om ändring av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 648/2012 och om upphävande av Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/60/EG och kommissionens direktiv 2006/70/EG
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
IMY	Integritetsskyddsmyndigheten
Kompletteringsförordningen	Förordning (2018:219) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning
Penningtvättsbrottslagen	Lag (2014:307) om straff för penningtvättsbrott
Penningtvättslagen	Lag (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism
Prop.	Proposition
Regeringsformen	Kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform
SIMPT	Svenska institutet mot penningtvätt
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

I uppsatsens inledande kapitel ges en förklaring till signifikansen av uppsatsens problemområde. Därefter presenteras uppsatsens syfte och frågeställningar. Kapitlet avslutas med en redogörelse för uppsatsens metod, avgränsningar, valt material och disposition.

1.1 Bakgrund

Bekämpning av organiserad brottslighet och olagliga finans- och vapenflöden utgör delmål 16.4 i Förenta nationernas globala mål för hållbarhet i Agenda 2030.¹ I princip alla penningtvättupplägg kommer förr eller senare att behöva involvera kreditinstitut, vilka har en central roll i det finansiella systemet. Återkommande penningtvättsproblem riskerar att påverka förtroendet för det finansiella systemet. Detta kan exempelvis medföra högre finansieringskostnader för kreditinstituten. De högre finansieringskostnaderna medför ökade kostnader vid hushålls bolån eller företags investeringslån, vilket i sin tur får en negativ påverkan på den ekonomiska tillväxten. Vid brister i ett kreditinstituts arbete mot penningtvätt och finansiering av terrorism kan dess verksamhetstillstånd återkallas. En sådan återkallelse kan få en stor negativ påverkan på den finansiella stabiliteten och även skada Sveriges anseende internationellt.²

Regelverket för motverkande av penningtvätt och finansiering av terrorism har inslag av såväl nationell som internationell prägel. Den svenska penningtvättslagen är till stor del en produkt av EU:s fem penningtvättsdirektiv. Samtidigt som åtgärderna för att motverka penningtvätt ökar, ökar även behovet av fysiska personers skydd till integritet och personlig data i den samtida, digitala världen. Av denna anledning antog EU dataskyddsförordningen, som på nationell nivå efterföljdes av bland annat dataskyddslagen.

Att ett kreditinstitut har tillräcklig kunskap om sina kunder är en grundläggande förutsättning för att det ska kunna förhindra att det utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism.³ En tillräcklig kundkännedom kräver att en viss mängd information om kunden inhämtas. I kontrast till detta föreligger en begränsning av vilken information som kreditinstitut får behandla. Kreditinstitut förefaller tvingas välja vilket regelverk som ska efterlevas, varvid en intressant friktion dem emellan återspeglas. Detta illustreras i tillämpningen av de båda regelverken, där det i praxis från såväl domstolar som tillsynsmyndigheter framkommer att 2 kap. 3 § penningtvättslagen, som anger att kreditinstitut ska riskbedöma sina kunder, är för otydlig och oprecis för att kunna anses utgöra en rättslig förpliktelse av sådan precision och tydlighet att den kan ligga till grund för behandling av brottsuppgifter i vissa fall. Detta trots att 5 kap. 6 § penningtvättslagen anger

---

¹ Förenta nationernas utvecklingsprogram, *Mål 16: Fredliga och inkluderande samhällen*, 2020, <https://www.globalamalen.se/om-globala-malen/mal-16-fredliga-och-inkluderande-samhallen/> [hämtad 2023-10-28].

² Prop. 2021/22:251 s. 52.

³ Prop. 2016/17:173 s. 228.

att brottsuppgifter får behandlas av kreditinstitut om det är nödvändigt för att bedöma en kunds riskprofil.

Dessa motsättningar skapar stor förvirring för kreditinstituten och minskar deras förutsättningar att kunna tillämpa de båda regelverken på ett korrekt och praktiskt lämpligt sätt. Banksektorn i EU spenderar årligen 70 miljarder euro på åtgärder mot finansiell brottslighet.⁴ För att möta delmålet i Agenda 2030 och samtidigt värna om den enskildes rätt till integritet är det viktigt att kreditinstituten ges rätt förutsättningar för att kunna tillämpa de båda regelverken på ett ändamålsenligt sätt.

1.2 Syfte och forskningsfrågor

Uppsatsens övergripande syfte är att undersöka *vilket värde som ges företräde i rättskällorna - rätten till personlig integritet eller det samhällsintresset av att bekämpa brottslighet*. Detta konkretiseras i en undersökning av penningtvättsregelverkets möjliggörande av behandling om personuppgifter som rör fällande domar i brottmål och lagöverträdelse som innefattar brott i relation till dataskyddsregelverkets begränsningar av behandling av sådan data.

För att uppnå nämnda syfte besvaras följande forskningsfrågor:

1. Innebär penningtvättsregelverket en skyldighet att i *brottsbekämpande* syfte behandla brottsuppgifter för att bedöma en kunds riskprofil?
2. Medger dataskyddsregelverket avkall på *rätten till personlig integritet* genom behandling av brottsuppgifter för bedömning av en kunds riskprofil?
3. Föreligger skillnader i behandlingen av brottsuppgifter mellan penningtvättlagstiftningen och dataskyddslagstiftningen i fråga om vilket värde – *integritetsskydd* eller *brottsbekämpning* – som ges företräde?

Frågeställningarna är utformade med ambitionen att inte bara kunna tillföra ett rättsvetenskapligt bidrag till juridiken, utan även att illustrera de praktiska tillämpningssvårigheterna som en viss teoretisk utgångspunkt medför. De valda frågeställningarna har därför formulerats till att innefatta såväl (i viss mån abstrakta) värden i form av rättigheter och samhällsnytta, som en praktisk förankring i den konkreta tillämpningen av penningtvätts- och dataskyddsregelverket. Uppsatsens innehållsförteckning vittnar om att genomgången av de valda rättskällorna i viss mån varken inordnar sig i den traditionella rättskälleordningen eller normhierarkin, och inte heller illustreras i uppsatsens frågeställningar. Den valda framställningen syftar till att förenkla uppsatsens utredning och presentation samt förankra analysen i den praktiska rättstillämpningen. De valda frågeställningarna besvaras sålunda ändå utifrån den traditionella rättskälleordningen.

---

⁴ LexisNexis Risk Solutions, *European Financial Services Providers face overall Anti-Money Laundering Compliance costs of \$83.5 billion a year*, Cision PR Newswire 2017, <https://www.prnewswire.co.uk/news/lexisnexis-risk-solutions/> [hämtad 2023-12-12].

1.3 Metod

För att uppfylla syftet med denna uppsats använder jag mig av tre metoder; rättsvetenskaplig metod, EU-rättslig metod och rättsanalytisk metod. Skälen härför redogörs för nedan.

Claes Sandgren framför att rättsvetenskapen ”*systematiserar, påvisar samband eller brist på samband mellan regler och regelkomplex och analyserar reglernas och begreppens ändamålsenlighet*”. Den gällande rätten och dess tillämpning i det enskilda fallet används ofta som ett steg på vägen i den rättsvetenskapliga analysen.⁵ Rättsvetenskapen är därtill nära förbunden med den rättsliga praktiken.⁶ David Doublet och Jan Fridthjof Bernt talar om ”inifrånperspektivet”, där rättsvetenskapen bör utgå från ”insidan av rätten” som auktoritativt samhälleligt fenomen.⁷ Uppsatsens analys tar avstamp i förhållandet mellan 3 kap. 2 § penningtvättslagen och 5 § kompletteringsförordningen, med 5 kap. 6 § penningtvättslagen som bro dem emellan. Tillkomsten och tillämpningen av dessa bestämmelser undersöks för att studera deras samspel och ändamålsenlighet i den praktiska världen. Den rättsvetenskapliga metoden lämpar sig därför, precis som Sandgren uttrycker det, som ett steg på vägen.

Såväl penningtvättsregelverket som dataskyddsregelverket är emellertid nära sammankopplat med EU-rättsliga direktiv och förordningar, vilka tolkas i ett antal domar av EU-domstolen. Därtill intas analysen av ett rättighetsperspektiv, där den rättighet som är föremål för undersökning även kommer till uttryck i konventioner på internationell nivå. Uppsatsens syfte uppfylls därför inte i tillräcklig grad genom användning av enbart den svenska rättsvetenskapliga metoden. Den EU-rättsliga metoden utgår från bland annat primärrätt, sekundärrätt, rättsprinciper, generaladvokatens förslag till avgörande och EU-domstolens praxis som rättskällor.⁸ Nationella rättstillämpare är skyldiga att analysera den nationella rättsordningen i ljuset av det eventuella föregående direktivet,⁹ varvid det svenska penningtvättsregelverket är baserat på EU:s penningtvättsdirektiv.¹⁰ Syftet gynnas därför av en utvidgning av metodval till att även inkludera den EU-rättsliga metoden.

Penningtvättsregelverket på såväl nationell som EU-nivå tar vidare stor ledning från nationella och internationella branschriktlinjer och -rekommendationer, både vad gäller utformning och tillämpning. Kreditinstitutens praktiska tillämpning av penningtvätts- och dataskyddsregelverket påverkas därtill i hög grad av myndighetsbeslut och underrättspraxis. Dessa rättskällor är, trots deras i vissa fall starka inverkan på regelverken och den praktiska tillämpningen av dem, inte att betrakta som hävdvunna, auktoritativa rättskällor.¹¹ För att kunna illustrera regelverkens rättsliga problematik även på ett ändamålsenligt och praktiskt

---

⁵ Sandgren, *Vad är rättsvetenskap?* s 546.

⁶ Sandgren, *Vad är rättsvetenskap?* s 540.

⁷ Doublet & Bernt, *Retten og vitenskapen* s 20.

⁸ Hettne & Otken, *EU-rättslig metod: teori och genomslag i svensk rättstillämpning*, s 40.

⁹ Nääv & Zamboni, *Juridisk metodlära* s. 125.

¹⁰ Den nuvarande lagen instiftades som en följd av det fjärde penningtvättsdirektivet.

¹¹ Sandgren, *Är rättsdogmatiken dogmatisk?* s. 655.

relevant vis kräver metodvalet därför en komplettering med den rättsanalytiska metoden, då denna möjliggör användandet av material utöver de traditionella rättskällorna.¹²

Analysen utgår delvis ifrån det bredare perspektivet av rättigheter och samhällsnytta. Skälet till att jag har valt detta perspektiv är för att detta samspel, eller dessa motsättningar beroende på var i debatten man befinner sig, i min mening åskådliggörs tydligt i tillämpningen av dataskydds- och penningtvättsregelverket. Detta perspektiv lämpar sig därför väl som analysverktyg. För att applicera ett precisare perspektiv på det faktiska rättsförhållandet konkretiseras analysen närmare med perspektivet av integritet och brottsbekämpning. Meningsskiljaktigheterna i den vetenskapliga debatten om vilket värde som bör ges företräde kan i min mening ge en intressant infallsvinkel på debatten mellan dataskydd och bekämpningen av penningtvätt och finansiering av terrorism. I kapitel 2 redogör jag närmare för de rättsliga och nämnda teoretiska perspektiven, vilket innefattar en förklaring av de rättsliga begrepp som är av relevans för analysen.

I kapitel 3 bedriver jag en rättsutredning för att studera hur rätten till privatliv och intresset för brottsbekämpning speglas i de olika rättskällorna, på såväl nationell som internationell nivå. I syfte att möjliggöra en kritisk granskning av rättskällorna och samtidigt ge läsaren insikt i de praktiska tillämpningssvårigheterna som det nuvarande penningtvätts- och dataskyddsregelverket vållar för bank- och finansbranschen, kommer rättsutredningen att genomlysas av analyser utifrån de teoretiska perspektiven. Resultaten av förevarande rättsutredning används sedan för att besvara uppsatsens frågeställningar i en samlad diskussion i kapitel 4.

1.4 Avgränsningar

Avvägningen mellan intresset för personlig integritet och brottsbekämpning återspeglas i flera delar av lagstiftningen. Denna uppsats avgränsas särskilt till kreditinstituts behandling av brottsuppgifter enligt penningtvättslagen. Skälet till detta är att belysa de tillämpningssvårigheter som kreditinstitut ställs inför till följd av regelverkets utformning.

Skälet till att jag har avgränsat mig till brottsuppgifter är att behandlingen av dessa utgör ett allvarigare intrång i en individs integritet än vanliga personuppgifter. Detta till trots fungerar brottsuppgifter som ett av de avsevärt bästa verktygen för att bedöma risken för att kriminella medel ska inflyta till ett kreditinstitut. Penningtvättslagen omfattar ett antal olika aktörer från olika branscher, vilka gemensamt benämns som ”verksamhetsutövare”.¹³ Uppsatsen begränsas emellertid till de skyldigheter som gäller för kreditinstitut, med hänsyn till deras centrala betydelse i det finansiella systemet.

1.5 Material

Analysen som redogörs för i denna uppsats baseras i huvudsak på EU-domstolens och Europadomstolens domar, EU:s primärrätt, EU-direktiv och förordningar, svensk lagstiftning inklusive förarbeten, och svensk domstolspraxis. Även icke-auktoritativa rättskällor såsom

---

¹² Sandgren, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare* s. 46.

¹³ 1 kap. 8 § 8 p. penningtvättslagen.

praxis från branschen, myndigheter och underrätter utgör betydande delar av materialinsamlingen då dessa är vägledande för den faktiska och praktiska tillämpningen av regelverken. Doktrin i form av litteratur och tidskriftsartiklar behandlas inom ramen för uppsatsens teoretiska utgångspunkter, samt genomgående vid analysen av det valda materialet.

Förarbeten ges stor betydelse i analysen då dessa ger ledning i hur avvägningarna mellan rättigheter och samhällsnytta gjordes när lagstiftningen på det svenska området infördes. Avvägningen mellan brottsbekämpning och rätten till personlig integritet behandlas flitigt i litteraturen.¹⁴ Inom området för denna uppsats, som tar avstamp i rätten till personlig integritet i relation till penningtvättsregelverket, är tillgången på litteratur avsevärt snävare.¹⁵ Publicerade studentuppsatser som berör dataskydds- och penningtvättsregelverket avser rättsläget innan EU:s dataskyddsförordning trädde i kraft,¹⁶ berör endast generell databehandling¹⁷ eller berör endast generell behandling av brottsuppgifter.¹⁸ Min uppsats skiljer sig från dessa genom att den utreder behandlingen av en specifik kategori av personuppgifter, brottsuppgifter, inom den specifika ramen för riskbedömningen av kunder efter ikraftträdandet av EU:s dataskyddsförordning.

1.6 Disposition

Uppsatsen inleds i kapitel 2 med en genomgång av de rättsliga och teoretiska utgångspunkter som kommer att prägla den aktuella studien. De rättsliga utgångspunkterna utgörs av diverse begrepp som är viktiga för den praktiska tillämpningen av penningtvätts- respektive dataskyddsregelverket. De teoretiska utgångspunkterna utgörs i sin tur av teorier om förhållandet mellan samhällsnytta och rättigheter på en mer övergripande nivå, men även konkretare teorier om den rättsliga problematiken som är föremålet för denna studie; förhållandet mellan brottsbekämpning och integritet.

Därefter bedrivs uppsatsens huvudsakliga forskning genom en genomgång och analys av relevanta rättskällor på området. Den rättsliga analysen är samlad under kapitel 3 och är

---

¹⁴ Se exempelvis Chamberlain, *Integritet och skadestånd: Om Skyddet För Personuppgifter Och Privatliv I Svensk Rätt*, Naarttijärvi, *För Din Och Andras Säkerhet: Konstitutionella Proportionalitetskrav Och Säkerhetspolisens Preventiva Tvångsmedel* samt Purshouse, *The Reasonable Expectation of Privacy and the Criminal Suspect*.

¹⁵ Se emellertid exempelvis Arner, Zetzsche, Buckley & Barberis, *The Identity Challenge in Finance: From Analogue Identity to Digitized Identification to Digital KYC Utilities*, Milaj & Kaiser, *Retention of data in the new Anti-money Laundering Directive—'need to know' versus 'nice to know'* samt Bertrand, Maxwell och Vamparys, *Do AI-based anti-money laundering (AML) systems violate European fundamental rights?*.

¹⁶ Franzén Magnusson, L., *Fjärde penningtvättsdirektivet och reglerna om kundkännedom – Särskilt med beaktande av reglerna om personuppgifter i den nya dataskyddsförordningen*, Linköpings universitet, 2017, Österberg, L., *Anti-Money Laundering and the Right to Privacy A Study of Potential Conflicts between the Processing of Bank Information to Fight Crime and the Protection of Personal Data*, Uppsala universitet, 2019.

¹⁷ Uka, R., *Förhåller sig penningtvättslagen till dataskyddsförordningen? Studie huruvida bestämmelserna om dataskydd försvårar kundkännedomsprocessen för banker*, Lunds universitet, 2022.

¹⁸ Savia, C., *Processing Financial Crime Data under the GDPR in the light of the 5th Anti-Money Laundering Directive*, Örebro universitet, 2019.

därmed inbäddad i resultatredovisningen, vilket möjliggör en kritisk granskning av rättskällorna i ljuset av den rådande teoribildningen. Kapitlet fokuserar på svensk nationell rätt och EU-rätt eftersom dessa rättsområden är de relevanta för svenska kreditinstituts rättstillämpning. Genomgången av rättskällorna görs utifrån en kombination av den klassiska normhierarkin och rättskällevärdet. Kombinationen av dessa möjliggör en genomgång av rättskällorna som underlättar såväl den teoretiska analysen av dem som framställningen av de praktiska rättskällor som kreditinstitut har att förhålla sig till.

Med hänsyn till att dessa skiljer sig mellan den nationella rätten och EU-rätten är rättskällorna uppdelade på dessa två områden. Den klassiska rättsvetenskapliga metoden inkluderar doktrin som en viktig rättskälla. Däri ingår bland annat branschpraxis, som behandlas både på nationell och EU-nivå. Med anledning av att den sedvanliga doktrinen, dvs. litteraturen, i grunden konstituerar ett teoretiskt arbete är det inte rättsteoretiskt hållbart att endast behandla doktrinen som en rättskälla. Litteraturen präglar därför den genomgående analysen av rättskällorna.

Uppsatsen avslutas i kapitel 4, där presenterar en samlad diskussion och besvarar de valda frågeställningarna utifrån reflektioner från rättsutredningen i det föregående kapitlet. Härvid redogörs även för den potentiella rättsutvecklingen på området och förslag på framtida forskning.

2 Rättsliga och teoretiska utgångspunkter

I kapitlet behandlas uppsatsens rättsliga och teoretiska utgångspunkter.

2.1 Rättsliga utgångspunkter

I kapitlet behandlas uppsatsens rättsliga utgångspunkter. De rättsliga utgångspunkterna utgörs av centrala begrepp från penningtvättsregelverket och dataskyddsregelverket samt begrepp av betydelse för begränsningen av rättigheter.

2.1.1 Kundkännedom, kundriskbedömning och riskbaserat förhållningssätt enligt penningtvättslagen

För att förstå penningtvättsregelverket och efterföljande analyser i denna uppsats kommer jag kort att redogöra för ett antal centrala termer av betydelse för kreditinstitutens tillämpning av regelverket. När jag talar om kreditinstitut menar jag sådan bank- och finansieringsrörelse som definieras i 1 kap. 3-4 §§ lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse. Dessa brukar i dagligt tal benämnas som banker och finansbolag.

Något förenklat kan det sägas att kreditinstituten, för att uppfylla sina skyldigheter vid etableringen av en ny affärsförbindelse, genom ett riskbaserat förhållningssätt inhämtar kundkännedom och baserat på utfallet av kundkännedomen utför en kundriskbedömning. Rubrikens begrepp är således centrala för verksamhets uppfyllande av penningtvättsregelverket. Detta framgår redan av 2 kap. 3 § penningtvättslagen, som anger att kreditinstitut ska bedöma den risk för penningtvätt eller finansiering av terrorism som kan förknippas med kundrelationen, ("kundens riskprofil") med utgångspunkt i den allmänna riskbedömningen och kreditinstitutets kännedom om kunden, ("kundkännedom").

Någon uttrycklig definition av uttrycket *kundkännedom* återfinns varken i lagtexten eller i det fjärde penningtvättsdirektivet. Viss typ av information måste enligt penningtvättslagen inhämtas inom ramen för kundkännedomsåtgärderna. Det rör sig om identifiering och kontroll av kundens identitet, identifiering och kontroll av kundens verkliga huvudmans identitet, bedömning av huruvida kunden eller kundens verkliga huvudman är en politiskt utsatt person eller närstående till en sådan, varvid ytterligare åtgärder ska vidtas om så är fallet, kontroll av huruvida kunden är etablerad i ett s.k. högriskredjeland, varvid ytterligare åtgärder ska vidtas om så är fallet, samt inhämtande av affärsförbindelsens syfte och art.¹⁹ Detta kan sägas vara den objektiva, regelstyrda, delen av kundkännedomen.²⁰

Därvid framgår även en subjektiv, riskbaserad, del av kundkännedomen.²¹ I 3 kap. 14 § penningtvättslagen anges nämligen att omfattningen av de regelstyrda kundkännedomsåtgärder som ska vidtas enligt 3 kap. 7-8 och 10-13 §§ penningtvättslagen ska baseras på kundens riskprofil och övriga omständigheter. *Övriga omständigheter* kan bland annat vara egenskaperna hos kundens produkter och tjänster eller huruvida kunden är

---

¹⁹ 3 kap. 7-12, 17 och 19 §§ penningtvättslagen.

²⁰ Nordh, *Penningtvättslagen: en handbok* s. 61-68.

²¹ A.a. s. 68-70.

ett stort eller litet bolag.²² De övriga omständigheterna utgörs, som regel, av kreditinstitutets allmänna riskbedömning. Den allmänna riskbedömningen utgör enligt 2 kap. 1 § 1 st. penningtvättslagen kreditinstitutets egen bedömning av hur erbjudna produkter och tjänster kan utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism och hur stor risken är för att så sker.

Penningtvättslagen anger ett antal faktorer vilka, som minst, måste beaktas i den allmänna riskbedömningen. Det rör sig om slagen av erbjudna produkter och tjänster, vilka kunder och distributionskanaler som finns och vilka geografiska riskfaktorer som föreligger. Därvid måste kreditinstituten enligt 2 kap. 1 § 2 st. penningtvättslagen även beakta information som framkommer vid rapporteringen av misstänkta aktiviteter och transaktioner samt information om tillvägagångssätt för penningtvätt och finansiering av terrorism och andra relevanta uppgifter som lämnas av myndigheter. Omfattningen av den allmänna riskbedömningen bestäms enligt 2 kap. 2 § 1 st. penningtvättslagen med hänsyn till kreditinstitutets storlek och art samt de risker för penningtvätt och finansiering av terrorism som kan antas föreligga. Riskbedömningen ligger sammantaget till grund för åtgärderna mot penningtvätt och finansiering av terrorism som kreditinstitutet vidtar.

Kreditinstituten ska sålunda med utgångspunkt i den allmänna riskbedömningen och kundkännedomen bedöma kundens riskprofil. Baserat på den bedömda riskprofilen kan ytterligare kundkännedomsgåtgärder, som det har konstaterats ovan, komma att behöva vidtas. Bedömningen är således inte statisk, utan riskprofilen övervakas och kan behöva omvärderas under kundrelationens gång enligt 2 kap. 3 § 3 st. penningtvättslagen. Vid behov ska kreditinstituten för bestämmandet av kundens riskprofil beakta ett antal lagstadgade faktorer, men även *andra omständigheter som i det enskilda fallet påverkar risken som kan förknippas med kundrelationen* enligt 2 kap. 3 § 2 st. penningtvättslagen. De andra omständigheterna utgår i stort från den allmänna riskbedömningen.

Det jag nu har presenterat illustrerar till sin natur det riskbaserade förhållningssättet. Det riskbaserade förhållningssättet kommer till uttryck i 3 kap. 14 § penningtvättslagen, som anger att kundkännedomsgåtgärder ska utföras i den omfattning som behövs med hänsyn till kundens riskprofil och övriga omständigheter, och 3 kap. 15-17 §§ penningtvättslagen, vilka anger att det vid en låg respektive hög kundrisk ska utföras förenklade (mer begränsade) respektive skärpta (mer omfattande) kundkännedomsgåtgärder. Som det har nämnts ovan erfordrar en adekvat bedömningen av en kunds riskprofil såväl objektiva, lagstadgade kriterier, som subjektiva, individuellt bestämda kriterier.²³ För att kreditinstitut ska kunna anpassa sig till exempelvis nya modus är det viktigt att de ges tillåtelse att utöva ett visst mått av subjektivitet i sina bedömningar. Vid alltför statiska bedömningar hade nämligen syftet med lagen kunnat gå förlorat.

---

²² Prop. 2016/17:173 s. 528.

²³ Att dessa skulle vara helt individuellt bestämda är emellertid en förenkling av verkligheten. De icke-lagstadgade kriterierna styrs nämligen till stor del av branschpraxis. Detta berörs närmare i kapitel 3.2.4.

2.1.2 Behandling, personuppgifter och personuppgifter som rör fällande domar i brottmål samt lagöverträdelser som innefattar brott

Denna uppsats påfordrar även kunskaper om ett antal begrepp i dataskyddsförordningen. Dataskyddsförordningen instiftades enligt dess artikel 1.2 för att skydda fysiska personers grundläggande rättigheter och friheter, med särskild beaktning på deras rätt till skydd av personuppgifter.

Personuppgifter är information som gör det möjligt att direkt eller indirekt identifiera en fysisk person. Det kan enligt artikel 4.1 dataskyddsförordningen exempelvis röra sig om namn, personnummer, e-postadress eller faktorer som är specifika för en persons identitet. Ramen för denna uppsats utgörs inte av de nu nämnda ordinära personuppgifterna, utan av personuppgifter som rör fällande domar i brottmål och lagöverträdelser som innefattar brott²⁴ ("brottsuppgifter") enligt artikel 10 dataskyddsförordningen. Typiskt sett omfattas brottmålsdomar, information om misstanke om brott eller information om häktning. Jag kommer att återkomma närmare till begreppets innebörd i resultatredovisningen.

Dataskyddsförordningens bestämmelser tar enligt dess artikel 1.1 sikte på behandlingen av personuppgifter. Läsaren erfordrar därför en närmare definition av begreppet behandling. Behandling definieras enligt artikel 4.2 dataskyddsförordningen som

"en åtgärd eller kombination av åtgärder beträffande personuppgifter eller uppsättningar av personuppgifter, oberoende av om de utförs automatiserat eller ej, såsom insamling, registrering, organisering, strukturering, lagring, bearbetning eller ändring, framtagning, läsning, användning, utlämning genom överföring, spridning eller tillhandahållande på annat sätt, justering eller sammanförande, begränsning, radering eller förstöring".

Behandlingen avser därmed i princip alla typer av hantering genom alla typer av åtgärder med personuppgifter. Detta är vad jag kommer att avse när jag talar om behandling, om ingen specifik behandling nämns i det enskilda fallet.

Brottsuppgifter får enligt kompletteringsförordningen behandlas av andra än myndigheter om behandlingen är *nödvändig* för att kunna fullgöra en *rättslig förpliktelse* enligt lag eller förordning.²⁵ Vad som utgör en rättslig förpliktelse och huruvida en sådan föreligger avseende behandling av brottsuppgifter i syfte att bedöma en kunds riskprofil kommer att redogöras för kapitel 4.1.1.

Varje behandling av personuppgifter måste enligt artikel 6 dataskyddsförordningen baseras på en rättslig grund. De rättsliga grunder som anges i dataskyddsförordningen är a) samtycke b) fullgörande av ett avtal c) fullgörande av en rättslig förpliktelse d) skydd av grundläggande intressen e) utförande av en uppgift av allmänt intresse eller myndighetsutövning och f) den personuppgiftsansvariges berättigades intressen, om inte den registrerades intresse eller grundläggande rättigheter väger tyngre. Det kan härvid nämnas att bekämpningen av

---

²⁴ Den tidigare ordalydelsen "överträdelser" har numera ersatts med begreppet "lagöverträdelser som innefattar brott", se Europeiska unionens officiella tidning L 127/2 av den 23 maj 2018.

²⁵ 5 § 2 p. förordning (2018:219) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning.

penningtvätt och finansiering av terrorism betraktas som ett allmänt intresse enligt artikel 6.e dataskyddsförordningen och artikel 1.26 femte penningtvättsdirektivet.

2.1.3 Legalitet och proportionalitet

När det är fråga om en åtgärd som kräver att en rättighet begränsas krävs enligt såväl svensk som unionsrättslig rätt att begränsningen följer principerna om proportionalitet och legalitet. Legalitetsprincipen innebär att den offentliga maktutövningen ska utövas under de befogenheter som har fastställts i svensk lag eller EU-fördrag.²⁶ När jag nämner legalitetsprincipen kommer jag att åsyfta både den svenska och den unionsrättsliga legalitetsprincipen kombinerat. Proportionalitetsprincipen innebär att en åtgärd som kräver ett avkall på en rättighet ska vara lämplig och nödvändig för att uppnå det avsedda resultatet och inte innebära en orimlig börda i förhållande till det eftersträvade målet.²⁷ Även när jag nämner proportionalitetsprincipen kommer jag att åsyfta både den svenska och den unionsrättsliga proportionalitetsprincipen kombinerat.

2.2 Teoretiska utgångspunkter

I kapitlet behandlas uppsatsens teoretiska utgångspunkter. De teoretiska utgångspunkterna utgörs av perspektiv på huruvida samhällsnytta eller individuella rättigheter ska ges företräde samt huruvida brottsbekämpning eller integritet ska ges företräde.

2.2.1 Samhällsnytta eller individuella rättigheter

När jag talar om *rätten till integritet* kommer jag att använda detta begrepp synonymt med *rätten till skydd av personuppgifter*. Skälet för användandet av rätten till integritet som synonym är att själva fenomenet sträcker sig långt tillbaka i mänsklighetens historia. Redan i det antika Grekland skiljde Aristoteles i sin bok "Politiken" på *oikos*, det privata familjelivet, och *polis*, den offentliga politiska sfären. Rättigheter har länge varit ett omdiskuterat ämne, inte minst inom juridikens sfär.

Ronald Dworkin menar att individens rättigheter och samhällsnyttan står i kontrast till varandra. Rättigheter ska alltid trumfa samhällsnyttan och deras trumf innebär en likabehandling av människor, vilket är ett moraliskt postulat som vi alla accepterar. Staten får inte begränsa friheten på den grund att en medborgares uppfattning om det goda livet är noblare eller bättre än någon annans.²⁸ Det faktum att en bankkund anser det goda livet utgöras av en kriminell livsstil ska således inte innebära att en annan bankkunds integritet måste kränkas för att bedöma dennes livsstil.

Herbert Hart menar å andra sidan att samhällsnyttan bör ges företräde. Han menar att det är fullt rationellt för en enskild individ att offra något han åtnjuter för stunden för att åtnjuta något större senare, även om värdet av det senare minskar på grund av dess osäkerhet.²⁹ Det skulle således vara rationellt för en kund att låta kreditinstitutet behandla dennes

---

²⁶ 1 kap. 1 § och 2 kap. 20 § regeringsformen, 5 § 1 st. förvaltningslagen (2017:900) samt art. 5.2 och 13.2 FEU.

²⁷ 5 § 3 st. förvaltningslagen och art. 5.4 FEU.

²⁸ Dworkin, *Taking Rights Seriously* kapitel 12 avsnitt 2.

²⁹ Hart, *Between utility and rights* s. 831.

brottsuppgifter för att kreditinstitutet i ett större perspektiv ska kunna upptäcka och förhindra brottslighet som orsakar kostnader och lidande för samhället.

Samhällsnyttan i dess nuvarande utilitaristiska form anses av Dworkin som orättvis eftersom den för att bestämma vad som utgör samhällsnyttan tar hänsyn till både personliga och externa preferenser. Genom att ta hänsyn till externa preferenser möjliggör utilitarismen en orättvis behandling som kan kränka individers rättigheter, exempelvis i fall med segregering där människor av ett visst ursprung inte tillåts utbilda sig eller arbeta på särskilda platser.³⁰ Härvid kan frågan ställas om huruvida brottsbekämpning verkligen alltid är att ses som en rättvis samhällsnytta. I någon mån får brottsbekämpning anses vara påtvingat av staten för att den inbördes ordningen ska kunna bibehållas. Låt oss föreställa oss att majoriteten av befolkningen i en viss stat är kriminella och vill tillåta att brott begås. Detta leder till frågan om huruvida det är rättvist att i detta fall neka resterande människor i befolkningen beskydd mot brott.

Hart framför att Dworkins ståndpunkt *naturligt* kan tolkas som att det finns vissa rättigheter som är så värdefulla för individens liv att de inte kan åsidosättas även för att säkra en fördel i den allmänna välfärden. Detta eftersom dessa rättigheter är av mycket större värde än någon ökning i välfärden oavsett hur lika den behandlar individer. Hart menar emellertid att det faktum att rättigheterna måste skyddas enligt Dworkin inte beror på att dessa har bedömts vara större eller bättre än den generella välfärden, utan för att rättigheterna sannolikt kommer att åsidosättas genom ett orättvist utilitaristiskt argument som tar hänsyn till externa preferenser och därför inte behandlar individer lika.³¹ Om någon har en rätt till något är det således fel för staten att neka honom denna även om det vore i samhällets generella intresse att göra så.³²

Hart kritiserar detta synsätt och menar att utilitarismen svårligen kan ses som orättvis i fall då de externa preferenserna överensstämmer med de personliga.³³ Om samtliga medborgare är emot brottsbekämpning torde det således inte vara orättvist att inte erbjuda någon individ beskydd mot brott. Jag menar i stället att fenomenet brottsbekämpning i någon mån måste anses vara orättvis, eftersom behovet av det inte hade förelegat om både individen och samhället hade varit eniga om huruvida brott bör tillåtas. Brottsbekämpningen förutsätter till sin natur en motsättning mellan de personliga och externa preferenserna då någon måste vilja begå brott och någon annan måste vilja bekämpa brottet.

2.2.2 Brottsbekämpning eller integritet

Litteraturen på området brottsbekämpning och integritet är i hög grad inriktad på användningen av hemliga tvångsmedel, vilket innebär att ledning i viss mån får sökas i detta område. Det innebär även att det finns ett behov av ytterligare vetenskapligt arbete som

---

³⁰ Dworkin, *Taking Rights Seriously* kapitel 9 avsnitt 4 och kapitel 12 avsnitt 2.

³¹ Hart, *Between Utility and Rights* s. 839.

³² Dworkin, *Taking Rights Seriously* kapitel 12 avsnitt 1.

³³ Hart, *Between Utility and Rights* s. 841 f.

behandlar integriteten i förhållande till motverkandet av penningtvätt och finansiering av terrorism.

Johanna Chamberlain menar att svaret på frågan om varför integritetsintresset förlorar så pass ofta i olika avvägningar är att dess position ”*försvagas retoriskt genom att vi envisas med att väga den enskildas behov av privatlivsskydd mot allmänhetens intresse av [...] brottsbekämpning*”. Hon menar att detta även är relevant i den svenska rätten ”*där tryckfrihet, yttrandefrihet och handlingsoffentlighet regelmässigt slår ut privatlivet i lagstiftarens intresseavvägningar*”.³⁴ Hon hänvisar här till Priscilla Regan, som i sin analys menar att privatlivsskyddet, när det kopplas till autonomin, innebär ett avståndstagande från det kollektiva och sociala.³⁵ Regan menar att integritet och privatliv har ett socialt värde, men endast för att det relaterar till individen. I intresseavvägningar utforskar man därför den sociala basen för det andra intresset och undersöker den individuella basen för integritetsintresset.³⁶ Även Daniel Solove menar att avvägningen ofta lutar mot de värden som innebär kollektiv nytta när individualismen separeras från den kollektiva nyttan, eftersom samhällets intressen ofta väger tyngre än intresset hos särskilda individer. När individualismen inte anses vara en motståndare till den kollektiva nyttan kan dess värde, bidrag och begränsningar bedömas och värderas enklare.³⁷

Olle Abrahamsson menar i likhet att svårhanterligheten av integritetsskyddet i lagstiftningen är ”*en given konsekvens av lagstiftarens ambition att förena intressen som inte naturligt låter sig förenas*”.³⁸ Abrahamsson antyder att det är tydligt att det behjärtansvärda samhällsintresset brottsbekämpning och skyddet för den personliga integriteten står på var sin sida, där det senare utgör ett fundamentalt mänskligt behov som krävs för att vi ska kunna leva ett fullvärdigt liv. Konflikten och spänningsfältet mellan den personliga integriteten och andra intressen är återkommande i den svenska författningen, varvid intresseavvägningen har skiftat över tid.³⁹

Även Markus Naartjärvi menar avseende debatten kring hemliga tvångsmedel att den rättsliga problematiken vanligtvis presenteras som ”*en konflikt eller intresseavvägning mellan brottsbekämpande myndigheters behov av metoder för att kunna tillförsäkra samhället säkerhet genom att förhindra och utreda brott å ena sidan, och individens rätt till personlig integritet å andra sidan*.” Kritik har riktats mot problemformuleringen då den ”*implicit innebär en modell där brottsbekämpningen endast kan vinna på att den personliga integriteten blir lidande*.” Naartjärvi menar dock att det får anses naturligt att

---

³⁴ Chamberlain, *Integritet Och Skadestånd: Om Skyddet För Personuppgifter Och Privatliv I Svensk Rätt* s. 309 och däri angiven fotnot 1220.

³⁵ A.a. s. 308.

³⁶ Regan, *Legislating Privacy* kapitel 2 avsnitt Philosophical Views about Privacy.

³⁷ Solove, *Understanding Privacy* kapitel 4 avsnitt The Pragmatic Approach.

³⁸ Abrahamsson, SvJT 2006 s. 411.

³⁹ A.a. s. 412-414.

problemformuleringen fortfarande dominerar förarbeten och doktrin då den ändå beskriver den motsättning som finns mellan inskränkande åtgärder och den personliga integriteten.⁴⁰

Abrahamsson menar att tidigare förslag om användningen av tvångsmedel inte har varit tillräckligt utförliga i bedömningen av vilket intresse som väger tyngst, där de presenterade bedömningarna är tämligen ensidiga och inte i tillräcklig grad belyser avvägningen mot de hederliga medborgarnas intresse av att inte bli övervakade och kontrollerade.⁴¹ Denna uppfattning förefaller delas av Kristoffer Thelin, som menar att det är ”*avvägningen mellan effektivitet och integritetsintrång i ljuset av den samlade samhällsnyttan som står i förgrunden – inte den enskildes uppfattning om värdet av att få ha sin integritet okränk*”.⁴² Resonemangen bär likheter med Dworkins avvägning mellan personliga och externa preferenser.

En tydligare intresseavvägning mellan integriteten och brottsbekämpning går emellertid stick i stä med Chamberlains och Regans argumentation ovan, som menar att större individualisering av integriteten och avståndstagande från det kollektiva och sociala innebär en ökad problematik. Thelin menar dock att det skulle gynna rättsordningen att ge den enskilde ökade valmöjligheter, varvid han lyfter att man som enskild själv kan välja att beträda kameraövervakade områden.⁴³ I detta fall skulle det närmast jämföras med individen själv kan välja huruvida denne vill bli kund hos ett kreditinstitut. Med hänsyn till kreditinstitutets funktion i samhället, skulle detta argument emellertid falla platt eftersom det i vissa fall är nödvändigt för människor att ansluta sig till dessa för att kunna tillgå grundläggande samhällsfunktioner såsom betalningar av räkningar och utbetalning av lön. Enligt Världsbanken hade 99,69 % av alla vuxna i Sverige ett bankkonto år 2021. Sett till högingkomstländer i EU låg denna siffra mellan 95,72 % och 100 %.⁴⁴ Detta gör att bankens övervakning blir i princip lika omfattande som en offentlig kameraövervakning.⁴⁵

Helen Nissenbaum menar att bedömningen av huruvida rätten till privatliv har kränkts i en given situation därför behöver nyanseras med fokus på själva delningen av uppgifter. Rätten till privatliv, menar Nissenbaum, är numera inte en rätt till att hemlighålla eller kontrollera information, utan en rätt till ett *lämpligt flöde av personlig information*. Nissenbaum uttrycker rätten till privatliv som en *kontextuell integritet*, baserad på våra förväntningar på det sätt som personlig information ska spridas.⁴⁶ Dessa förväntningar grundas i sin tur på de sociala sammanhang en person befinner sig i eller rör sig mellan, såsom familj, anställning, sjukvård

---

⁴⁰ Naarttijärvi, *För Din Och Andras Säkerhet: Konstitutionella Proportionalitetskrav Och Säkerhetspolisens Preventiva Tvångsmedel* s. 39 f.

⁴¹ Abrahamsson, SvJT 2006 s. 421.

⁴² Thelin, SvJT 2009 s. 507.

⁴³ A.a. s. 510 f.

⁴⁴ Världsbanken, *Global Findex Database 2021 survey headline findings on account ownership, u.å.*, <https://www.worldbank.org/en/publication/globalfindex/brief/the-global-findex-database-2021-chapter-1-ownership-of-accounts> [hämtad 2023-11-03].

⁴⁵ Milaj & Kaiser, *Retention of data in the new Anti-money Laundering Directive—‘need to know’ versus ‘nice to know’* s. 122.

⁴⁶ Nissenbaum, *Privacy in Context* kapitel 7.

eller kund till ett kreditinstitut.⁴⁷ De aktuella normerna för varje kontext beror på vilka uppgifter eller vilken information som omfattas, vilka aktörer som är aktuella och vilka överföringsprinciper som gäller.⁴⁸ Där de andra debattörerna talar om vilket värde som bör ges företräde och varför, talar Nissenbaum i stället om hur värderingen av intressena kan skilja sig i olika situationer.

Debatten kring ämnet integritet och brottsbekämpning är onekligen splittrad, såväl avseende hur intresseavvägningen bör göras som varför avvägningen bör göras på ett visst sätt. Även om motverkandet av penningtvätt och finansiering terrorism är av stort intresse för samhällets brottsbekämpning intar dessa fenomen ett slags särställning i förhållande till de flesta andra brottstyper. Penningtvätt och finansiering av terrorism är nämligen relativt nya brott i jämförelse med den övriga brottsapparaten, och kriminaliserades i de flesta europeiska länder först på 90-talet.⁴⁹ Kanske kan detta vara orsaken till att området i relation till rätten till integritet och dataskydd inte är särskilt omskrivet i jämförelse med till exempel användandet av tvångsmedel. En annan orsak kan vara att exemplet kameraövervakning ges mer utrymme i media och därigenom ligger gemene man närmare till hands.

Penningtvätt och finansiering av terrorism behandlas inte heller i någon större mån på juristprogrammet. Det finns viss europeisk litteratur som berör motverkandet av penningtvätt och finansiering av terrorism i relation till dataskydd, men på den svenska sidan upplever jag en avsaknad av större engagemang från den rättsvetenskapliga sfären. I finansbranschen är detta emellertid ett relativt känt och omdiskuterat ämne.⁵⁰ Genom att uppsatsen specifikt berör brottsuppgifter och inkluderar den svenska, nationella delen av penningtvättsregelverket kan den både frambringa nytt ljus över det praktiskt kända ämnet i den vetenskapliga sfären och fylla ett tomrum i den existerande forskningen kring ämnet.

Utöver att bidra med nya praktiska perspektiv som eventuellt kan underlätta den förenade tillämpningen av dataskydds- och penningtvättsregelverket, men även uppmärksamma lagstiftaren på dagens svårigheter, hoppas jag även kunna frambringa nya perspektiv inte enbart till den klassiska debatten om kollektiv samhällsnytta och individuella rättigheter, utan även hur intresseavvägningen mellan brottsbekämpning och integritet bör göras.

---

⁴⁷ Chamberlain, *Integritet Och Skadestånd: Om Skyddet För Personuppgifter Och Privatliv I Svensk Rätt* s. 312 f.

⁴⁸ Nissenbaum, kapitel 7 avsnitt The Structure of Context-Relative Informational Norms.

⁴⁹ Milaj & Kaiser, *Retention of data in the new Anti-money Laundering Directive—'need to know' versus 'nice to know'* s. 116.

⁵⁰ Se exempelvis Svenska Bankföreningen, *Gränsdragningsproblem mellan dataskydd och penningtvättsarbete*, 2019, <https://www.swedishbankers.se/repository/bankfokus/bankfokus-nr-2-2019/graensdragningsproblem-mellan-dataskydd-och-penningtvaettsarbete/> [hämtad 2023-10-27], Svenska Bankföreningen, *Penningtvättsregler förutsätter informationshantering*, 2019, <https://www.swedishbankers.se/repository/bankfokus/bankfokus-nr-2-2019/penningtvaettsregler-foerutsaetter-informationshantering/> [hämtad 2023-10-27] och Advisense, *Compliance at the Intersection Between Protection & Prevention*, 2022, <https://fcg.global/2022/12/09/compliance-at-the-intersection-between-protection-and-prevention/> [hämtad 2023-10-27].

3 Hur rätten till integritet och privatliv respektive intresset av att bekämpa brott och återspeglas i rätten

I kapitlet analyseras de valda rättskällorna mot bakgrund av de teoretiska utgångspunkterna. Kapitlet är uppdelat på svenska nationella rättskällor och EU:s rättskällor.

3.1 Svenska rättskällor

De svenska rättskällor som granskas under detta kapitel följer en kombination av den klassiska normhierarkin och rättskälleläran. Kombinationen redogörs för i kapitel 1.6, som även anger skälet till att doktrin i form av litteratur genomlyser kapitlets analys snarare än att behandlas som en egen rättskälla.

3.1.1 Integritetsskydd och brottsbekämpning i grundlag

Kapitlet behandlar regeringsformen och de rättigheter samt möjligheter till begränsning av rättigheter som anges där.

3.1.1.1 Rätten till integritet i grundlag

I 1 kap. 2 § 4 st. anges att det allmänna ska värna den enskildes privat- och familjeliv. Bestämmelsen är endast ett målsättningsstadgande, men ger uttryck för lagstiftarens värdering av den privata sfären. Rätten till personlig integritet fastslås i 2 kap. 6 § 2 st. regeringsformen, där det anges att var och en gentemot det allmänna är *skyddad mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden*. Att den personliga integriteten fastslås som en rättighet i grundlagen kan ses som en symbol för rättighetens värde i samhället och tjäna till styrkande såväl för den allmänna rättsmedvetenheten som lagstiftarens och förvaltningsorganens värdeprioriteringar.⁵¹ Symbolvärdet av den grundlagsstadgade rättigheten till integritet sträcker sig givetvis även till finansbranschen som privata aktörer, vilket visar en ståndpunkt från lagstiftarens sida om att dessa aktörer inte utan vidare kan ta till integritetskränkande medel för att förhindra att deras verksamhet utnyttjas för penningtvätt och finansiering av terrorism.

Formuleringen av skyddet innebär emellertid att rättigheten inte är absolut, utan kan inskränkas utifrån särskilda förutsättningar. Att skyddet endast gäller mot *betydande* intrång förklarades enligt kommittén av att utvidgningen av det tidigare grundlagsskyddet endast är motiverad i förhållande till intrång som är av särskilt ingripande karaktär och har viss intensitet eller omfattning. Flera remissinstanser ansåg att värderingen av vad som anses vara betydande skulle innebära svåra gränsdragningsproblem och bedömningssvårigheter. Regeringen var emellertid av uppfattningen att intresset av ett mer ändamålsenligt och generellt integritetsskydd, som inte gäller i förhållande till särskilda tekniska eller andra specifika företeelser, väger tyngre än intresset av att undvika gränsdragningsproblematik. Vad som utgör ett betydande integritetsintrång måste enligt förarbetena i första hand bedömas utifrån de samhällsvärderingar som råder vid varje givet tillfälle.⁵² Samtidigt som lagstiftaren

⁵¹ Aarli, R., *Vern av «privatlivets fred»* s. 556 f.

⁵² Prop. 2009/10:80 s. 182-184.

skyddar rätten till integritet begränsar denne, i teorin, även sin egen makt genom att bedömningen av integritetsintrångets betydelsegrad överläts till de kollektiva samhällsvärderingarna.⁵³

Att betydelsegraden i första hand ska bedömas utifrån rådande samhällsvärderingar innebär att hänsyn tas till de externa preferenser som Dworkin menar möjliggör orättvisa och kränkning av rättigheter.⁵⁴ Det kan diskuteras huruvida integritetsintrånget verkligen bör bedömas utifrån kollektiva värderingar, eftersom detta kan riskera att urholka skyddet för den enskilda individens rätt till integritet när skilda uppfattningar föreligger. Samtidigt är detta i viss mån nödvändigt för ett fungerande samhälle. En ökning av våld kopplat till den organiserade brottsligheten kan mycket väl innebära att de externa preferenserna kollektivt anser att behandling av en bankkunds brottsuppgifter inte är ett betydande integritetsintrång, vilket innebär att de kontrollerade bankkundernas rätt till integritet tillåts kränkas.

Dworkins förmenande om att de externa preferenserna inte alltid medför önskvärda resultat torde enligt min mening emellertid stämma. I ett fiktivt och korrupt Sverige, där majoriteten av befolkningen faktiskt avser att utnyttja bankerna eller de finansiella instituten för penningtvätt eller terrorismfinansiering, kan det ifrågasättas huruvida betydelsegraden av intrånget i form av behandling av brottsuppgifter verkligen bör bedömas utifrån de rådande samhällsvärderingarna. Harts mening om att utilitarismen svårligen kan ses som orättvis i fall då de externa preferenserna överensstämmer med de personliga⁵⁵ kan således medföra ogynnsamma resultat. Bedömningen av integritetsintrångets betydelsegrad förefaller därmed kräva en högre grad av komplexitet som även till viss del innefattar subjektiva, moraliska värderingar och objektiv, hållbar samhällsutvecklingsvetenskap.

3.1.1.2 *Intresset av att bekämpa brott i grundlag*

I 1 kap. 2 § anges att det allmänna ska verka för trygghet. Detta stadgande utgör emellertid endast ett målstadgande som uttrycker politiska värderingar och bedöms i princip sakna praktisk betydelse.⁵⁶ Av 2 kap. 20 § 1 st. 2 p. regeringsformen följer att rätten till personlig integritet får begränsas genom lag. Sådana begränsningar får enligt 2 kap. 21 § regeringsformen göras *endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle*. Den konkreta innebörden av detta är inte klarlagd och har diskuterats i doktrinen.⁵⁷ Naarttjärvi förordar Thomas Bulls och Fredrik Sterzels tolkning⁵⁸ om att bedömningen av de godtagbara ändamålen i ett demokratiskt samhälle bör sammanlänkas med folksuveräniteten i 1 kap. 1 § RF och de målsättningar som räknas upp i 1 kap. 2 § RF, och menar att detta krav

⁵³ Jfr Regan, *Legislating Privacy* kapitel 2 avsnitt Philosophical Views about Privacy.

⁵⁴ Jfr Dworkin, *Taking Rights Seriously* kapitel 9 avsnitt 4 och kapitel 12 avsnitt 2.

⁵⁵ Jfr Hart, *Between Utility and Rights* s. 841 f.

⁵⁶ Naarttjärvi, *För Din Och Andras Säkerhet: Konstitutionella Proportionalitetskrav Och Säkerhetspolisens Preventiva Tvångsmedel* s. 126 f., Bull & Sterzel, *Regeringsformen: En Kommentar* s. 55 f.

⁵⁷ Se exempelvis Bull & Sterzel, *Regeringsformen: En Kommentar* s. 437-443.

⁵⁸ A.a. s. 439 f.

tycks vara riktat mot ändamålet bakom åtgärden.⁵⁹ Målsättningarna är bland annat trygghet (2 st.) och en hållbar utveckling som leder till en god miljö för nuvarande och kommande generationer (3 st.). Genom penningtvätt och finansiering av terrorism utnyttjas det finansiella systemet, vilket gynnar den organiserade brottsligheten och terrorismen. I förlängningen leder detta till en instabilitet och icke-tillit till det finansiella systemet, samt ökad brottslighet och fler terrordåd. Målsättningarna om trygghet och en hållbar utveckling talar därför för att rätten till integritet får begränsas till förmån för brottsbekämpningen.

Samhällets intresse av att bekämpa brottslighet uttrycks inte explicit i grundlagen. Kanske kan detta ha sin grund att det positiva statsansvaret att skydda medborgarna är relativt begränsat annat än i specifika situationer.⁶⁰ Grundlagens återspeglning av intresset av att bekämpa brottslighet förefaller närmast uttryckas genom möjligheten till begränsning av rätten till integritet. Detta ger i viss mån vid handen att rätten till integritet är utgångspunkten i lagstiftningen och att eventuella inskränkningar av denna rättighet är att se som avvikelser från normen.

Abrahamsson anför att regeringen och riksdagen regelmässigt inte i tillräcklig grad har motiverat skälen till att brottsbekämpningen i vissa fall ges företräde framför integritetsskyddet. Enligt honom räcker det inte att lagstiftaren och tillämparna förstår varför, utan motiven behöver framgå för gemene man. Avsaknaden av tydliga motiveringar kan nämligen leda till upphetsad kritik mot ett ökande företräde till brottsbekämpningen.⁶¹ Abrahamssons mening förefaller stämma även i detta fall. Det är möjligt att avsaknaden av en tydlig motivering till företrädet för brottsbekämpningen medför att det ankommer på tillämpande kreditinstitut, tillsynsmyndigheter och domstolar att formulera denna frånvarande motivering i sina beslut, vilket kan vara en bidragande orsak till de tillämpningssvårigheter som kommer att redogöras för i uppsatsens påföljande kapitel.

Begränsningen får enligt 2 kap. 21 § regeringsformen aldrig *gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den*. Jag kommer i kapitel 4.1.1 att återkomma till vad som kan anses vara nödvändigt vid behandlingen av brottsuppgifter för att bedöma en kunds riskprofil. Det kan emellertid diskuteras om inte en orsak till den potentiella konflikten mellan integritetsskydd och brottsbekämpning är användandet av uttryck såsom det förevarande för balansen mellan de två värdena. Att individens integritetsskydd endast får begränsas i en *nödvändig* mån till förmån för brottsbekämpning, talar för att integriteten värderas utifrån dess betydelse för individen snarare än samhället. Det samhällseliga intresset av att bekämpa brottslighet kommer därmed att ses som en restriktion av integriteten, snarare än som en grund för ett delat integritetsintresse.⁶²

---

⁵⁹ Naarttijärvi, För Din Och Andras Säkerhet: Konstitutionella Proportionalitetskrav Och Säkerhetspolisens Preventiva Tvångsmedel s. 54.

⁶⁰ A.a. s. 127.

⁶¹ Abrahamsson, SvJT 2006 s. 420.

⁶² Regan, *Legislating Privacy* kapitel 6 avsnitt Individual Privacy and Public Policy.

3.1.2 Integritetsskydd och brottsbekämpning i lag

Kapitlet behandlar huvudsakligen dataskyddslagen och penningtvättslagen. Med hänsyn till att Europakonventionen intar en särställning i den svenska rätten behandlas även denna som lag.⁶³

3.1.2.1 Rätten till integritet i lag

Artikel 8 i Europakonventionen stadgar att var och en har rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv, hem och korrespondens. För att artikeln ska vara tillämplig, och att en kränkning av rättigheten således ska kunna ske, krävs att den berörda personen kan anses ha en *rimlig* eller *legitim förväntan på integritet*.⁶⁴ Detta ligger i linje med förhållningssättet att rätten till integritet är skyddsvärd, men inte absolut. Det torde exempelvis inte anses kränkande av en bank att kräva namnet på den som önskar bli kund. Utöver att penningtvättslagen i 3 kap. 7 § kräver att kunden identifieras, måste det även anses finnas en rimlig förväntan på att den som önskar ingå en affärsförbindelse åtminstone måste kunna uppge sitt namn för att rättigheter och skyldigheter ska kunna göras gällande mellan parterna. Se, i förhållande till rimliga förväntningar, mer om *kontextuell integritet* under kapitel 3.2.3.1.

Frågan uppstår därvid om huruvida en bankkund rimligen kan förvänta sig att uppgifter om dennes potentiellt brottsliga leverne inte ska behandlas inom ramen för den riskbedömning som görs. Bankkunden kan exempelvis inte förvänta sig att, för det fall denne deltar i misstänkta aktiviteter eller transaktioner, banken inte ska rapportera denne till en finansunderrättelseenhet såsom FiPo. Banken är ju trots allt skyldig att göra detta enligt 4 kap. 3 § penningtvättslagen. Likaså måste banken förväntas behandla brottsuppgifter i fall då ett beslut om penningbeslag erhålls av åklagare i pågående brottsutredning enligt 12-13 §§ penningtvättsbrottslagen, eftersom banken inte annars kan ta del av beslutet för att kunna assistera åklagaren i att verkställa beslagsbeslutet. Det kan emellertid invändas att det i dessa fall rör sig om tydliga och explicita lagstadgade skyldigheter och förbud, vilket i och för sig är riktigt.

Att en bank *ska* behandla brottsuppgifter vid riskbedömningen av en kund stadgas emellertid inte i lagen. Detta leder till frågan om huruvida bankkunden då rimligen kan förvänta sig att banken inte ska behandla brottsuppgifter rörande denne, och därigenom potentiellt kränka dennes rätt till integritet. Än mer långtgående kan det frågas huruvida bankkunden rimligen kan förvänta sig att banken inte beaktar brottsuppgifter vid riskbedömningen av denne, när kunden själv berättar för banken att denne har dömts för penningtvättsbrott, eller till och med lägger ett utskrivet exemplar av domen på bankmannens skrivbord.

Det kan härvid invändas att rimligheten i bankkundens förväntan upphör eftersom bankkunden aktivt medverkar till att banken får kännedom om brottsuppgifterna. Denna invändning tar dock inte hänsyn till det fall då bankkunden exempelvis har en psykisk

---

⁶³ 2 kap. 19 § regeringsformen och 1 § lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

⁶⁴ Europadomstolens dom av den 25 juni 1997 i mål 20605/92, Halford mot Förenade Konungariket p. 43 och Europadomstolens dom av den 24 juni 2004, i mål 59320/00, Hannover mot Tyskland p. 51.

störning som gör denne omedveten om sina handlingar. I denna situation kan det frågas om diskussionen inte i stället övergår till att utreda huruvida kunden är rättshabil. En annan svårfattlig situation uppstår då banken i stället får kännedom om bankkundens brottmålsdom genom nyhetsrapportering eller i samband med en myndighetsutredning, och det kan även i denna situation frågas huruvida det är rimligt för bankkunden att förvänta sig att banken inte ska beakta brottsuppgifterna i riskbedömningen av denne.

Lagtextens lydelse talar i viss mån för detta. I 3 kap. 8 § dataskyddslagen anges nämligen att brottsuppgifter får behandlas av myndigheter. Utgångspunkten förefaller således vara att behandlingen av brottsuppgifter ska tillåtas mycket restriktivt. Banker och finansiella institut faller således utanför det i bestämmelsen tillåtna området för behandling av brottsuppgifter. Förarbetena ger emellertid ledning för att bestämmelsen endast ger uttryck för den innebörd som följer av artikel 10 i dataskyddsförordningen, och skapar ett positivt behandlingsutrymme i motsats till det tidigare negativa behandlingsutrymme som innebar ett *förbud* mot andra än myndigheter att behandla brottsuppgifter.⁶⁵

Innebar det numera positiva behandlingsutrymme att rimligheten i bankkunden förväntan om att dennes brottsuppgifter inte ska behandlas vid riskbedömningen minskar? Av 3 kap. 9 § dataskyddslagen följer att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om i vilka fall andra än myndigheter får behandla brottsuppgifter, (1 st.) och att den myndighet som regeringen bestämmer i enskilda fall får besluta att andra än myndigheter får behandla sådana uppgifter. Regeringen påtalade i förarbetena att utrymme för myndigheten att avslå en tillståndsbegäran i princip torde vara begränsat till fall då behandlingen skulle vara oförenlig med dataskyddsförordningen i övrigt.⁶⁶

Lagen är därmed tvetydig i frågan om huruvida behandlingen av brottsuppgifter medges. Initialt begränsas möjligheterna för behandling av brottsuppgifter till att vara mycket restriktiva. Sedermera ökar möjligheterna till behandling, och det förefaller vid begrundande av lagtextens ordalydelse närmast som om behandlingen av brottsuppgifter alltid är tillåten så länge som den i övrigt sker i enlighet med dataskyddsförordningens bestämmelser. Den aktuella bestämmelsen liknar därmed en form av kontrollmekanism för att förhindra behandling i strid med dataskyddsförordningen, snarare än ett faktiskt skydd.

2 kap. dataskyddslagen anger rättsliga grunder för behandling av personuppgifter. Som det har nämnts under de teoretiska utgångspunkterna i kapitel 2.1.2 måste behandling av brottsuppgifter enligt svensk rätt grundas på en rättslig förpliktelse. Av 2 kap. 1 § dataskyddslagen följer att en personuppgiftsbehandling som grundar sig på en rättslig förpliktelse måste vara nödvändig för att fullgöra den rättsliga förpliktelsen. Begreppet ”nödvändig” ges i förarbetena en vidare definition än att något absolut fordras eller inte kan underlåtas. Det måste inte vara omöjligt att fullgöra förpliktelsen utan att behandlingsåtgärden

---

⁶⁵ Prop. 2017/18:105 s. 99. Den tidigare huvudregeln i 21 § personuppgiftslagen (1998:204) innebar ett förbud mot andra än myndigheter att behandla brottsuppgifter.

⁶⁶ A.a. s. 100.

vidtas, utan effektivitetsvinster kan vara tillräckligt för att uppfylla nödvändighetsrekvisitet.⁶⁷ Någon närmare definition ges emellertid inte. Det kan därför inte fastställas om ett effektivare motverkande av penningtvätt och finansiering av terrorism kan anses vara tillräckligt för att uppfylla nödvändighetsrekvisitet.

Rätten till integritet förefaller därmed värderas skiftande i skiftande grad i olika delar av lagstiftningen. Å ena sidan är rätten till skydd för privatlivet, hemmet och korrespondensen lagstadgad, och den initiala begränsningen av behandling av brottsuppgifter till myndigheter tyder på att rätten till integritet värderas högt och endast tillåts inskränkas när det är nödvändigt för utövandet av de grundläggande samhällsfunktionerna. Möjligheten för såväl regeringen som tillsynsmyndigheten att bestämma huruvida en aktör får behandla brottsuppgifter tyder emellertid på att rätten till integritet värderas lägre och tillåts inskränkas i högre grad. Samtidigt ökar skyddet för brottsuppgifterna, då behandlingen måste vara nödvändig för att fullgöra den rättsliga förpliktelse som behandlingen grundas på. 2 kap. 1 § dataskyddslagen framstår nästintill som ett slags sista kontrollmekanism mot otillåten behandling för att säkerställa att rättigheten till integritet inte kränks när detta inte är nödvändigt.

3.1.2.2 *Intresset av att bekämpa brott i lag*

Artikel 5.1. i Europakonventionen stadgar att var och en har rätt till personlig säkerhet. Penningtvättsbrottslagen innehåller enligt 1 § 1 st. straffrättsliga bestämmelser om penningtvätt. 1 § 2 st. hänvisar till penningtvättslagen, som innehåller ett antal skyldigheter för bland annat banker och finansiella institut avseende motverkandet av penningtvätt och finansiering av terrorism i deras verksamheter.

Artikel 8.2. i Europakonventionen stadgar att offentliga myndigheter får ingripa i rätten till integritet med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är *nödvändigt* till förebyggande av ordning och brott. "*Nödvändighet*" är som synes ser ett återkommande begrepp för värderingen och rättfärdigandet av ett visst ingrepp i rätten till integritet. Naarttjärvi menar att begreppet innefattar en proportionalitetsbedömning och att den relevanta frågeställningen i förhållande till en inskränkning av en konventionsstadgad rättighet är lagenlighet och proportionalitet. Lagen som ligger till grund för inskränkningen måste även ge skydd mot godtycke, vara tillgänglig för allmänheten och tillräckligt precis för att intrånget ska bli tillräckligt förutsebart.⁶⁸

Jag har ovan diskuterat huruvida en bankkund bör kunna förvänta sig att dennes brottsuppgifter ska behandlas i ett visst fall. Naarttjärvi menar att kravet på förutsägbarhet inte är absolut, och att det inte finns något krav på att en individ ska kunna förutse när det är troligt att myndigheter kommer att avlyssna dennes information. Snarare innebär en rimlig förväntan enligt Europadomstolens praxis att lagen ska vara tillräckligt tydlig för att ge

---

⁶⁷ Dom av den 16 december 2008 i mål C-524/06, Heinz Huber mot Bundesrepublik Deutschland.

⁶⁸ Naarttjärvi, *För Din Och Andras Säkerhet: Konstitutionella Proportionalitetskrav Och Säkerhetspolisens Preventiva Tvångsmedel* s. 54 och 199.

ledning vid vilka förutsättningar som avlyssningen kommer att ske.⁶⁹ Detta lämnar även mindre utrymme för tolkningen och minskar risken för godtycklig och skönsmässig användning av de metoder som innebär ett intrång i rättigheten. Detta gäller såväl individuell övervakning som generell övervakning av en större allmänhet.⁷⁰ Lagstiftningen som tillåter intrånget måste dessutom innehålla skyddsmekanismer för att förebygga missbruk. Dessa krav återspeglas i stort i artikel 5 och 10 i dataskyddsförordningen (behandlas i kapitel 3.2.2.1).

Även om intresset av att bekämpa brott uttrycks i lagsstiftningen kan det mot bakgrund av kraven ovan diskuteras huruvida intrånget är tillräckligt tydligt för att rätten till integritet ska kunna trumfas av brottsbekämpningen. I 5 kap. 6 § penningtvättslagen anges att kreditinstitut får behandla brottsuppgifter endast om det är nödvändigt för att bland annat riskbedöma en kundrelation enligt 2 kap. 3 § penningtvättslagen. Inför dataskyddslagens införande föreslogs lagen, intressant nog, vara subsidiär i förhållande till andra lagar och förordningar.⁷¹ 5 kap. 6 § penningtvättslagen torde därmed utgöra *lex specialis* i förhållande till dataskyddslagen, och bör då *till synes* åtnjuta företräde.

2 kap. 3 § lagen penningtvättslagen, som behandlingen av brottsuppgifter grundar sig på, anger att ett kreditinstitut ska bedöma kundens riskprofil med utgångspunkt i den allmänna riskbedömningen och kreditinstitutets kännedom om kunden. När det behövs ska kreditinstitutet även beakta bland annat omständigheter som i det enskilda fallet påverkar risken som kan förknippas med kundrelationen. Kreditinstitutet ska vidare följa upp kundens riskprofil och ändra den vid behov. Vad som avses med *omständigheter som i det enskilda fallet påverkar risken som kan förknippas med kundrelationen* specificeras inte närmare i lagen. Förarbetena hänvisar till den icke uttömmande förteckningen över riskfaktorer i det fjärde penningtvättsdirektivet, som behandlas under kapitel 3.2.2 och anger i övrigt att detaljregleringen av andra omständigheter inte bör ske.⁷²

Bestämmelsen ger uttryck för det riskbaserade förhållningssättet som presenteras under kapitel 2.1.1 Även om det riskbaserade förhållningssättet innefattar vissa objektiva moment eller minimikrav överlåter det en stor del av riskhanteringen till kreditinstitutets subjektiva bedömning, vilket medför en större möjlighet för kreditinstitut att bedöma huruvida de anser att en viss omständighet påverkar kundens riskprofil. Det riskbaserade förhållningssättet är viktigt för kreditinstitutet för att, baserat på sina egna bedömningar, kunna sätta in anpassade och adekvata åtgärder där detta bedöms vara nödvändigast.⁷³ Uppgifter om att en kund nyligen har dömts för penningtvättsbrott enligt 3 § penningtvättsbrottslagen torde otvivelaktigt öka kundrelationens faktiska risk för att utnyttjas för penningtvätt. Sådana

---

⁶⁹ Europadomstolens dom av den 2 augusti 1984 i mål 8691/79, *Malone mot Förenade Konungariket*.

⁷⁰ Naarttijärvi, *För Din Och Andras Säkerhet: Konstitutionella Proportionalitetskrav Och Säkerhetspolisens Preventiva Tvångsmedel* s. 200. Se även Europadomstolens dom av 1 juli 2008 i mål 58243/00, *Liberty m.fl. mot Förenade Konungariket* p. 63.

⁷¹ Prop. 2017/18:105 s. 100.

⁷² Prop. 2016/17 s. 261.

⁷³ A.a. s. 258 f.

uppgifter utgör därmed sannolikt en del i bank- och finansbranschens riskbedömning av kunden.

Att ett kreditinstitut *får* och inte *ska* behandla brottsuppgifter enligt 5 kap. 6 § penningtvättslagen innebär att bestämmelsen har givits en tillåtande snarare än tvingande karaktär. Förarbetena ger inte någon ledning till skälet för den tillåtande formuleringen. Det kan härvid ifrågasättas om en *tillåten* behandling av brottsuppgifter verkligen är nödvändig för riskbedömningen av kunder. I någon mån kräver detta en tolkning av lagens och rättssystemets natur. Hart menar härvid att det finns två typer av rättsregler; primära och sekundära, där de primära rättsreglerna tilldelar medborgarna skyldigheter, medan de sekundära rättsreglerna tilldelar makt till individen och staten.⁷⁴

För det fall att även bestämmelser om rätten till integritet ska betraktas som en primär rättsregel, det vill säga skyldighet till att upprätthålla denna rätt, skulle det innebära att 5 kap. 6 § penningtvättslagen medför en skyldighet att bryta mot skyldigheten att värna om den personliga integriteten. En skyldighet att kränka rättigheten torde enligt min mening medföra att rättigheten inte åtnjuter något faktiskt skydd, vilket minskar värdet av den aktuella rättigheten i en viss situation. Detta kan jämföras med 4 kap. 2 § penningtvättslagen, som anger att ett kreditinstitut *ska* rapportera misstankar till FiPo (vilket inbegriper brottsuppgifter). I denna situation är det av största vikt att informationen kommer myndigheten till handa för att grundläggande samhällsfunktioner ska kunna utövas, vilket medför att brottsbekämpningen torde trumfa rätten till integritet. Samma argument kan inte framföras för tillåtelsen för kreditinstitut att behandla brottsuppgifter vid riskbedömningen av kunder. Harts teori om primära rättsregler förefaller därmed inte ta hänsyn till hur tillåtande respektive tvingande bestämmelser ska värderas.

I avsaknad av ledning får den tillåtande formuleringen antas vara motiverad av praktiska och rättighetsinriktade skäl för att kreditinstitut inte ska tvingas behandla brottsuppgifter, och därigenom tvingas kränka kundernas rätt till integritet, där detta inte är nödvändigt för det avsedda målet. I viss mån talar formuleringen således för att rätten till integritet bör få företräde i första hand, men att en avvägning av den potentiella, kollektiva nyttan görs.

Chamberlain menar att det ur en demokratisk synvinkel är viktigt med brottsbekämpning för att öka människors trygghet – det är sålunda viktigt att bankerna agerar för att förhindra penningtvätt och finansiering av terrorism till förmån för organiserad brottslighet och terrorattacker. Chamberlain gör emellertid en skillnad mellan att känna sig trygg och att känna sig övervakad. Med rätt balans mellan brottsbekämpningen och rätten till integritet kommer medborgarna således att känna tilltro till staten, och i detta fall kreditinstitutet, men om vågskålen tippar över för mycket till förmån för brottsbekämpningen kommer medborgarna i stället att känna sig övervakade, vilket i sig är en otrygghet.⁷⁵

---

⁷⁴ Hart, *The Concept of Law* s. 79.

⁷⁵ Chamberlain, *Integritet Och Skadestånd: Om Skyddet För Personuppgifter Och Privatliv I Svensk Rätt* s. 309.

Om medborgarna förlorar tilliten till kreditinstituten och därmed väljer att inte nyttja deras tjänster i form av exempelvis löne- eller sparkonton kan detta komma att urholka det finansiella systemets stabilitet och medföra negativa ekonomiska konsekvenser för samhällsutvecklingen. Samtidigt har integriteten kritiserats för att förhindra social kontroll eftersom den kan dölja olagliga aktiviteter och reducera ansvarsutkrävande.⁷⁶ Om kreditinstituten inte får någon möjlighet att på ett adekvat sätt bedöma risken för att de ska utnyttjas för penningtvätt och finansiering av terrorism av sina kunder innebär det att dessa typer av brott tillåts begås i högre grad, vilket även detta reducerar det finansiella systemets stabilitet. En ändamålsenlig intresseavvägning förefaller därför kräva att varken brottsbekämpningen eller rätten till integritet ges företräde i den bemärkelsen att det andra intresset faller platt, utan att vågskålen dem emellan balanseras noggrant.

3.1.3 Integritetsskydd och brottsbekämpning i förordningar

Med hänsyn till att penningtvättsförordningen inte innehåller några bestämmelser av relevans för uppsatsens område behandlar kapitlet endast kompletteringsförordningen.

3.1.3.1 Rätten till integritet i förordningar

Av 5 § förordningen (2018:219) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning, ("kompletteringsförordningen"), följer att brottsuppgifter får behandlas av andra än myndigheter om behandlingen är *nödvändig* för att *rättsliga anspråk ska kunna fastställas, göras gällande eller försvaras* (1 p.) *eller en rättslig förpliktelse enligt lag eller förordning ska kunna fullgöras* (2 p.). Denna bestämmelse anger således att den rättsliga grund som behandlingen av brottsuppgifter för riskbedömningen av kunder i praktiken måste stödjas på är fullgörandet av en rättslig förpliktelse (eftersom det i detta fall inte rör sig om några rättsliga anspråk). Genom bestämmelsen begränsas därmed kreditinstitutens möjligheter till behandling av brottsuppgifter ytterligare. Kreditinstituten kan inte längre grunda sin personuppgiftsbehandling på det allmänna intresset av att bekämpa penningtvätt och finansiering av terrorism, utan tvingas finna en separat rättslig förpliktelse för behandlingen. Detta försvårar för den faktiska bekämpningen av den finansiella brottsligheten, eftersom penningtvättsbrott enligt 3 § penningtvättsbrottslagen kräver att de pengar som tvättas härrör från brott eller brottslig verksamhet som kunden har anknytning till, vilket kreditinstituten rimligen enklast kan erhålla kännedom om vid behandlingen av brottsuppgifter. De försämrade möjligheterna att upptäcka penningtvätt och finansiering av terrorism riskerar i sin tur att urholka tilltron till och stabiliteten hos det finansiella systemet.

Theelin menar att den nuvarande rättsordningen i *"praktiken omyndigförklarar den enskilde och reducerar dennes egen vilja på integritetsområdet"* och att underlåtenheten att beakta den enskildes uppfattning kräver kontinuerliga lagändringar för att möjliggöra för aktörer att få insyn i exempelvis den enskildes straffregister.⁷⁷ Det kan därför tyckas märkligt att den rättsliga grunden samtycke inte kan möjliggöra behandling av brottsuppgifter i den svenska rättsordningen. Genom att samtycka till behandling av brottsuppgifter skulle kreditinstitutens kunder inte bara utöva bestämmande över sina egna personuppgifter, men även i vissa fall även undvika de omfattande

---

⁷⁶ Solove, *Understanding Privacy* kapitel 4 avsnitt The Virtues and Vices of Privacy.

⁷⁷ Theelin, SvJT 2009 s. 510.

frågor som skärpta kundkännedomåtgärder kan innebära. Att bankkunden inte själv kan samtycka till behandlingen av dennes brottsuppgifter innebär i praktiken att kreditinstitutet inte kan tillfråga kunden om denne besitter några brottsuppgifter som kreditinstitutet får behandla. Kreditinstitutet kan sålunda inte tillfråga sin kund om denne tvättar pengar.

Det ska härvid nämnas att 3 kap. 8 § dataskyddslagen föreskriver att brottsuppgifter får behandlas av myndigheter i alla fall. Myndigheternas behandling begränsas därmed inte i kompletteringsförordningen. Att myndigheters behandling av brottsuppgifter tillåts vara avsevärt extensivare än andras behandling av brottsuppgifter förklaras i förarbetena till dataskyddslagen blott med att dataskyddsförordningen endast anger att myndigheter får behandla sådana uppgifter.⁷⁸ Dataskyddsförordningen anger inte heller skälet till att myndigheters utrymme för behandling av brottsuppgifter är avsevärt större än de privata organens. Sannolikt torde detta dock ha sin förklaring i att myndigheter, genom att vara en del av staten, lyder under legalitetsprincipen och saknar det intresse av ekonomisk vinning som för privata organ kan innebära minskade incitament för att i varje enskilt fall säkerställa att behandlingen av brottsuppgifter uppfyller samtliga tämligen betungande krav i dataskyddsregelverket. En påstådd rätt till säkerhet, för medborgarna eller kreditinstitutet själva, skulle annars kunna komma att överexploateras och trumfa rätten till integritet.⁷⁹

Skäl 45 till dataskyddsförordningen anger att medlemsstaterna vad gäller utförandet av en uppgift av allmänt intresse bör reglera om den personuppgiftsansvariga måste vara en myndighet eller ett privat organ som omfattas av offentligrättslig lagstiftning för att den rättsliga behandlingsgrunden ska kunna nyttjas. Nissenbaum menar att integritet ofta centreras kring sin roll som en skyddsbarriär för fysiska individer mot staten, där en robust rätt till integritet syftar till att skifta maktbalansen till fördel för individen genom att bibehålla en distans mellan medborgarna och statens agenter. Rätten till integritet främjar på detta sätt begränsningen av statens övervakning och restriktionen av tillgång till personliga register.⁸⁰ Kreditinstitutet hamnar därmed i den egendomliga situationen att de betraktas som statens agent i bemärkelsen att de omfattas av skyddsbarriären mellan dem och individerna när det kommer till behandlingen av brottsuppgifter, men inte betraktas som statens agent i bemärkelsen att de inte utan vidare får behandla brottsuppgifter. Med hänsyn till att kreditinstitut omfattas av det offentligrättsliga penningtvättsregelverket är det därför märkligt att en möjlighet till behandling av brottsuppgifter för aktörer lydande under offentligrättslig lagstiftning inte utreddes närmare, och att kreditinstitutet i stället tvingas till komplexa och mödosamma bedömningar om vad som utgör en rättslig förpliktelse för att kunna utföra den önskade behandlingen.

Som det har konstaterats ovan uppkommer frågan om huruvida möjligheten för kreditinstitut att behandla brottsuppgifter i syfte att riskbedöma kunder verkligen utgör en rättslig förpliktelse. Av förarbetena till dataskyddslagen framgår att en rättslig förpliktelse i första hand avses vara en offentlighetsrättslig skyldighet som vilar på den personuppgiftsansvarige.⁸¹ Förpliktelsen måste i vart fall vara fastställd i enlighet med gällande rätt, men behöver inte framgå direkt av en författning. Enligt svensk rätt kan en rättslig förpliktelse även följa av exempelvis regeringsbeslut,

---

⁷⁸ Prop. 2017/18:105 s. 97 f.

⁷⁹ Flyghed, *Kriminalitetskontroll eller mänskliga rättigheter* s. 400.

⁸⁰ Nissenbaum, *Privacy in Context* kapitel 4 avsnitt Actors: Privacy and Government).

⁸¹ Prop. 2017/18:105 s. 53.

myndighetsbeslut eller dom. Med lag jämställs därvid EU-förordningar. Den rättsliga förpliktelsen behöver inte utläsas direkt av ordalydelsen i exempelvis en lag, utan förarbetsuttalanden, bestämmelsens syfte och den rättsliga kontext som bestämmelsen befinner sig i kan behöva beaktas.⁸² Den rättsliga förpliktelsen måste vara tydlig och precis.⁸³ Om den aktuella bestämmelsen är svepande eller tilldelar den personuppgiftsansvarige alltför stor handlingsfrihet kan den enligt IMY inte anses vara en rättslig förpliktelse.⁸⁴ Frågan om huruvida 2 kap. 3 § penningtvättslagen kan anses uppfylla kraven för en rättslig förpliktelse kommer att besvaras i kapitel 4.1.1.

3.1.3.2 Intresset av att bekämpa brott i förordningar

Intresset av att bekämpa brottslighet uttrycks inte närmare i förordningarna, utöver den möjlighet som alltså föreligger för behandling av brottsuppgifter enligt 5 § kompletteringsförordningen. Att möjligheterna till behandling begränsas i så pass hög grad kan sannolikt förklaras genom att intresset av att bekämpa brottslighet får stå tillbaka för integritetsskyddet i denna situation.

3.1.4 Integritetsskydd och brottsbekämpning i förarbeten

Förarbeten har av EU-domstolen fastställts utgöra en viktig del för lagtolkningen i svensk rätt.⁸⁵ Kapitlet behandlar huvudsakligen de förarbeten som låg till grund för den nuvarande dataskyddslagen och penningtvättslagen. I viss mån behandlas även förarbeten till den tidigare penningtvättslagen.

3.1.4.1 Rätten till integritet i förarbeten

I förarbetena till penningtvättslagen uttalas att det fjärde penningtvättsdirektivet tydligt anger att penningtvättslagen ska tolkas i ljuset av det dåvarande dataskyddsdirektivet.⁸⁶ Det uttalas även att den tidigare personuppgiftslagen⁸⁷ i första hand bör tillämpas om inte något annat anges i penningtvättslagen, och att penningtvättslagen inte bör ges ett generellt företräde framför personuppgiftslagen vad avser lagöverträdelser.⁸⁸ Uttalandena ger därmed vid handen att utgångspunkten i rättstillämpningen är rätten till integritet.

I propositionen till penningtvättslagen tillfrågade en av remissinstanserna regeringen om hur lagförslaget förhåller sig till EU:s allmänna dataskyddsförordning, som skulle träda i kraft drygt ett år efter den nya penningtvättslagen. Regeringen uppgav att anpassningen till dataskyddsförordningen skulle komma att ses över i särskild ordning inom departementet.⁸⁹ Mycket riktigt gjordes detta sedermera genom ett betänkande från finansutskottet⁹⁰ och ett

---

⁸² A.a. s. 188.

⁸³ Skäl 41 till dataskyddsförordningen.

⁸⁴ Integritetsskyddsmyndigheten (2022). Dnr DI-2021-2183 (2022-09-30) s. och däri angivna hänvisningar.

⁸⁵ Dom av den 7 maj 2022 i mål C-478/99, Europeiska gemenskapernas kommission mot Konungariket Sverige.

⁸⁶ SOU 2016:8 s. 312.

⁸⁷ Lagen upphävdes genom dataskyddslagens ikraftträdande.

⁸⁸ SOU 2016:8 s. 316 och 318.

⁸⁹ Prop. 2016/17:173 s. 314.

⁹⁰ Bet. 2017/18:FiU39.

förslag till ändring av penningtvättslagen⁹¹. Överseendet ledde emellertid endast till att hänvisningar i 5 kap. 6 § penningtvättslagen till 21 § personuppgiftslagen ersattes med hänvisningar till artikel 10 i dataskyddsförordningen, då regeringen i övrigt bedömde att bestämmelsen var förenlig med dataskyddsförordningen.

IMY⁹² uttryckte som remissinstans att det inte föreföll finnas någon tydlig begränsning för vad kreditinstitut kan behandla inom ramen för riskbedömningen av kunder, och att det kunde ifrågasättas om den aktuella bestämmelsen kunde anses omfattas av sådana särskilda och lämpliga skyddsåtgärder för den registrerades rättigheter och friheter som avses i artikel 10 i dataskyddsförordningen.⁹³ Myndigheten avstyrkte därför förslaget till bestämmelsen.⁹⁴ Kritiken från IMY kan sägas återspegla uttrycket ”need to know vs. nice to know”, det vill säga vad ett kreditinstitut faktiskt behöver veta för att riskbedöma en kund i kontrast till vad det gärna vill veta. Jonida Milaj och Carolin Kaiser menar att behandlingen av data enligt vad ett kreditinstitut gärna vill veta men inte nödvändigtvis behöver veta klart strider mot den i EU-rätten stadgade proportionalitetsprincipen.⁹⁵ Se vidare om proportionalitetsprincipen i kapitel 3.2.3.

IMY:s invändningar mot regeringens förslag till lagändring illustrerar enligt min mening motsättningarna mellan personliga och externa preferenser. Regeringen, som vill beakta medborgarnas samhällseliga intresse, de externa preferenserna, anser att bestämmelsens lydelse är förenlig med dataskyddsförordningen, det vill säga att den inte utgör en *oproportionerlig* kränkning av rätten till integritet, medan IMY, som är uppdragen särskilt att skydda människors grundläggande fri- och rättigheter i samband med personuppgiftsbehandling, har ett personligare intresse av integritetsskydd.⁹⁶ Dworkin menar enligt Harts tolkning att rättigheter måste skyddas för att de sannolikt kommer att åsidosättas genom orättvisa, utilitaristiska argument som tar hänsyn till externa preferenser och därför inte behandlar individer lika.⁹⁷ Det är således fel att kränka denna rättighet även om det ligger i samhällets intresse.⁹⁸ Dworkins argument torde således innebära att det är på grund av olikbehandlingen av individer och den orättvisa som denna medför, som rätten till integritet bör skyddas.

Med beaktande av denna innebörd bör bestämmelsen om riskbedömning av kunder i penningtvättsregelverket inte anses orättvis eftersom den behandlar varje kund på samma sätt. Varje kund behandlas med samma grad av misstanke så som om denne vore en potentiell penningtvättare eller terrorfinansierare. Eftersom en kund svårligen kan bevisa att denne inte är en penningtvättare, och särskilt eftersom ingen kan fastställa att denne inte kommer att begå

---

⁹¹ Prop. 2017/18:142.

⁹² Tidigare kallad Datainspektionen.

⁹³ Prop. 2017/18:142 s. 37 och bet. 2017/18:FiU39 s. 8.

⁹⁴ Prop. 2017/18:142 s. 33.

⁹⁵ Milaj & Kaiser, *Retention of data in the new Anti-money Laundering Directive—‘need to know’ versus ‘nice to know’* s. 124.

⁹⁶ 1 § förordningen (2007:975) med instruktion för Integritetsskyddsmyndigheten.

⁹⁷ Hart, *Between utility and rights* s. 839.

⁹⁸ Dworkin, *Taking Rights Seriously* kapitel 7 avsnitt 2.

ett brott i framtiden, kan det svårligen argumenteras för att en specifik kund ska få slippa undan denna generella misstankegrad. Det vore inte heller rättvist att låta någon eller några kunder undgå den misstanke och efterföljande behandling av potentiella brottsuppgifter som den generiska kundmassan är föremål för.⁹⁹

Frågan uppkommer härvid om begränsningen av en rättighet som sker på samma sätt och på samma villkor för alla individer, verkligen är en *orättvis kränkning*. Enligt Hart torde riskbedömningen av kunder vara fullt rättvis om den innebär en likabehandling av kunder som i alla relevanta aspekter är lika.¹⁰⁰ En generisk och regelbunden begränsning av rätten till integritet kanske snarare är att se som en nivå-sänkning av rättighetens skydd, där avvikelser från detta utgör orättvisa. Rätten till integritet bör med denna utgångspunkt inte ges företräde framför en behandling av brottsuppgifter inom den teoretiska skyddsnivån (som utgörs av regelverkets ramar). Möjligen bör rättigheten därmed i stället skyddas och ges företräde inom en viss föreskriven nivå, där avvikelser från denna nivå, såväl extensivt som restriktivt, endast bör tillåtas efter noggranna lämplighetsbedömningar.

Samtidigt ska det påpekas att den riskbaserade metoden, enligt Dworkins argument, till viss del baseras på orättvisa. Den riskbaserade metoden erfordrar nämligen att kreditinstitutet gör en subjektiv (om än vissa objektiva kriterier anges explicit i penningtvättsregelverket) bedömning av kundens risk, och anpassar sina kundkännedomåtgärder därefter. En kund som bedöms vara förenad med en hög risk kommer således att bli föremål för skärptare kundkännedomåtgärder än en kund med där risken bedöms vara medel eller låg (3 kap. 15-16 §§ penningtvättslagen). Eftersom kreditinstitutet enligt den riskbaserade metoden till stor del självständigt utformar åtgärderna, innebär detta att ett visst kreditinstitut kan ha som rutin att efter affärsförbindelsens inledande¹⁰¹ behandla brottsuppgifter för hög- och medelriskkunder, men inte för lågriskkunder, vilket utgör en olikbehandling inom kreditinstitutets totala kundmassa.

Huruvida det är orättvist att kundernas rätt till integritet inskränks i olika omfattning beror enligt Harts förmenande på huruvida de relevanta aspekterna hos kunderna är lika. Den relevanta aspekten i detta fall är vilken risk för penningtvätt och finansiering av terrorism som kunden för med sig. Hur djupgående granskningen av en kund är bör därför baseras på kundens risk, där kunder som utsätter kreditinstitutet för en högre risk borde enligt min mening granskas närmare än kunder som bara utsätter kreditinstitutet för en lägre risk.¹⁰² I bedömningen av huruvida behandlingen är rättvis nämner Hart emellertid en rad objektiva kriterier, såsom hudfärg, religion, längd och vikt, som människan inte kan rå för.¹⁰³ Även om vissa objektiva kriterier följer av penningtvättsregelverket baseras bedömningen av den risk som en kund medför i hög grad på de subjektiva relevanta aspekterna som kreditinstitutet

---

⁹⁹ Milaj & Kaiser, *Retention of data in the new Anti-money Laundering Directive—'need to know' versus 'nice to know'* s. 122.

¹⁰⁰ Hart, *The Concept of Law* s. 159.

¹⁰¹ Kundens risk måste vara bedömd redan vid denna tidpunkt, varvid brottsuppgifter redan kan komma att ha behandlats för att bedöma kundens risk vid etableringen av affärsförbindelsen.

¹⁰² Jfr Hart, *The Concept of Law* s. 159.

¹⁰³ A.a. s. 162.

själva har att fastställa. Att kreditinstitutets subjektiva bedömning ligger till grund för i vilken grad en kunds rätt till integritet kan inskränkas kan därför svårligen anses vara rättvist.

Samtidigt innebär den dynamiska naturen hos tillvägagångssätten för penningtvätt och finansiering av terrorism att statiska riskbedömningsmodeller har en kort hållbarhetstid och måste uppdateras kontinuerligt för att kunna beakta nya modus eller riskkällor.¹⁰⁴ Att utforma explicita riskbedömningsmodeller kan föra med sig potentiella motgångar för lagstiftaren, då explicita modeller är öppna för kritik och därmed måste vara försvarbara.¹⁰⁵ Riskerna kan även variera mellan kreditinstitut till kreditinstitut baserat på exempelvis storleken, placeringen, kundgrupperna och de erbjudna produkterna och tjänsterna.¹⁰⁶ Det krävs därför praktiska möjligheter att utföra fria riskbedömningar för att kreditinstituten ska kunna vara i framkant vid bekämpningen av penningtvätt och terrorismfinansiering och inte bli låsta till utdaterade eller lagstadgade faktorer som inte lämpar sig för de faktiska risker som de utsätts för.

3.1.4.2 *Intresset av att bekämpa brott i förarbeten*

I förarbetena till penningtvättslagen anges att nuvarande 4 kap. 1 och 2 §§ penningtvättslagen, som avser övervakning av aktiviteter och transaktioner samt rapportering till FiPo, och där behandling av brottsuppgifter också tillåts enligt 5 kap. 6 § penningtvättslagen (1 st. 3-4 p.), innebär en skyldighet för kreditinstitut att behandla potentiella brottsuppgifter, och att dessa bestämmelser, även i fall då de potentiella brottsuppgifterna nödvändigtvis inte har klassificerats som brottsuppgifter ännu, bör ges företräde framför personuppgiftslagen.¹⁰⁷ Även i tidigare lagstiftningsärenden uttalades det att den tidigare penningtvättslagen går före den tidigare personuppgiftslagen i detta avseende.¹⁰⁸

Genom den nya penningtvättslagen klargjordes, enligt förarbetena, penningtvättslagens företräde framför dåvarande 21 § personuppgiftslagen.¹⁰⁹ Detta genom möjlighet att behandla brottsuppgifter i syfte att granska transaktioner och aktiviteter och rapportera dessa till FiPo. Regeringen uttalade att det för kreditinstitut, för det fall att de enbart hade haft den dåvarande personuppgiftslagen att tillgå, skulle vara svårt att uppfylla kraven i penningtvättslagen. Därtill uttalades att personuppgiftslagen innehöll bestämmelser som utgjorde hinder mot att efterleva skyldigheterna i penningtvättsregelverket.¹¹⁰ 4 kap. 1 och 2 §§ penningtvättslagen var enligt förarbetena avsedda att komplettera personuppgiftslagen, och de båda lagarna skulle tillsammans tillhandahålla kreditinstitutet det rättsliga stödet för att få behandla personuppgifter. Utgångspunkten var vid införandet av lagen att ett kreditinstitut måste ha

---

¹⁰⁴ Ross & Hannan, *Money laundering regulation and risk-based decision-making* s. 111.

¹⁰⁵ Stewart, 2005 (refererad i Ross & Hannan, *Money laundering regulation and risk-based decision-making* s. 111 f.).

¹⁰⁶ Reuter & Truman, 2004 (refererad i Ross & Hannan, *Money laundering regulation and risk-based decision-making* s. 112).

¹⁰⁷ SOU 2016:8 s. 317 f.

¹⁰⁸ Prop. 2014/15:80 s. 43.

¹⁰⁹ SOU 2016:8 s. 313.

¹¹⁰ A.a. s. 314, Prop. 2014/15:80 s. 42 f.

möjlighet att behandla personuppgifter för att förebygga penningtvätt och finansiering av terrorism.¹¹¹

Regeringens uttalande talar för att kreditinstitut måste tillåtas inskränka rätten till integritet för att uppfylla det samhällseliga intresset av att bekämpa brottslighet. Denna tolkning korresponderar med Harts förmenande om att individen i fråga därmed måste uppoffra sin integritet i vissa delar för att samhället som helhet ska kunna förhindra brottslighet, även om ett brott inte nödvändigtvis förhindras i det enskilda fallet. Sådana uppoffringar är elementära och accepteras vanligen som en dygd och ett paradigm för praktisk rationalitet. Genom att maximera samhällsnyttan på detta vis behandlas en individs välbehag inte enbart som ersättningsbar med ett större välbehag hos samma individ, utan individens välbehag behandlas även som ersättningsbar med det större välbehaget hos andra individer. På så sätt behandlas de kollektiva individerna inte med en större moralisk betydelse än de varierande välbehagen hos en enskild individ, så som om de kollektiva individerna vore del av en enda enhet.¹¹²

Penningtvättslagens tidigare lydelse medgav endast behandling av brottsuppgifter i syfte att övervaka aktiviteter och transaktioner samt rapportera misstankar till FiPo. I propositionen till den nuvarande penningtvättslagen anger regeringen att det även bör framgå i lagen att brottsuppgifter får behandlas inom ramen för bedömningen av en kunds riskprofil. Detta följer av kraven i EBA:s förslag till riktlinjer för riskfaktorer avseende penningtvätt och finansiering av terrorism,¹¹³ men även av att kreditinstitut inte är skyldiga att avsluta en affärsförbindelse när en kund har rapporterats till FiPo. En sådan rapport föranleder dock i regel att kundens riskprofil omvärderas, och en kontinuerlig riskklassificering av kunden är ett krav enligt det fjärde penningtvättsdirektivet samt den nya penningtvättslagen. Regeringen konstaterar att det därför inte bör *”föreligga några oklarheter i fråga om verksamhetsutövarnas möjligheter att vid denna bedömning beakta det faktum att en kund har rapporterats för misstänkt penningtvätt eller finansiering av terrorism.”*¹¹⁴

Regeringen hänvisar vidare till att de föreslagna riktlinjerna anger att kreditinstitut vid riskbedömningen av sina kunder ska beakta bland annat uppgifter i negativa medienyheter om att kunden är misstänkt för brott eller förekommer i brottsliga sammanhang. Regeringen konstaterar även att kreditinstitut *förutsätts* beakta att kunden har rapporterats till FiPo eller är föremål för ett beslut om frysning av tillgångar till följd av exempelvis misstänkt terrorismfinansiering, samt att en korrekt tillämpning av det fjärde penningtvättsdirektivet (som ligger till grund för penningtvättslagen) förutsätter att kreditinstitut i viss utsträckning kan behandla brottsuppgifter vid riskklassificeringen av sina kunder.¹¹⁵

Trots Integritetsskyddmyndighetens ovan nämnda invändningar konstaterade regeringen alltså att bestämmelserna som medger behandling av brottsuppgifter är förenliga med

---

¹¹¹ SOU 2016:8 s. 315.

¹¹² Hart, *Between utility and rights* s. 831.

¹¹³ EBA/GL/2021/02.

¹¹⁴ Prop. 2016/17:173 s. 311.

¹¹⁵ A.a. s. 310.

dataskyddsförordningen och att de syftar till att möjliggöra för kreditinstitut att uppfylla skyldigheterna enligt det fjärde penningtvättsdirektivet. Regeringen menade vidare att det bör beaktas att bestämmelsen om behandling av brottsuppgifter ” ... till stor del endast innebär ett förtydligande av det rättsläge som ansetts föreligga även utan sådan reglering.”¹¹⁶ Enligt regeringens mening är det sålunda närmast självklart att kreditinstituten ska kunna vara fria att behandla brottsuppgifter vid riskbedömningen av kunder. Det är tydligt att regeringen och IMY tillmäter integriteten och brottsbekämpningen olika värde i frågan, vilket inte minst återspeglas när myndigheten senare har att tillämpa den aktuella bestämmelsen.

3.1.5 Integritetsskydd och brottsbekämpning i domstolspraxis

Kapitlet behandlar domstolspraxis på samtliga instansnivåer; Högsta

Förvaltningsdomstolen, kammarrätt och tingsrätt. Praxis på en lägre instansnivå behandlas i den mån som lämpligt material vid tidpunkten för uppsatsens författande inte finns att tillgå från högre instansnivåer.

3.1.5.1 Rätten till integritet i domstolspraxis

Jag har inte funnit att Högsta Förvaltningsdomstolen har prövat något fall avseende förhållandet mellan dataskyddsförordningen och riskbedömningen av kunder enligt penningtvättslagen. Domstolen har emellertid prövat intresset av brottsbekämpning i kontrast till integritetsskydd i ett annat sammanhang, varvid ledning får sökas från detta avgörande.

I HFD 2016 ref. 8 var det fråga om undantag från den tidigare personuppgiftslagens förbud för enskilda att behandla personuppgifter om lagöverträdelse som innefattar brott. Den aktuella situationen bestod i användandet av systemet TankStopp, som innefattade avläsning av registreringsnummer, lagring i en central databas av fordon som inte hade erlagt betalning vid tankning och jämförelse mot denna databas av inkommande fordon, i syfte att hindra att dessa fordon tankar utan krav på förskotts betalning. Endast fordon som hade använts vid obetalda tankningar skulle registreras i databasen.¹¹⁷

HFD konstaterade att uppgifter om fordon som använts vid obetalda tankningar var att anse som personuppgifter om lagöverträdelse som innefattar brott enligt den dåvarande personuppgiftslagen.¹¹⁸ Mot bakgrund av att det varken av lag eller bakomvarande direktiv framgick under vilka förutsättningar som undantag kunde meddelas, att det i förarbetena till personuppgiftslagen framhölls att personuppgifter om lagöverträdelse otvivelaktigt är av så känslig natur att vem som helst inte bör få hantera dessa hur som helst, samt att bestämmelserna i personuppgiftslagen syftade till att skydda människor mot att deras personliga integritet kränks genom behandling av personuppgifter, ansåg HFD att dåvarande Datainspektionens möjlighet att i ett enskilt fall besluta om undantag från det annars gällande förbudet mot behandling av uppgifter om lagöverträdelse som innefattar brott mot denna bakgrund bör utnyttjas med restriktivitet.¹¹⁹ HFD beslutade därför att inte meddela undantag för behandlingen. Även om avgörandet tillkom före dataskyddsförordningens ikraftträdande

¹¹⁶ Bet. 2017/18:FiU39 s. 8 f., prop. 2017/18:142 s. 37. Jfr prop. 2014/15:80 s. 43 f.

¹¹⁷ HFD 2016 ref. 8 s. 8.

¹¹⁸ A.a. s. 3 f.

¹¹⁹ A.a. s. 4.

förefaller det framföra en tydlig ståndpunkt i den svenska rättstillämpningen; integritetsskydd är utgångspunkten så länge inget annat tydligt framgår.

Det ska emellertid erinras om att rättslaget genom särregleringen i 5 kap. 6 § penningtvättslagen numera erbjuder en, i vart fall teoretisk, möjlighet för kreditinstitut att behandla brottsuppgifter för riskbedömningen av kunder. Förhållandet mellan dataskyddsförordningen och riskbedömningen av kunder enligt penningtvättslagen har prövats på förvaltningsrättsnivå. I ett mål vid Stockholms förvaltningsrätt, som avsåg kontroll mot icke-allmänt tillgängliga sanktionslistor, bedömde förvaltningsrätten att bestämmelserna i 2 och 3 kap penningtvättslagen (däri inbegripet 2 kap. 3 §) inte var tillräckligt precisa för att bestämmelsen i sig skulle anses kunna tillåta kontroll mot icke-allmänt tillgängliga sanktionslistor utan tillstånd.¹²⁰

Av avgörandet framkommer således att förekomsten av en individ på sanktions- och spärllistor utgör brottsuppgifter. Bedömningen motiverades av att förvaltningsrätten ansåg att den aktuella behandlingen innebar ett kännbart intrång i den enskildes integritet, vilket måste innebära högre krav för den rättsliga behandlingsgrundens precisering, samt att det i förarbetena till penningtvättslagen anges att kontroller mot sanktionslistor inte krävs för att uppfylla kundkännedomskraven men att det bör vara möjligt för exportföretag att utföra kontroller mot sanktions- och spärllistor om dessa är fastställda i demokratisk ordning och allmänt tillgängliga.

Avgörandet förefaller enligt motiven avse en specifik typ av brottsuppgifter – en individs förekomst på en sanktions- eller spärllista – och är därför inte nödvändigtvis bindande för andra typer av brottsuppgifter, såsom en uppgift om att någon har dömts för brott. Avgörandet kan ändå tjäna som generell ledning för behandling av brottsuppgifter, inte minst då det upprätthåller det integritetsskydd som HFD talade för i HFD 2016 ref. 8. Förvaltningsrättens bedömning innebär att det i fråga om behandling av brottsuppgifter ställs ett högt krav på den rättsliga grundens precision, och att den riskbaserade metoden inte nödvändigtvis uppfyller den erfordrade nivån av precision. Även om de båda avgörandena inte specifikt behandlar den situation då ett kreditinstitut önskar behandla en uppgift om att dennes kund har dömts för penningtvättsbrott i sin riskbedömning talar domstolens praxis för att rätten till integritet tillmätts ett avsevärt högre värde än intresset av brottsbekämpning, och att undantag från denna utgångspunkt bör tillämpas mycket restriktivt. Att den riskbaserade metoden i princip underkänns i avvägningen mot rätten till integritet är beklagligt för kreditinstituten som har förelagts att forma hela sin operationella verksamhet utefter metoden. Genom att göra rätt, gör kreditinstituten således fel.

3.1.5.2 Intresset av att bekämpa brott i domstolspraxis

Beaktandet av potentiella brottsuppgifter i riskbedömningen har behandlats på kammarrättsnivå, där det förevarande målet rörde en verksamhetsutövare som var föremål för tillsyn enligt bland annat penningtvättslagen.¹²¹ Kammarrätten angav att det var en brist i

¹²⁰ Förvaltningsrätten i Stockholm dom 31 januari 2022 i mål nr 28259-20.

¹²¹ Kammarrätten i Jönköping dom 15 oktober 2020 i mål nr 3745-19 s. 13.

förhållande till penningtvättslagen att bolagets allmänna riskbedömning inte nämde risken för spel med pengar som har undanhållits beskattning ("svarta pengar"). Som tidigare har nämnts ska den allmänna riskbedömningen ligga till grund för bland annat riskbedömningen av kreditinstitutets kunder och de kundkännedomsgärder som vidtas. Kammarrättens uttalande innebär således att betalning med svarta pengar är en faktor som bör beaktas i riskbedömningen av kunder, och att åtgärder bör vidtas för att säkerställa att pengarna inte är svarta.

För att kreditinstituten ska kunna säkerställa att pengarna inte är svarta krävs inte nödvändigtvis att de behandlar brottsuppgifter om kunden. Det kan vara tillräckligt med att inhämta kundens deklARATION eller årsredovisning och därvid göra en rimlighetsbedömning avseende de medel som kunden använder för betalningar till kreditinstituten. Om kreditinstituten genom utredningsåtgärderna däremot upptäcker att kunden har lämnat oriktiga uppgifter i sin deklARATION och att dennes pengar därmed har undanhållits beskattning, kan upptäckten, genom att den uppfyller rekvisiten för skattebrott enligt 2 § skattebrottslagen (1971:69), utgöra brottsuppgifter enligt HFD 2016 ref. 8 och IMY:s rättsliga ställningstagande.¹²² Kammarrättens dom talar således för att kreditinstituten måste behandla brottsuppgifter för att kunna uppfylla sina skyldigheter enligt penningtvätsregelverket.

3.1.6 Integritetsskydd och brottsbekämpning i myndighetspraxis

Kapitlet behandlar myndighetspraxis från de två tillsynsmyndigheter som har att övervaka efterlevnaden av dataskyddsregelverket respektive penningtvätsregelverket i Sverige; IMY och FI. Myndighetspraxisen utgörs av både beslut och andra rättsliga ställningstaganden.

3.1.6.1 Rätten till integritet i myndighetspraxis

I enlighet med utgången i ovan nämnda mål vid Stockholms förvaltningsrätt, har IMY uttalat att 2 kap. 3 § penningtvättslagen var för otydlig och oprecis för att kunna anses utgöra en rättslig förpliktelse av sådan precision och tydlighet att den kunde ligga till grund för behandling vid kontroll av nya kunder mot en nordisk koncerngemensam lista över kunder som rapporterats till en finansunderrättelseenhet.¹²³

Likt målet vid förvaltningsrätten underkände IMY i beslutet den riskbaserade metoden som behandlingsgrund eftersom den ger ett för stort utrymme för kreditinstitutets egna bedömningar och

"[f]ör det fall en allmän hänvisning till en verksamhetsutövares skyldighet att bedöma den risk för penningtvätt eller finansiering av terrorism som kan förknippas med kundrelationen skulle innebära en rättslig förpliktelse att behandla uppgifter om lagöverträdelser skulle detta betyda en väsentlig utvidgning av möjligheterna att behandla personuppgifter om lagöverträdelser."¹²⁴

---

¹²² Integritetsskyddsmyndigheten, *Rättsligt ställningstagande IMYRS 2021:1 – innebörden av begreppet "personuppgifter som rör lagöverträdelser som innefattar brott"* i artikel 10 i dataskyddsförordningen s. 15.

¹²³ Integritetsskyddsmyndigheten (2022). Dnr DI-2021-2183 (2022-09-30).

¹²⁴ A.a. s. 6.

Härvid kan det emellertid ifrågasättas om IMY verkligen har möjlighet att underkänna bestämmelsen som en rättslig förpliktelse med hänsyn till att lagprövningen enligt 11 kap. 14 § regeringsformen ska utföras av domstolarna.

Det är i vart fall korrekt, som IMY påpekar, att den riskbaserade metoden till stor del utgår ifrån kreditinstitutens egna bedömningar. Det möjliggör i princip för kreditinstitutet att hävda att alla typer av brott är relevanta för bedömningen av kundens risk, trots att exempelvis fortkörningsbrott och förtal sällan är relevanta för risken för penningtvätt och finansiering av terrorism. En sådan ordning kan knappast anses lämplig, då den innebär att rättighetens faktiska värde urholkas genom kreditinstitutens delvis godtyckliga bedömningar.

Samtidigt har kreditinstitutet en skyldighet att följa bestämmelsen om riskbedömning av kunder utifrån den riskbaserade metod som lagen föreskriver. Denna skyldighet följer av den moraliska skyldigheten hos andra medborgare och aktörer att följa lagar som de inte gillar till kreditinstitutens fördel. Enligt Dworkin kan denna skyldighet emellertid inte anses absolut, eftersom staten kan anta orättvisa lagar och medborgaren har andra skyldigheter än enbart de till staten. Om dessa skyldigheter är i konflikt med medborgarens samvete är denne berättigad till att göra vad denne bedömer är rätt. Om medborgaren bryter mot lagen måste denne dock underkasta sig sanktioner från staten till erkännande av att dennes skyldighet gentemot andra medborgare att följa lagen vägde mindre, men inte upphävdes, av dennes moraliska skyldighet.¹²⁵

Med andra ord kan kreditinstitutet välja att bryta mot dataskyddsregelverket och behandla brottsuppgifter enligt eget tycke, eller välja att bryta mot penningtvättsregelverket och underlåta att riskbedöma kunder enligt en riskbaserad metod, men kreditinstitutet måste då vara beredd på sanktioner från de respektive tillsynsmyndigheterna enligt 7 kap. 10-11 §§ penningtvättslagen och 6 kap. 2-3 §§ dataskyddslagen. Det kan härvid diskuteras vad som utgör den moraliska skyldigheten i fråga och till vem den riktar sig. Kreditinstitutet kan potentiellt ha både en moralisk skyldighet gentemot sina kunder att värna om deras integritet och en moralisk skyldighet gentemot sina kunder eller staten att förhindra brottslighet. Den brottsbekämpande moraliska skyldigheten gentemot kunderna skulle härvid kunna grunda sig i att medborgarna förser kreditinstitutet, med sina pengar och därigenom förväntar sig att dessa ska agera som ansvarsfulla aktörer i det finansiella systemet. Om kreditinstitutet väljer att värna om sin moraliska skyldighet att skydda sina kunders integritet och därvid underlåter att förhindra penningtvätt och finansiering av terrorism skulle detta kunna innebära ett svek mot skyldigheten gentemot samhället eller kunderna att förhindra brottslighet.

Dworkin menar att sanktioner måste utdömas för att samhället inte kan tolerera nedgången i respekt för lagen som agerandet utgör. Sanktionerna måste därmed utdömas för att avskräcka dem och andra från att göra vad de har gjort. Om kreditinstitutet har rätt att göra vad samvetet talar för, kan det emellertid diskuteras om det inte är fel av staten att förbjuda och straffa det som den erkänner att kreditinstitutet har rätt att göra.¹²⁶ Eftersom kreditinstitutet tvingas välja

---

¹²⁵ Dworkin, *Taking Rights Seriously* kapitel 7 avsnitt 2.

¹²⁶ A.a. kapitel 7 avsnitt 2.

mellan de två regelverken kan det svårligen anses vara rättvist att staten sanktionerar valet, oavsett vad det är.

För att kunna bedöma om kreditinstitutet ens har rätt att välja vilket regelverk som denne vill bryta ”minst” mot, behöver det enligt Dworkin först klargöras om medborgarna har en rätt gentemot staten vad avser integritetsskydd eller skydd mot brottslighet. Det har i kapitel 3.1.1.2. konstaterats att det positiva statsansvaret för medborgarnas säkerhet är tämligen begränsat. Vad avser brott som typiskt sett genererar vinning som sedan kan tvättas, såsom bedrägeri eller stöld, torde medborgaren sannolikt inte kunna inleda en rättsprocess mot staten och kräva skadestånd för att denne utsattes för brotten. Däremot innehar individen en grundlagsstadgad rätt till integritet, som IMY har att bevaka. Denna rättighet måste enligt Dworkin emellertid utgöra en rättighet i den starka bemärkelsen för att faktiskt kunna motivera moraliska lagbrott. Rätten till integritet måste således innebära att det vore fel för staten att begränsa den, även om underlåtenheten att begränsa rättigheten skulle orsaka mer skada än nytta. En möjlighet att begränsa rättigheten till förmån för samhället innebär därför att rättigheten förlorar sin mening.¹²⁷ Eftersom rättskällorna medger att rätten till integritet begränsas kan det enligt Dworkins förmenande inte motiveras moraliskt att kreditinstituten avstår från att följa sina skyldigheter enligt penningtvättsregelverket.

Det ska även poängteras att IMY i sitt beslut bedömer att uppgifter om rapportering till FiPo utgör brottsuppgifter.¹²⁸ Det lämpar sig härvid att erinra om att förarbetsuttalanden till penningtvättslagen, som har berörts under kapitel 3.1.4.2, anger att kreditinstitut ska kunna beakta uppgifter om att en kund har rapporterats till FiPo, och därigenom behandla brottsuppgifter, vid bedömningen av en kunds riskprofil. IMY förefaller därmed tillämpa penningtvätts- och dataskyddsregelverket i linje med Dworkins mening och tycks nästan söka utvidga rätten till integritet genom att undanröja en lagstadgad möjlighet till begränsning.

3.1.6.2 Intresset av att bekämpa brott i myndighetspraxis

Vid ett tillsynsärende mot bolaget Trustly Group AB enligt penningtvättslagen angav FI att myndigheten bedömer att det faktum att en kund har rapporterats till FiPo utgör en högriskfaktor och bör föranleda en utvärdering och eventuell justering av kundens riskprofil. FI bedömde vidare att Trustly Group AB, genom att ha underlåtit att bestämma, följa upp och eventuellt ändra vissa kunders riskprofil till följd av rapporteringen till FiPo, inte hade uppfyllt sina skyldigheter enligt 2 kap. 3 § första och tredje styckena penningtvättslagen.¹²⁹ Därtill angav FI även att den omständigheten att Trustly Group AB hade underlåtit att vidta skärpta kundkännedomsgärder för misstankesrapporterande kunder (vilkas risk därmed

---

¹²⁷ A.a. kapitel 7 avsnitt 2.

¹²⁸ Det ska dock påpekas att denna slutsats motiveras av IMY med att exempel på brottsuppgifter utgörs av exempelvis uppgifter om att en person är eller har varit föremål för en polisanmälan, en förundersökning, ett åtal eller rättegång i ett brottmål. En misstankesrapport till FiPo är inte en polisanmälan. En eventuell anmälan om brott, vilket sedan kan föranleda en förundersökning, utförs av FiPo till Ekobrottsmyndigheten för det fall att en verksamhetsutövers rapport bedöms tyda på brott. Det kan därför ifrågasättas om en rapport till FiPo verkligen utgör brottsuppgifter enligt IMY:s motivering.

¹²⁹ Finansinspektionen (2020). Dnr 20-20967 (2020-09-18) s. 22.

borde ha bedömts vara hög) innebar att bolaget inte hade uppfyllt kraven på vidtagande av skärpta kundkännedomsgärder i 3 kap. 16 § penningtvättslagen.¹³⁰

FI har meddelat att myndigheten avser att till största del följa EBA:s antagna riktlinjer för riskfaktorer avseende penningtvätt och finansiering av terrorism (inbegripet punkterna gällande beaktande av anklagelser om brottslighet eller terrorism, frysning av tillgångar till följd av åtgärder mot brottslighet eller terrorism och rapporter till den finansiella underrättelseenheten, vilka behandlas närmare under kapitel 3.2.4),¹³¹ vilket ger riktlinjerna statusen av svenska allmänna råd.¹³²

Vid ett tillsynsärende mot bolaget Aros Kapital AB angav FI att det var bristfälligt att bolaget vid en tidsperiod inte hade beaktat rapporter till FiPo i den allmänna riskbedömningen, och att en bristfällig riskbedömning medför svårigheter att på ett korrekt sätt bedöma kundens riskprofil med utgångspunkt i den allmänna riskbedömningen.¹³³ Under det kapitel som har titulerats ”Aros har haft kunder förknippade med hög risk för penningtvätt” omnämns att vissa av Aros kunder har ”*varit misstänkta eller dömts för ekonomisk brottslighet*”. FI konstaterar därvid att Aros Kapital AB har varit utsatt för en förhöjd risk för penningtvätt genom kunderna, och därmed har varit skyldigt att vidta skärpta kundkännedomsgärder.¹³⁴

FI:s beslut talar därmed för att kreditinstitut bör beakta brottsuppgifter avseende kunden i sin bedömning av dennes riskprofil. I den huvudsakliga tillämpningen av penningtvättsregelverket, som övervakas av FI, förefaller sålunda intresset av brottsbekämpning att ges företräde. Detta kan ha sin förklaring i att FI:s uppgift är att utöva tillsyn av finansiella företags efterlevnad av bland annat penningtvättsregelverket.¹³⁵ Eftersom myndigheten inte utför någon bedömning av efterlevnaden av dataskyddsregelverket, kommer brottsbekämpningen alltid att ges företräde i intresseavvägningen.

I ett av FiPo:s regelbundna informationsbrev anger myndigheten att ”*[e]tt led i arbetet [i att upptäcka kriminella aktörer som utnyttjar det finansiella systemet för penningtvätt] kan exempelvis vara att ta del av och läsa domar eller annan öppen information för att på så sätt härleda aktörer som förekommer i kundbasen.*” Att ”ta del av och läsa domar” innebär att kreditinstituten kan komma att behandla brottsuppgifter.¹³⁶ Av 2 kap. 1 § 2 st. penningtvättslagen följer att kreditinstitut ska beakta ”*andra relevanta uppgifter som*

¹³⁰ A.a. s. 30.

¹³¹ Finansinspektionen, *FI tillämpar nya riktlinjer om riskfaktorer för penningtvätt och finansiering av terrorism – utom för kontoinformationstjänster*, 2021, <https://www.fi.se/sv/publicerat/nyheter/2021/fi-tillampar-nya-riktlinjer-om-riskfaktorer-for-penningtvatt-och-finansiering-av-terrorism--utom-for-kontoinformationstjanster/> [hämtad 2021-11-03].

¹³² Av 1 § författningssamlingsförordningen (1976:725) följer att allmänna råd är sådana generella rekommendationer om tillämpningen av en författning som anger hur någon kan eller bör handla i ett visst hänseende.

¹³³ Finansinspektionen (2023). Dnr 20-26363 (2023-12-12) s. 25 f.

¹³⁴ A.a. s. 22-24.

¹³⁵ 1 § 1 p. förordningen (2009:93) med instruktion för Finansinspektionen, 15 kap. 1 § 1 st. lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse, 1 kap. 2 § 1 st. penningtvättslagen.

¹³⁶ Finanspolisen, *Finanspolisen informerar: Finansiella flöden & Penningtvätt i Nätverksmiljöer* s. 1.

myndigheter lämnar” vid den allmänna riskbedömningen, som enligt 2 kap. 3 § 1 st. penningtvättslagen ska ligga till grund för bedömningen av kundernas riskprofiler.

Rättskällorna talar sålunda för att myndighetsväsendets avvägning mellan integritetsskyddet och brottsbekämpning skiftar starkt baserat på vilken myndighet det rör sig om. Praxisen från den finansiella tillsynsmyndigheten och den brottsbekämpande myndigheten talar emellertid för att det står klart för kreditinstitut att dessa inte kan fullständigt underlåta att behandla brottsuppgifter vid riskbedömningen av sina kunder. Det framgår emellertid inte om det görs någon skillnad mellan att beakta brottsuppgifter som redan är kända för kreditinstitutet eller att aktivt söka efter nya brottsuppgifter. FiPo:s informationsbrev talar för att kreditinstitutet kontinuerligt bör söka efter brottsuppgifter avseende sina kunder, vilket i och för sig ligger i linje med uppföljningen och uppdateringen av kundens riskprofil enligt 2 kap. 3 § 3 st. penningtvättslagen. I FI:s beslut avseende Trustly Group rör det sig om brottsuppgifter som redan är kända i och med att kreditinstitutet självt har upprättat rapporterna till FiPo. I beslutet avseende Aros Kapital AB antyder myndigheten att bolaget kände till uppgifterna, det framgår inte huruvida detta var av vikt för bedömningen av överträdelsen.

3.1.7 Integritetsskydd och brottsbekämpning i bank- och finansbranschens praxis

Den svenska delen av bank- och finansbranschens praxis utgörs till stor del av vägledningar från Svenska institutet mot penningtvätt (SIMPT). SIMPT utgörs av ett antal branschorganisationer och syftar till att ta fram branschvägledning för tolkningen för tillämpningen av penningtvättsregelverket.¹³⁷ SIMPT:s vägledningar utgörs av organisationens tolkningar av penningtvättsregelverket, samt andra tillämpliga regelverk, och är således inte bindande för kreditinstitutet. Även om kreditinstitut kan söka ledning i vägledningarna bör de tillmätas en relativt låg rättskällevikt eftersom FI inte beaktar dessa i sin tillsynsverksamhet, och i vissa fall gör andra tolkningar av regelverket.¹³⁸ Vägledningarna är ändå intressanta för att förstå branschens ståndpunkt i intresseavvägningen.

3.1.7.1 Rätten till integritet i bank- och finansbranschens praxis

I SIMPT:s grundläggande vägledning om behandling av personuppgifter anges att behandling av brottsuppgifter är tillåten under de i 5 kap. 6 § penningtvättslagen angivna förutsättningarna, vilket innefattar bland annat nödvändighet för bedömning av en kunds riskprofil.¹³⁹ Även om det faktum att behandlingen tillåts medger ett intrång i rätten till integritet, begränsas emellertid intrånget till vad som är *nödvändigt*.

---

¹³⁷ Svenska institutet mot penningtvätt, *Hem*, u.å., <https://www.simpt.se/> [hämtad 2023-11-02].

¹³⁸ Exempelvis hade SIMPT tidigare en vägledning av vad som utgjorde en *modell* för riskbedömning, riskklassificering och andra förfaranden enligt 6 kap. 1 § 2 st. penningtvättslagen. När FI utkom med en förtydligande av modelldefinitionen var förtydligandet i stora delar motstridigt mot SIMPT:s vägledning. Se även 421, *Finansinspektionen förtydligar definitionen av modell – vad innebär det i praktiken för arbetet mot penningtvätt?*, u.å., <https://www.421.se/news-insights/finansinspektionen-fortydligar-vad-en-modell-ar/> [hämtad 2023-12-01].

¹³⁹ Svenska institutet mot penningtvätt, *Grundläggande vägledning om behandling av personuppgifter* s. 10 f.

3.1.7.2 *Intresset av att bekämpa brott i bank- och finansbranschens praxis*

SIMPT preciserar i sin vägledning för behandling av personuppgifter vilka uppgifter som kan anses vara nödvändiga för bedömningen av en kunds riskprofil. Sådana uppgifter är uppgifter som ”påverkar risken för att verksamheten utnyttjas för penningtvätt och finansiering av terrorism”. Att uppgiften påverkar risken för penningtvätt och terrorismfinansiering innebär att många typer av lagöverträdelser inte inryms i vad som kan anses vara nödvändigt för att bedöma kundens riskprofil. Sådana lagöverträdelser är exempelvis nedskräpningsbrott eller fortkörningsbrott. Enligt SIMPTS riktlinjer bör bedömningen av vad som utgör nödvändiga uppgifter vara riskbaserad och utföras av kreditinstitutet.¹⁴⁰

Att branschen anser att branschen borde få bedöma vad som utgör nödvändiga brottsuppgifter kan förklaras av att branschen vill ha möjlighet att utföra en så ändamålsenlig riskbedömning som möjligt. Det bör emellertid erinras om att det i dessa fall kan uppstå intressekonflikter som får negativa effekter på de registrerades rättigheter. Även om kreditinstitutet givetvis har att följa skyldigheter enligt dataskyddsregelverket är dataskydd inte deras huvudsakliga verksamhetsområde. Kreditinstitutens generella intresse är att bedriva affärsverksamheter med maximala intäkter.¹⁴¹ För att undvika att FI utdelar en sanktionsavgift eller drar in kreditinstitutens tillstånd kan deras intresse av att följa penningtvättsregelverket på kort sikt komma att bli starkare än viljan att efterleva dataskyddsregelverket. Detta intresse kan skapa ett incitament för kreditinstitutet att behandla brottsuppgifter även i fall där det inte är nödvändigt, för att minimera risken för att denne ska emotta svarta pengar som inte får tillgodogöras enligt penningtvättslagen. Exempelvis kan kreditinstitutet potentiellt vilja behandla brottsuppgifter om misshandel där kunden är gärningsperson i syfte att kontrollera att målsäganden inte är en del av den organiserade brottsligheten och därmed utesluta en anknytning dem emellan.

SIMPT anger därtill att kreditinstitutet måste kunna motivera varför en viss uppgift har inhämtats och säkerställa att uppgifter inte inhämtas slentrianmässigt. Personuppgifter får bara samlas in för specifika, särskilt angivna och berättigade ändamål. Personuppgifter som faller utanför dessa ändamål får inte behandlas. SIMPT uttalar även att en alltför snäv tolkning av nödvändighetsbegreppet medför en risk för att uppgifter som är relevanta för bedömningen av kundens riskprofil missas.¹⁴²

3.2 EU:s rättskällor

De unionsrättsliga rättskällor som granskas under detta kapitel följer en kombination av EU-normhierarkin och den klassiska rättskälleläran. Kombinationen redogörs för i kapitel 1.6, som även anger skälet till att doktrin i form av litteratur inte behandlas som en rättskälla i detta kapitel.

---

¹⁴⁰ Svenska institutet mot penningtvätt, *Vägledning om behandling av personuppgifter* s. 8.

¹⁴¹ Jfr 3 kap. 3 § aktiebolagslagen (2005:551).

¹⁴² Svenska institutet mot penningtvätt, *Vägledning om behandling av personuppgifter* s. 8.

3.2.1 Integritetsskydd och brottsbekämpning i EU:s primärrätt

EU:s primärrätt utgörs av unionens grundfördrag och dess protokoll, EU-stadgan samt de allmänna principer som har fastställts av EU-domstolen. Praxis från EU-domstolen behandlas emellertid i kapitel 3.2.3 och de allmänna principerna redogörs av denna anledning inte för i detta kapitel.

Fördragen reglerar unionens interna samarbete, dess institutioner, lagstiftningsprocessen och beslutsområden. EU:s lagstiftning måste alltid ha stöd i dess fördrag. Kapitlet behandlar de två främsta fördragen för EU:s samarbete; fördraget om Europeiska unionen, ("FEU"), och fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, ("FEUF"). Med hänsyn till att EU-stadgan enligt artikel 6.1. FEU åtnjuts samma rättsliga värde som fördragen behandlas även denna inom ramen för EU:s primärrätt.

3.2.1.1 Rätten till integritet i EU:s primärrätt

FEU anger i artikel 2 och 3.1 att unionen ska bygga på bland annat värdet respekt för de mänskliga rättigheterna och att den ska ha som mål att främja dessa värden. EU gör det härmed tydligt att de mänskliga rättigheterna ska ges stor betydelse inom unionen. Rättigheterna tillmäts även stor betydelse utanför unionen, då fördraget i artikel 3.5 även anger att unionen i sina förbindelser med den övriga världen ska bidra till skydd för de mänskliga rättigheterna och respekt för principerna i Förenta nationernas deklaration om de mänskliga rättigheterna.

Även andra internationella rättighetskonventioner förefaller tillmätas stort värde av EU, då unionen enligt artikel 6.2 FEU ska ansluta sig till den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, ("Europakonventionen"), då Europakonventionens rättigheter enligt artikel 6.3 FEU ska anses vara allmänna principer för unionsrätten samt då unionen enligt artikel 21.2.a FEU ska föra en gemensam politik för att konsolidera och stödja de mänskliga rättigheterna.

Med anledning av att EU-stadgan anses åtnjuta samma rättsliga värde som fördragen behandlas den inom ramen för detta kapitel. I stadgan anges att var och en enligt artikel 3.1 har rätt till fysisk och mental integritet och enligt artikel 7 har rätt till respekt för privatlivet och familjelivet. Stadgan tilldelar i artikel 8 ett särskilt skydd till personuppgifter:

1. *Var och en har rätt till skydd av de personuppgifter som rör honom eller henne.*
2. *Dessa uppgifter ska behandlas lagenligt för bestämda ändamål och på grundval av den berörda personens samtycke eller någon annan legitim och lagenlig grund. Var och en har rätt att få tillgång till insamlade uppgifter som rör honom eller henne och att få rättelse av dem.*
3. *En oberoende myndighet ska kontrollera att dessa regler efterlevs.*

Att skyddet för personuppgifter anges som en egen mänsklig rättighet som dessutom tillmäts samma rättsliga värde som EU-fördragen talar för att skyddet är av mycket stor betydelse inom unionen.

3.2.1.2 Intresset av att bekämpa brott i EU:s primärrätt

Fördraget om Europeiska unionen anger i artikel 3.2 att unionen ska erbjuda sina medborgare ett område med frihet, säkerhet och rättvisa samtidigt som lämpliga åtgärder vidtas avseende förebyggande och bekämpande av brottslighet. I artikel 67 FEUF anges att EU ska verka för att säkerställa en hög säkerhetsnivå genom förebyggande och bekämpning av brottslighet.

Redan här förefaller det kunna utläsas att förebyggandet och bekämpandet av brottslighet tillmätts ett lägre värde än skyddet för personuppgifter. Skyddet för personuppgifter uttrycks som en rättighet, men det kan frågas om förebyggandet och bekämpandet av brottslighet verkligen uttrycks som en skyldighet när endast *lämpliga åtgärder* ska vidtas.

I artikel 83 FEUF anges penningtvätt vara ”*särskilt allvarlig brottslighet med ett gränsöverskridande inslag till följd av brotte[t]s karaktär eller effekter eller av ett särskilt behov av att bekämpa de[t] på gemensamma grunder*”.

I artikel 52.1 i EU-stadgan anges att rätten till fysisk och mental integritet, respekt för familjeliv och privatliv samt skydd för personuppgifter kan begränsas med åtgärder som, med beaktande av proportionalitetsprincipen, är nödvändiga och faktiskt svarar mot mål av allmänt samhällsintresse som erkänns av unionen eller behovet av skydd för andra människors rättigheter och friheter. Mot bakgrund av att artikel 6.e i dataskyddsförordningen anger att nödvändighet för utförandet av en uppgift av allmänt intresse utgör en laglig behandlingsgrund, och att artikel 1.26 i det femte penningtvättsdirektivet anger att behandling av personuppgifter för förhindrandet av penningtvätt och finansiering av terrorism enligt direktivet ska betraktas som fråga om allmänt intresse, torde stadgan därmed möjliggöra en begränsning av rätten till integritet till förmån för motverkandet av penningtvätt och finansiering av terrorism.

3.2.2 Integritetsskydd och brottsbekämpning i EU-direktiv och förordningar

Rättsakterna i detta kapitel utgörs av dataskyddsförordningen och det fjärde och femte penningtvättsdirektivet. Direktivet låg till grund för den svenska penningtvättslagen, med vissa ändringar genom det femte penningtvättsdirektivet. Enligt skäl 1 till det femte penningtvättsdirektivet utgör direktivet ”*det huvudsakliga rättsliga instrumentet för att förhindra att unionens finansiella system används för penningtvätt och finansiering av terrorism*”. Dataskyddsförordningen är enligt artikel 288 FEUF direkt tillämplig i Sverige, men kompletteras i vissa avseenden av lagen med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordningen och 5 kap. penningtvättslagen som har berörts under kapitel 3.1.2. Direktiven behöver implementeras i svensk rätt, men kan i vissa fall ha direkt effekt om de är tillräckligt tydliga och precisa och medlemsstaten inte har transporterat direktivet före tidsfristens utgång.¹⁴³ Direktiven tjänar även som tolkningshjälpmedel för den svenska rättsakten.

---

¹⁴³ Dom av den 3 december 1974 i mål 41/74, Yvonne van Duyn mot Home Office.

3.2.2.1 Rätten till integritet i EU-direktiv och förordningar

EU:s dataskyddsförordning syftar enligt dess artikel 1 till att skydda fysiska personers grundläggande rättigheter och friheter, särskilt rätten till skydd av personuppgifter. Förordningen anger således bestämmelser för behandlingen av personuppgifter. För att behandla personuppgifter krävs att behandlingen sker i enlighet med samtliga av de grundläggande principer för personuppgiftsbehandling som anges i artikel 5; a) laglighet, korrekthet och öppenhet, b) ändamålsbegränsning, c) uppgiftsminimering, d) korrekthet, e) lagringsminimering och f) integritet och konfidentialitet. Principerna om lagringsminimering samt integritet och konfidentialitet är nära anknutna till behandlingsformen och de tekniska lösningar som används för denna, varför dessa principer inte kommer att beröras närmare.

Principen om laglighet, korrekthet och öppenhet innebär att ”[p]ersonuppgifterna ska behandlas på ett lagligt, korrekt och öppet sätt i förhållande till den registrerade”. Det ska alltså enligt skäl 39 till dataskyddsförordningen vara klart och tydligt för de registrerade när och hur deras personuppgifter behandlas, det vill säga att personuppgiftsbehandlingen måste ha stöd i den gällande rätten. Principen torde närmast uttryckas genom kravet på en rättslig grund för behandlingen av brottsuppgifter. Regan menar att det filosofiska rättfärdigandet av integritet i stort vilar på sin betydelse för den enskilda individen, och att diskussioner om skydd av integriteten därför fokuserar på målet att skydda ett individuellt värde eller intresse, vilket bidrar till att försvaga konceptet integritet som ett kollektivt mål.¹⁴⁴ Likaså utgår principen om laglighet, korrekthet och öppenhet utifrån den registrerade. Principen talar därmed för att behandlingen måste bedömas med utgångspunkt i individens förståelse för och förväntningar på behandlingen.

Principen om ändamålsbegränsning innebär att personuppgifterna ”ska samlas in för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål och inte senare behandlas på ett sätt som är oförenligt med dessa ändamål”. Det ändamål som är för handen i detta avseende är riskbedömningen av kunder för motverkandet av penningtvätt och finansiering av terrorism. Principen talar för att det potentiellt skulle kunna föreligga skillnader i huruvida intrång i rätten till integritet medges baserat på till vilken grad som behandlingen uppfyller ändamålet. Delning av uppgifter torde exempelvis kunna vara en sådan behandling som, även om det främjar motverkandet av penningtvätt och finansiering av terrorism hos andra kreditinstitut, inte uteslutande främjar kundriskbedömningen hos det delande kreditinstitutet, som ju faktiskt måste grunda behandlingen på sin kundriskbedömning. Principen om uppgiftsminimering innebär att ”[p]ersonuppgifterna ska vara adekvata, relevanta och inte för omfattande i förhållande till de ändamål för vilka de behandlas”. Detta tar i det närmaste sikte på vilken typ av information som kreditinstitutet behandlar inom ramen för riskbedömningen av kunder. Brottsuppgifter innefattar alla typer av brott, vilket även inkluderar brott som inte är relevanta för risken för penningtvätt och finansiering av terrorism, såsom exempelvis nedskräpningsbrott eller fortkörningsbrott i exemplet ovan. Principen

---

¹⁴⁴ Regan, *Legislating Privacy* kapitel 2.

torde därför tala för att endast uppgifter som är relevanta för den faktiska risken tillåts behandlas.

Principen om korrekthet innebär att personuppgifterna ”ska vara korrekta och om nödvändigt uppdaterade”. Vad som närmare menas med att personuppgifterna ska vara korrekta anges inte. I förhållande till behandlingen av brottsuppgifter får det antas att uppgifterna inte ska utgöras av lösa anklagelser mot den registrerades karaktär, utan att uppgifterna ska vara trovärdiga till sin källa och natur. Principen om korrekthet torde i detta avseende kunna anses som en förlängning av oskyldighetspresumtionen.¹⁴⁵ En komplicerad situation uppstår emellertid exempelvis om en kund uppger för kreditinstitutet att denne ägnar sig åt penningtvätt eller finansiering av terrorism. Det kan härvid frågas huruvida principen om korrekthet ställer sig till en kunds egna uppgifter och om kreditinstitutet då åläggs att verifiera uppgifterna för att de ska kunna beaktas i riskbedömningen. Kundens egna uppgifter kan i detta sammanhang i det närmaste liknas vid ett erkännande i straffrättslig bemärkelse. Per Olof Ekelöf, Henrik Edelstam och Lars Heuman menar att Europakonventionens oskuldspresumtion vad gäller erkännanden även innebär att en tilltalads uttalanden inte kan tolkas som ett erkännande om denne inte avsåg att erkänna brottet.¹⁴⁶ Detta talar för att det avseende principen om korrekthet skulle uppkomma ett slags utredningsskyldighet för kreditinstitutet i syfte att undvika att den registrerades rätt till integritet kränks med grund i inkorrekta brottsuppgifter, vilket skulle innebära en enorm arbetsbörda för kreditinstitutet. En sådan arbetsbörda eftersträvas sannolikt inte av EU, då det i skäl 2 till det fjärde penningtvättsdirektivet anges att det föreligger ett behov av att skapa ”ett regelverk som låter bolag utöka sin affärsverksamhet utan att ådra sig oproportionerliga kostnader för efterlevnad”.

Det har konstaterats ovan att kreditinstitutet vid riskbedömningen av sina kunder har att grunda behandlingen av brottsuppgifter nödvändighet för att fullgöra en rättslig förpliktelse. Av skäl 41 till dataskyddsförordningen framgår att den rättsliga grunden som en personuppgiftsansvarig stödjer sin behandling på bör vara tydlig och precis och dess tillämpning förutsägbar för dem som omfattas av den, i enlighet med rättspraxis vid Europeiska unionens domstol och Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna. Vilken grad av tydlighet och precision som krävs i fråga om den rättsliga grunden för att en viss behandling av personuppgifter ska anses vara nödvändig måste bedömas från fall till fall, utifrån behandlingens och verksamhetens karaktär.

Föremålet för denna uppsats är som bekant brottsuppgifter. Dessa uppgifter tilldelas ett särskilt skydd i unionsrätten och får enligt artikel 10 i dataskyddsförordningen endast behandlas ”under kontroll av en myndighet eller då behandling är tillåten enligt unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt, där lämpliga skyddsåtgärder för de registrerades rättigheter och friheter fastställs”. Skälet till det särskilda skyddet är att EU anser att

---

¹⁴⁵ Se exempelvis art. 6.2. i Europakonventionen, art. 11 i Förenta nationernas deklaration om de mänskliga rättigheterna och art. 48.1. i EU-stadgan.

¹⁴⁶ Ekelöf, Edelstam & Heuman, *Rättegång IV* s. 150 f.

behandling av brottsuppgifter är förenat med en hög risk för fysiska personers rättigheter och friheter, exempelvis med hänsyn till ett potentiellt skadat anseende. Sådan behandling bör enligt skäl 75, 91 och 97 till dataskyddsförordningen därför omfattas av en konsekvensbedömning avseende dataskydd samt i vissa fall övervakas av en person med sakkunskap inom dataskyddslagstiftning (så kallat dataskyddsbud). Genom att säkerställa att behandlingen omfattas av skyddsåtgärder för den registrerade förefaller även behandlingen av brottsuppgifter sålunda utgå utifrån den enskilda individens konstanta rätt till integritet, snarare än samhällets intresse av att skydda integriteten i en viss situation.

EU:s intresse av att skydda brottsuppgifter för den enskilda individen genomlyser även penningtvättsregelverket. I skäl 5 till det femte penningtvättsdirektivet anges att ändringar av det fjärde penningtvättsdirektivet bör göras *”med vederbörlig hänsyn till den grundläggande rättigheten till skydd av personuppgifter, samt efterlevnad och tillämpning av proportionalitetsprincipen”*. Det stadgas vidare i skäl 5 och 38 till det femte penningtvättsdirektivet att dataskyddsförordningen är tillämplig på personuppgiftsbehandling enligt direktivet samt att direktivet respekterar rätten till respekt för privat- och familjeliv och rätten till skydd av personuppgifter enligt artikel 7-8 i EU:s rättighetsstadga.

Brottsuppgifter åtnjuter därmed ett förhållandevis starkt skydd i jämförelse med vanliga personuppgifter, eftersom behandlingen måste uppfylla fler krav i såväl den nationella rätten som i unionsrätten. Detta kan möjligen ha sin förklaring i den tidigare nämnda oskyldighetsprincipen och att en individ inte ska utsättas för godtycklig svartmålning. Det kan konstateras att även rättsakterna på detta område talar för att integritetsskyddet är utgångspunkten i intresseavvägningen, varvid behandlingen av brottsuppgifter alltid ska ske i enlighet med dataskyddsregelverket.

3.2.2.2 *Intresset av att bekämpa brott i EU-direktiv och förordningar*

Bekämpningen av penningtvätt och finansiering av terrorism betraktas enligt artikel 1.26 i det femte penningtvättsdirektivet som ett allmänt intresse enligt dataskyddsförordningens artikel 6.e, vilket enligt unionsrätten alltså möjliggör behandlingen av brottsuppgifter. Personuppgifter får enligt artikel 41 i det fjärde penningtvättsdirektivet därvid behandlas endast för att förebygga penningtvätt och finansiering av terrorism.

Kreditinstitut ska enligt artikel 8.1 och 16 i det fjärde penningtvättsdirektivet bedöma risken för penningtvätt och finansiering av terrorism avseende sina kunder. Kundkännedomåtgärder ska enligt artikel 14.5 vidtas för såväl nya kunder som befintliga kunder när deras ”relevanta omständigheter” ändras. Vad som avses med ”relevanta omständigheter” preciseras emellertid inte närmare. En förklaring, som initialt framstår som logisk, vore att det rör sig om omständigheter som kan antas ha en inverkan på risken för penningtvätt eller finansiering av terrorism.¹⁴⁷ Om vi emellertid föreställer oss att ett kreditinstitut får kännedom om att en kund har dömts för exempelvis penningtvättsbrott,

---

¹⁴⁷ Jfr exempelvis 2 kap. 3 § penningtvättslagen.

vilket högst sannolikt torde innebära en ökad risk för penningtvätt, utgör ju dessa uppgifter brottsuppgifter, vilka inte nödvändigtvis alltid får behandlas enligt dataskyddsregelverket.

I bilaga II punkt 1 samt bilaga III punkt 1 till det fjärde penningtvättsdirektivet anges ett antal faktorer och omständigheter som åtminstone bör beaktas vid riskbedömningen av kunder. Bland dessa faktorer och omständigheter återfinns emellertid ingenting som rimligen skulle kunna anses falla under dataskyddsförordningens definition för brottsuppgifter, annat än att det faktum att ”affärsförbindelsen försiggår under ovanliga omständigheter” kan indikera en potentiellt högre risk enligt bilaga III punkt 1.a och artikel 18.3. Vad som närmare menas med att affärsförbindelsen försiggår under ovanliga omständigheter preciseras inte närmare. Viss ledning kan sökas i Financial Action Task Force:s¹⁴⁸ rekommendationer, där det rudimentala exempel som anges är att det föreligger ett oförklarligt avsevärt avstånd mellan kunden och kreditinstitutet.¹⁴⁹ Lydelsen ger enligt min mening upphov till tolkningssvårigheter när det är fråga om brottsuppgifter. I situationen då en person som enligt uppgifter i media är en ledande nyckelfigur inom den kriminella världen, och dömd för ett flertal grova brott, avser att inleda en affärsförbindelse med ett kreditinstitut och affärsförbindelsen till synes i övrigt inte skiljer sig från en generisk kundskara hos kreditinstitutet, kan det frågas om affärsförbindelsen då anses försiggå under ”ovanliga omständigheter”, och därmed innebära en högre risk, enbart på grund av de negativa medieuppgifterna.

Det lämpar sig härvid att erinra om att penningtvättsdirektiven enligt skäl 22 och artikel 18.1 i det fjärde penningtvättsdirektivet samt skäl 24 till det femte penningtvättsdirektivet trots allt föreskriver en riskbaserad metod med ett evidensbaserat beslutsfattande. Detta borde, åtminstone i teorin, möjliggöra en ändamålsenlig hantering av riskerna för penningtvätt och finansiering av terrorism. Kritiker menar emellertid att den riskbaserade metoden, till följd av diskrepanser i tolkningen av metoden mellan kreditinstitut och lagstiftaren, inte är så ändamålsenlig som lagstiftaren har avsett. Ett generellt riskbaserat system för beslutsfattande bör enligt Stuart Ross och Michelle Hannan tydliggöra vilken risk som är föremål för bedömning, innehålla en tydlig och samstämmig modell för de attribut som bidrar till bedömningen av risken samt möjliggöra för användarna av den riskbaserade modellen att få tillgång till kunskap kring resultaten av bedömningarna.¹⁵⁰

Den sistnämnda punkten tar sikte på den återkoppling som FiPo enligt skäl 49 och artikel 32.6 i det fjärde penningtvättsdirektivet samt 4 kap. 3 a § penningtvättslagen ska ge till kreditinstituterna avseende effektiviteten och uppföljningen av deras rapporter om penningtvätt och finansiering av terrorism. Den återkoppling som erhålls avser emellertid vanligen råd kring generella mönster, modus och trender, snarare än omständigheterna i den faktiska rapporten. Kreditinstituterna får därmed väldigt sällan reda på huruvida deras misstankar var

---

¹⁴⁸ Financial Action Task Force är ett mellanstatligt organ som framtar internationella standarder för bekämpning av bland annat penningtvätt och finansiering av terrorism. Se Finansinspektionen, *FATF och andra aktörer*, 2023, <https://www.fi.se/sv/bank/penningtvatt/fatf-och-andra-aktorer/> [hämtad 2023-12-02].

¹⁴⁹ Financial Action Task Force, *International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism and Proliferation: The FATF Recommendations* s. 70.

¹⁵⁰ Ross & Hannan, *Money laundering regulation and risk-based decision-making* s. 110.

rättfärdigade.¹⁵¹ Detta leder till att misstankarna kvarstår hos kreditinstituten trots att de kan ha avskrivits hos de brottsbekämpande myndigheterna, vilket står i strid med principen om korrekthet.

Effektiviteten hos ett riskbaserat förhållningssätt är enligt Ross och Hannan beroende av att kreditinstituten är ense med lagstiftaren om vilka risker som måste kontrolleras och hur kontrollerna ska genomföras. De menar att risken för penningtvätt styrs av bland annat förhållandet mellan de omständigheter som observeras och den händelse som ska identifieras eller detekteras, varvid ett starkt förhållande mellan en omständighet och en händelse innebär att en hög risk är för handen. Om det är känt att penningtvätt nästan alltid är associerat med brottet olovlig identitetsanvändning, kommer sålunda förekomsten av olovlig identitetsanvändning att indikera en hög risk för penningtvätt.¹⁵² Denna syn på den riskbaserade metoden talar för att en kundriskbedömning som inte enbart efterlever penningtvätsregelverket, utan även tillför ett faktiskt värde för kreditinstitutens riskhantering, kräver en behandling av brottsuppgifter avseende brott som bedöms kunna utgöra ett led i penningtvätt eller finansiering av terrorism.

Den samstämmighet mellan kreditinstitut och lagstiftare som enligt Ross och Hannan krävs för en ändamålsenlig riskbaserade beslutsmodell saknas i stort i penningtvätsregelverket. Detta leder till frågan huruvida den frihet som den i direktivet föreskrivna riskbaserade metoden tilldelar kreditinstituten i själva verket är till ogagn för dem. I många fall får kreditinstituten endast veta huruvida en faktor skulle eller inte skulle ha beaktats i riskbedömningen av dess kunder genom att de tar del av ett sanktionsbeslut av FI eller IMY.

Genom att inte utgöra brottsbekämpande myndigheter kan kreditinstituten svårligen inneha den insyn, kompetens och expertis som krävs för att fastställa de relevanta riskfaktorerna på ett sådant sätt att det saknar invändningar från lagstiftaren eller tillsynsmyndigheterna. Kreditinstituten måste därtill även hantera andra risker i form av ränterisker, valutarisker, kreditrisker och likviditetsrisker, vilket innebär att riskhanteringen för penningtväts- och finansieringsrisker kan influeras av de andra finansiella riskerna. Av dessa skäl kan det därför inte antas att kreditinstituten och lagstiftaren kommer att angripa problemet med riskbedömning och riskhantering ifrån samma perspektiv.¹⁵³ Att förelägga kreditinstituten att själva bedöma vilka risker som bör beaktas riskerar därför att lämna en onödigt stor börda på dem.¹⁵⁴ Dessutom medför kreditinstitutens valfrihet i bedömningen av huruvida brottsuppgifter utgör relevanta omständigheter att deras möjligheter att motivera behandlingen utifrån föreliggandet av en rättslig förpliktelse försämras. Den komplexare motiveringen som krävs innebär i sin tur att förutsebarheten i behandlingen minskar för den registrerade.

---

¹⁵¹ A.a. s. 112.

¹⁵² A.a. s. 110.

¹⁵³ A.a. s. 111.

¹⁵⁴ Mitsilegas & Vavoula, *The Evolving EU Anti-Money Laundering Regime: Challenges for Fundamental Rights and the Rule of Law* s. 274.

3.2.3 Integritetsskydd och brottsbekämpning i EU-domstolens praxis

Kapitlet behandlar praxis från EU-domstolen som berör antingen avvägningen mellan integritet och brottsbekämpning eller tolkning av penningtvättsregelverket.

3.2.3.1 Rätten till integritet i EU-domstolens praxis

Jag har inte funnit att EU-domstolen har prövat något fall avseende förhållandet mellan dataskyddsförordningen och riskbedömningen av kunder. Personligen tror jag att det kan bero på att nationella ärenden har avslutats på myndighetsnivå eller, för det fall dessa har nått nationella domstolar, begäran om förhandsavgörande inte har tillsänts EU-domstolen. EU-domstolen har däremot prövat förhållandet mellan dataskyddsförordningen och EU:s penningtvättsregelverk i frågan om verkliga huvudmannaregister.

All behandling av personuppgifter måste följa principerna om uppgiftsbehandling i artikel 5 dataskyddsförordningen och svara mot någon av principerna i artikel 6 som tillåter behandlingen.¹⁵⁵ Enligt artikel 30.1 i det fjärde penningtvättsregelverket ska medlemsstaterna tillse att bolag som är registrerade på deras territorium tillhandahåller uppgifter om sitt verkliga huvudmannaskap¹⁵⁶ när verksamhetsutövare vidtar kundkännedomåtgärder. Enligt artikel 30.3 i det fjärde penningtvättsregelverket ska medlemsstaterna föra ett register över bolagens verkliga huvudmän. I artikel 30.5 i det fjärde penningtvättsregelverket anges att uppgifterna om verkligt huvudmannaskap ska vara tillgängliga för a) behöriga myndigheter och finansiella underrättelseenheter, b) ansvariga enheter¹⁵⁷ inom ramen för deras kundkännedomåtgärder, samt d) varje person eller organisation som kan styrka ett berättigat intresse. Den som kan styrka ett sådant berättigat intresse ska enligt artikeln kunna del av *”åtminstone den verkliga huvudmannens namn, födelsemånad och födelseår, medborgarskap och bosättningsland, samt arten och omfattning av det förmånsintresse som innehas av den verkliga huvudmannen”*. I Sverige genomfördes direktivet genom lagen (2017:631) om registrering av verkliga huvudmän.

Bestämmelserna anger således ett tillåtet flöde för viss information rörande verkliga huvudmän, som i jämförelse med Nissenbaums kontextuella integritet får anses ligga till grund för de förväntningar som de verkliga huvudmännen kan ha på behandlingen av sin information. Förväntningarna kan i sin tur tänkas utgöra de ramar som etablerar skyddet för de registrerades integritet. Integritetsskyddets ramar begränsas emellertid genom att uttrycket *”åtminstone”* innebär att även andra uppgifter, som fastställs enligt medlemsstaternas nationella rätt, kan tillgängliggöras.

Det femte penningtvättsdirektivet vidgade informationsflödet ytterligare på så sätt att direktivets artikel 1.15.c ändrade lydelsen genom att *”varje person eller organisation som kan styrka ett berättigat intresse”* ersattes med *”allmänheten”*. I Luxemburg genomfördes det femte penningtvättsdirektivet genom *lag av den 13 januari 2019 om inrättande av ett register*

---

¹⁵⁵ Dom av den 16 januari 2019 i mål C-496/17, Deutsche Post AG mot Hauptzollamt Köln Post p. 57 samt däri angiven rättspraxis.

¹⁵⁶ En verklig huvudman är enligt 4 § lagen (2017:631) om registrering av verkliga huvudmän en fysisk person som äger eller kontrollerar mer än 25 % av en juridisk person.

¹⁵⁷ Med *”ansvariga enheter”* avses i den svenska penningtvättslagstiftningen *”verksamhetsutövare”*.

över de verkliga huvudmännen.¹⁵⁸ Lagen föreskrev ett offentligt register och medgav även att en verklig huvudman kunde ombe den administrativa myndigheten att begränsa tillgången till informationen i registret i vissa fall.

EU-domstolen har i förenade målen C-37/20 och C-601/20 prövat avslaget mot en sådan begäran i förhållande till dataskyddsförordningen och giltigheten hos bestämmelserna i penningtvättsdirektivet i ljuset av EU:s rättighetsstadga.¹⁵⁹

EU-domstolen menade att ett tillgängliggörande till allmänheten skulle innebära att även personer utan det eftersträvade målet skulle kunna erhålla tillgång till information om den verkliga huvudmannens materiella och finansiella situation och missbruka denna. Domstolen konstaterade därför att offentliggörandet av informationen om verkligt huvudmannskap till allmänheten utgjorde ett allvarligt ingrepp på de grundläggande rättigheterna enligt artikel 7 och 8 i EU-stadgan.¹⁶⁰ Syftet med bestämmelsen, som enligt direktivets portalparagraf är att förhindra penningtvätt och terrorismfinansiering, angavs emellertid utgöra ett mål av allmänt intresse som kan rättfärdiga även allvarliga ingrepp på rättigheterna i artikel 7 och 8.¹⁶¹

Åtgärder som utgör sådana ingrepp måste uppfylla kraven på lämplighet och nödvändighet och vara proportionerliga i förhållande till det eftersträvade målet.¹⁶² Undantag från och begränsningar av skyddet för personuppgifter ska således inskränkas till vad som är absolut nödvändigt.¹⁶³ Domstolen konstaterade att ingreppet i form av allmänhetens tillgång till uppgifterna varken var begränsat till vad som var absolut nödvändigt¹⁶⁴ eller proportionerligt i förhållande till det eftersträvade intresset och rättigheterna i fråga.¹⁶⁵ Den ändrade lydelsen i det femte penningtvättsdirektivet konstaterades därför vara ogiltig.

Generaladvokaten ansåg i sitt förslag till avgörande att de aktuella ingreppen endast kunde betecknas som ringa och inte särskilt allvarliga.¹⁶⁶ Ingreppet skulle däremot anses allvarligt om allmänheten även gavs tillgång till specifika kontaktuppgifter, såsom bostads- eller hemadress.¹⁶⁷ Generaladvokatens uttalande är intressant eftersom det erinrar om det faktum att ett integritetsintrång kan värderas till olika betydelsegrader beroende på vem som tillfrågas, vilket leder till frågan om vem som har att bedöma allvarligheten i ett ingrepp. Regan menar att antagandet om att olika individer värderar integritet olika kan knytas till att integritet ses som ett individuellt intresse.¹⁶⁸ Att generaladvokatens mening i fråga om

---

¹⁵⁸ Loi du 13 janvier 2019 instituant un Registre des bénéficiaires effectifs.

¹⁵⁹ Dom av den 22 november 2022 i, de förenade målen C-37/20 och C-601/20, WM och Sovim SA mot Luxembourg Business Registers.

¹⁶⁰ A.a. p. 42.

¹⁶¹ A.a. p. 59 och 55.

¹⁶² Dom av den 5 april 2022, i mål C-140/20, Commissioner of An Garda Síochána m.fl. p. 93.

¹⁶³ Dom av den 22 november 2022 i, de förenade målen C-37/20 och C-601/20, WM och Sovim SA mot Luxembourg Business p. 64.

¹⁶⁴ A.a. p. 76.

¹⁶⁵ A.a. p. 86.

¹⁶⁶ Förslag till avgörande av generaladvokat Giovanni Pitruzzella föredraget den 20 januari 2022, de förenade målen C-37/20 och C-601/20, WM och Sovim SA mot Luxembourg Business, p. 104.

¹⁶⁷ A.a. p. 107.

¹⁶⁸ Regan, *Legislating Privacy* kapitel 1.

ingreppens allvarlighet skiljer sig från domstolen kan därmed förklaras genom att integritetsskyddet utgår ifrån individens, snarare än samhällets, intresse.

EU-domstolen har i mål C-439/19 även prövat förhållandet mellan rätten till integritet och det generella intresset av brottsbekämpning.¹⁶⁹ Även om detta mål inte berör penningtvättsregelverket specifikt är det ändå av intresse för att studera huruvida Domstolens slutsatser skiljer sig mot intresseavvägningen mellan rätten till integritet och motverkan av penningtvätt och finansiering av terrorism.

I målet prövades huruvida Lettlands vägtrafiklag var förenlig med dataskyddsförordningen. Lagen föreskrev att ”*Information om [...] ekonomiska påföljder som påförts för överträdelser av trafikreglerna och som inte har betalats inom den lagstadgade fristen samt övrig information i det nationella fordons- och förarregistret [...] utgör information som är tillgänglig för allmänheten.*”¹⁷⁰ Lagen inrättade därvid ett prickningssystem som syftade till att ”*påverka fordonsförarnas beteende, och förmå dem att framföra fordonen på ett säkert sätt och att följa trafikreglerna, samt för att så långt som möjligt minska riskerna för personers liv, hälsa och egendom*” och innebar att överträdelser som hade begåtts av fordonsförare skulle föras in i belastningsregistret, vilket medförde att information om prickning fördes in i det allmänt tillgängliga nationella fordons- och förarregistret.¹⁷¹ Informationen lämnades dessutom ut till diverse olika ekonomiska aktörer för vidareutnyttjande.

Domstolen konstaterade att informationen om prickning utgjorde brottsuppgifter, som enligt artikel 10 i dataskyddsförordningen endast får behandlas av myndigheter eller enligt tillåtelse av unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt, där lämpliga skyddsåtgärder för de registrerades rättigheter och friheter fastställs. Domstolen konstaterade att förbättrad trafiksäkerhet utgör ett mål av allmänintresse enligt den rättsliga grunden artikel 6.1 e i dataskyddsförordningen.¹⁷² Behandlingen får emellertid inte gå utöver vad som är nödvändigt för att uppnå detta mål. Domstolen räknade därvid upp en rad andra åtgärder för att uppfylla det aktuella målet som inte behövde kräva allmänhetens tillgång till uppgifterna. Mot bakgrund av de andra möjliga åtgärderna samt att prickning och utelämnande till allmänheten kunde utgöra ett allvarligt ingrepp i rättigheterna enligt artikel 7-8, ”*eftersom det kan leda till avståndstagande från samhällets sida och medföra en stigmatisering av den berörda personen*”, konstaterade domstolen att den aktuella behandlingen inte var nödvändig för att uppnå det aktuella målet.¹⁷³ Domstolen beaktade även att möjligheten för allmänheten att ta del av uppgifterna kunde leda till att de lämnas ut till personer vars behandling inte föranleddes av skäl relaterade till målet av allmänintresse att förbättra trafiksäkerheten.¹⁷⁴

---

¹⁶⁹ Domstolens dom av den 22 juni 2021 i mål C-439/19 B och Latvijas Republikas Saeima.

¹⁷⁰ Art. 14.1.b2 Ceļu satiksmes likums (vägtrafiklagen) av den 1 oktober 1997 (Latvijas Vēstnesis, 1997, nr 274/276).

¹⁷¹ A.a. art. 43.

¹⁷² Domstolens dom av den 22 juni 2021 i mål C-439/19 B och Latvijas Republikas Saeima p.108.

¹⁷³ A.a. p. 111-113.

¹⁷⁴ A.a. p. 118.

EU-domstolen utförde en intresseavvägning med beaktande av känsligheten av uppgifterna om prickning och allvarlighetsgraden i ingreppet som utlämnandet medförde. Därvid konstaterade domstolen att rätten till skydd för personuppgifter måste anses väga tyngre än allmänhetens intresse av att få tillgång till allmänna handlingar. Vidare konstaterade EU-domstolen mot bakgrund av detta att dataskyddsförordningen, särskilt artiklarna 5.1, 6.1.e och 10, hindrade att uppgifterna om prickning tillgängliggjordes för allmänheten utan att den som ville ta del av informationen behövde visa att denne har ett särskilt intresse av att erhålla uppgifterna. Artiklarna hindrade även att uppgifterna överfördes till ekonomiska aktörer för vidareutnyttjande.

Även om målet med det lettiska fordons- och förraregistret inte specifik rörde anti-penningtvätsrelaterade frågor, såsom Luxemburgs verkliga huvudmannaregister, finns ett syfte med att analysera dessa mål tillsammans eftersom de båda i mångt och mycket statuerar samma slutsats i samma intresseavvägning; det är möjligt att inskränka rätten till integritet till förmån för ett allmänintresse, men det måste göras under former som uppfyller kraven i dataskyddsförordningen. I båda målen ansåg EU-domstolen det vara problematiskt att personuppgifter respektive brottsuppgifter tillhandahölls allmänheten utan att sökande personer eller enheter påvisade ett berättigat eller särskilt intresse. Domstolens argumentation i de båda fallen tyder på att behandlingen av brottsuppgifter skulle kunna ha varit tillåten för det fall att uppgifterna inte delats med andra än de med ett berättigat intresse.

Nissenbaum menar att det är alltför förenklande att fokusera endast på kontroll eller begränsning av personlig information samt att använda dikotomin publik eller privat, eftersom samma information kan vara publik i ett sammanhang och privat i ett annat.¹⁷⁵ Johanna Chamberlain tillhandahåller exemplet att viss information delas i en stängd grupp på sociala medier, där en administratör måste godkänna inträdesansökningar.¹⁷⁶ I fallet med bedömningar av en kunds riskklass skulle det kunna röra sig om att de aktuella brottsuppgifterna behandlas av en särskild avdelning för motverkandet av penningtvätt- och terrorismfinansiering, snarare än en godtycklig anställd hos kreditinstitutet. Nissenbaums kontextuella integritet besitter likheter med ovan nämnda skäl 41 till dataskyddsförordningen, som anger att en rättslig behandlingsgrund bör vara tydlig och precis och dess tillämpning förutsägbar för dem som omfattas av den, samt Europadomstolens ovan nämnda bedömning av en rimlig eller legitim förväntan på integritet i relation till artikel 8.1 i Europakonventionen. Detta talar för att en inskränkning av rätten till integritet till förmån för brottsbekämpningen inte ska anses vara oproportionerlig om den uppfyller de givna legala förutsättningarna.

3.2.3.2 *Intresset av att bekämpa brott i EU-domstolens praxis*

I mål C-439/19, som i allt väsentligt har redogjorts för ovan, gör EU-domstolen följande uttalande:

---

¹⁷⁵ Nissenbaum, *Privacy in Context* kapitel 8 avsnitt Individual Privacy and Public Policy.

¹⁷⁶ Chamberlain, *Integritet Och Skadestånd: Om Skyddet För Personuppgifter Och Privatliv I Svensk Rätt* s. 312.

”Det ska i detta sammanhang erinras om att de grundläggande rättigheterna avseende respekt för privatlivet och skydd för personuppgifter inte utgör några absoluta rättigheter, utan ska förstås utifrån sin uppgift i samhället och vägas mot andra grundläggande rättigheter. Begränsningar får således göras, förutsatt att de, i enlighet med vad som anges i artikel 52.1 i stadgan, är föreskrivna i lag och förenliga med det väsentliga innehållet i de grundläggande rättigheterna och proportionalitetsprincipen. Enligt den sistnämnda principen får begränsningar endast göras om de är nödvändiga och faktiskt svarar mot mål av allmänt samhällsintresse som erkänns av unionen eller av behovet av skydd för andra människors rättigheter och friheter. Begränsningarna får inte gå utöver vad som är strikt nödvändigt, och den lagstiftning som innebär ett ingrepp måste innehålla tydliga och precisa bestämmelser som reglerar räckvidden och tillämpningen av den aktuella åtgärden.”¹⁷⁷

Denna mening delades även av generaladvokaten.¹⁷⁸ Det lämpar sig i sammanhanget att återgå till Harts möjliga tolkning av Dworkins förmenande gällande att rättigheter kan inneha olika värde. I riktning med ovan nämnda uttalade står EU:s uttalande om att rätten till liv är oförytterlig.¹⁷⁹ Detta återspeglas i merparten av Europa, där rätten till liv inte kan göras avkall på genom dödsstraff, men där rätten till frihet i vart fall kan göras avkall på genom fängelsestraff. Om de grundläggande rättigheterna ska kategoriseras i oförytterliga och icke-oförytterliga rättigheter faller rätten till integritet utifrån rättskällorna sannolikt i kategorin *icke-oförytterlig*. Det kan emellertid diskuteras hur långt möjligheten till begränsning sträcker sig. En rättighet måste åtnjuta någon form av skydd mot begränsningar för att förbli en meningsfull rättighet. Samtidigt vore det svårt att uppfylla alla nödvändiga samhällsfunktioner, såsom straff och utmätningar, utan någon möjlighet till begränsning av vissa rättigheter. Svaret på frågan om i vilken utsträckning som rätten till integriteten kan begränsas med hänsyn till brottsbekämpningen beror enligt EU-domstolen uttalanden och EU:s rättighetsstadga på huruvida begränsningen kan anses vara proportionerlig.

EU-domstolen har i mål C-562/20 även prövat verksamhetsutövers skyldighet enligt penningtvättsdirektivet att vidta kundkännedomsgärder, vilka i sin tur baseras på riskbedömningen av kunden. I det aktuella målet hade domstolen att pröva bland annat följande fråga:

”Ska artikel 14.5 i direktiv 2015/849 tolkas på så sätt att den ansvariga enheten är skyldig att vidta åtgärder för kundkännedom med avseende på befintliga kunder, även när det inte kan konstateras några väsentliga förändringar i kundens omständigheter och när den frist som fastställts av den behöriga myndigheten i medlemsstaterna för att vidta nya uppföljningsåtgärder inte har löpt ut, och är denna skyldighet bara tillämplig i förhållande till kunder som betecknats som högriskkunder?”

EU-domstolen konstaterade att bestämmelsen innebär en skyldighet för ansvariga enheter att vidta kundkännedomsgärder mot såväl nya som, när det framstår som lämpligt, befintliga kunder utifrån den riskbedömning som den ansvariga enheten gör, varvid en sådan lämplig tidpunkt är när en kunds *relevanta omständigheter* förändras.¹⁸⁰ EU-domstolen uttalade även

---

¹⁷⁷ Domstolens dom av den 22 juni 2021 i mål C-439/19 B och Latvijas Republikas Saeima p. 105.

¹⁷⁸ Förslag till avgörande av generaladvokat Maciej Szpunar, föredraget den 17 december 2020, mål C-439/19 B och Latvijas Republikas Saeima p. 79.

¹⁷⁹ Europeiska utrikestjänsten, *EU Statement on the death penalty*, 2020, https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-statement-death-penalty_en [hämtad 2023-11-10].

¹⁸⁰ Dom av den 17 november 2022 i mål C-562/20 SIA ”Rodl & Partner” mot Valsts ieņēmumu dienests, p. 82-83, 85 och 102.

att övervakningsskyldigheten i artikel 13.1.d i fjärde penningtvättsdirektivet medför att en ansvarig enhet som har kännedom om relevanta omständigheter som kan påverka riskbedömningen av kunden, måste den beakta dessa omständigheter och vid behov se över riskbedömningen och nivån på vidtagna kundkännedomåtgärder.¹⁸¹

EU-domstolen diskuterade visserligen huruvida geografi och associationsformen utgjorde relevanta omständigheter att beakta vid riskbedömningen, men angav inte någon generell definition för vad som utgör relevanta omständigheter.¹⁸² Den slutliga prövningen av dessa faktorer hänvisades i stället till den hänskjutande domstolens bedömning av den nationella rätten.¹⁸³ För det fall att den nationella rätten inte föreskriver en viss riskfaktor saknas därmed konkretare ledning för kreditinstituten. EU-domstolen påtalade emellertid att EU:s medlemsstater vid fastställandet av riskfaktorer måste iaktta unionsrättens allmänna principer, såsom legalitetsprincipen, rättssäkerhetsprincipen, proportionalitetsprincipen och icke-diskrimineringsprincipen.¹⁸⁴ Detta kan möjligen förstås som att även kreditinstitut inte tilläts att beakta godtyckliga faktorer, utan måste basera sin riskbedömning på någon typ av konkret eller relevant information från en trovärdig och relevant källa.¹⁸⁵

EU-domstolen konstaterade slutligen att skyldigheten att beakta relevanta omständigheter och se över riskbedömningen samt vidtagna kundkännedomåtgärder säkerställer att direktivets huvudsyfte uppnås, vilket är att förhindra att det finansiella systemet utnyttjas för penningtvätt och terrorismfinansiering.¹⁸⁶ Även om avgörandet inte behandlar rätten till integritet erinrar det ändå om kreditinstitutens skyldighet att riskbedöma sina kunder utifrån vad som kan anses vara relevanta omständigheter. Domen kontrasterar delvis IMY:s uttalande under kapitel 3.1.6.1 om att den riskbaserade metoden tilldelar kreditinstituten en alldeles för stor handlingsfrihet, då EU-domstolen anger att de relevanta omständigheterna i huvudsak bestäms av den nationella rätten.

3.2.4 Integritetsskydd och brottsbekämpning i bank- och finansbranschens praxis

Den EU-relaterade delen av bank- och finansbranschens praxis består av riktlinjer från EBA. EBA är en EU-myndighet som ska verka för att förhindra utnyttjandet av det finansiella systemet i penningtvätts- och terrorismfinansieringssyfte. EBA ger kontinuerligt ut riktlinjer på anti-penningtvätts- och terrorismfinansieringsområdet. Riktlinjerna är avsedda att tillämpas av EU:s kreditinstitut och är likställda med FI:s allmänna råd.¹⁸⁷ Kapitlet behandlar EBA:s riktlinjer och andra rättsliga ställningstaganden.

---

¹⁸¹ Dom av den 17 november 2022 i mål C-562/20 SIA ”Rodl & Partner” mot Valsts ieņēmumu dienests p. 88.

¹⁸² A.a. p. 32-64.

¹⁸³ A.a. p. 90.

¹⁸⁴ A.a. p. 49.

¹⁸⁵ Jfr härvid 2 kap. 1 § 2 st. penningtvättslagen, som anger att hänsyn ska tas till uppgifter som kommer fram vid verksamhetsutövarens rapportering till FiPo samt till information om tillvägagångssätt för penningtvätt och finansiering av terrorism och andra relevanta uppgifter lämnas av myndigheter.

¹⁸⁶ Dom av den 17 november 2022 i mål C-562/20 SIA ”Rodl & Partner” mot Valsts ieņēmumu dienests p. 89.

¹⁸⁷ Finansinspektionen, *Internationella riktlinjer*, 2018, <https://www.fi.se/sv/bank/regler/bank-och-credit/internationella-riktlinjer/> [hämtad 2023-11-15].

3.2.4.1 Rätten till integritet i bank- och finansbranschens praxis

EBA har inte publicerat några riktlinjer som specifikt avser området integritetsskydd, även om vissa riktlinjer inom andra områden innehåller artiklar avseende integritetsskydd.¹⁸⁸ I riktlinjerna för riskfaktorer avseende penningtvätt och finansiering av terrorism (behandlas under kapitel 3.2.6.2) omnämns integritetsskydd i artikel 4.33.c och 4.34.a, men då i relation till identitetskontroll. Avsaknaden av riktlinjer för integritetsskydd vid bedömningen av en kunds riskprofil kan förvisso tyda på att integritetsskyddet värderas lägre hos myndigheten, som är mer intresserad av att bidra till bekämpandet av brottslighet. Enligt min mening är det emellertid mer sannolikt att avsaknaden av riktlinjer avseende integritetsskydd grundar sig i att detta inte faller inom EBA:s verksamhetsområde.

EBA har emellertid gjort uttalanden avseende rätten till integritet i samband med införandet av EuReCA, EBA:s informationsdatabas för anti-penningtvätt och motverkande av terrorismfinansiering.¹⁸⁹ Inför införandet gjordes en så kallad konsekvensbedömning, vilket krävs exempelvis då behandlingen bedöms vara förenad med en hög risk för fysiska personers rättigheter och friheter. I konsekvensbedömningen bedömdes allvarligheten av påverkan på fundamentala rättigheter genom risken för skadat anseende hos den registrerade till fyra på en femgradig allvarlighetskala. Mitigerande kontroller angavs bland annat vara strikt begränsning av behandling av särskilda datakategorier och kvalitetskontroller för pålitligheten av den behandlade informationen (exempelvis där en slutlig dom inte finns).¹⁹⁰

Konsekvensbedömningen och dess innehåll talar för att även branschens vägledande aktör värnar om integritetsskyddet vid behandlingen av brottsuppgifter – där en personuppgiftsansvarig som behandlar brottsuppgifter bör säkerställa att dessa är korrekta för att inte skada den registrerades anseende. Solove redogör för fall av utpressning under den Viktorianska eran, där domstolarna hamnade i potentiellt obekväma positioner, då bevisen i många fall pekade på att utpressningsoffren mycket riktigt hade ägnat sig åt ”sexuellt avvikande beteende”. Domstolarna ville inte betraktas som att de försvarade omoraliska människor. Offren porträtterades därför som dumdristiga och godtrogna, snarare än perversa, trots att folket visste att offren inte alltid var oskyldiga. Detta demonstrerar integritetens potentiellt mörka sida, då den tillåter samhället att upprätthålla fiktionen om att normer följs medan avvikande och normbrytande beteenden döljs bakom den normativa fasaden.¹⁹¹

På samma sätt kanske avvägningen mellan integritet och brottsbekämpning inte nödvändigtvis bör utgå ifrån integriteten som en rätt. En *rätt* till integritet förutsätter i någon

---

¹⁸⁸ Se exempelvis art. 41 och 75.g. EBA/GL/2019/02.

¹⁸⁹ Europeiska bankmyndigheten, *EuReCA: TH EBA's AML/CTF DATABASE*, 2023, https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/document_library/Publications/Other%20publications/2023/1056253/EuReCA%20Factsheet%20%2031%20005%202023.pdf [hämtad 2023-11-15].

¹⁹⁰ Europeiska bankmyndigheten, *Summary of the draft Data Protection Impact Assessment on a central EBA database concerning anti money laundering and terrorist financing*, 2021, https://www.eba.europa.eu/sites/default/files/document_library/Publications/Consultations/2021/Consultation%20on%20draft%20RTS%20on%20a%20central%20database%20on%20AML-CFT%20in%20the%20EU/1000679/Summary%20draft%20DPIA%20AML-CFT%20CDB.pdf s. 15 [hämtad 2023-11-15].

¹⁹¹ Daniel Solove, *Understanding Privacy*, kapitel 4 avsnitt Privacy, Society, and Norms.

mån, naivt, att alla människor är oskyldiga och att alla deras aspekter av privatlivet är värda att skyddas. Om *du* som individ har utsatts för ett brott – låt oss säga ett sexualbrott – vill jag hävda att du, subjektivt, anser att världen borde få kännedom förövarens identitet och skuld. Jag skulle även gå så långt som att hävda att allmänheten i detta fall också innehar ett intresse av att få kännedom förövarens identitet och skuld. Om vi accepterar tesen att samhällets objektiva inställning överensstämmer med offrets subjektiva inställning i detta fall återkommer vi till Harts och Dworkins debatt om personliga och externa preferenser. Enligt Hart skulle det således ses som en rättvis lösning att låta allmänheten få veta om förövaren, medan det enligt Dworkin skulle anses vara orättvist.¹⁹²

Innan bedömningen av rättvisheten görs bör hänsyn emellertid tas till förövarens subjektiva inställning. Jag vill hävda att förövaren i de flesta fall inte vill att allmänheten ska ta del av dennes identitet och skuld. Detta leder till frågan om huruvida det då fortvarande är rättvist, eller i stället orättvist, att låta allmänheten få kännedom om förövaren. Troligtvis skulle majoriteten av befolkningen, givet dagens rådande normer och samhällsvärderingar, anse det var rättvist, inte minst för att själva kunna undgå att drabbas av förövaren. Faktum är att den kollektiva majoriteten i det svenska samhället, de externa preferenserna, anser att den enskildes integritet får begränsas till förmån för brottsbekämpningen.¹⁹³

En invändning mot att använda detta argument i fallet med riskbedömningen av kunder skulle vara att allmänheten kanske inte anser kreditinstituten vara *offer* för penningtvätt eller finansiering av terrorism, eftersom kreditinstituten med deras räntor och diverse avgifter tjänar en ansenlig summa pengar på gemene man. Det är emellertid viktigt att erinra sig om att penningtvätt och finansiering av terrorism i förlängningen drabbar en enskild individ som har fallit offer för exempelvis bedrägeri och därigenom berövats en betydande summa pengar som förövaren sedan kan tillgodogöra sig med mindre eller ingen risk för upptäckt, eller en enskild individ som berövas livet i ett terrordåd. Givet detta vill jag hävda att den kollektiva majoriteten i samhället, de externa preferenserna, torde anse att en bank borde få behandla brottsuppgifter i riskbedömningen av kunder för att förhindra att enskilda individer drabbas av brott, även om detta skulle drabba en annan enskild individ i form av ett intrång i dennes integritet.

3.2.4.2 *Intresset av att bekämpa brott i bank- och finansbranschens praxis*

EBA:s riktlinjer för riskfaktorer avseende penningtvätt och finansiering av terrorism låg till stor del till grund för den nu gällande svenska penningtvättslagen (se kapitel 3.1.4.2).¹⁹⁴ Riktlinjerna gäller idag som allmänna råd för svenska kreditinstitut. I riktlinjerna anges att kundens och kundens verkliga huvudmans rykte bör förekomma som ett led i riskbedömningen av kunden.¹⁹⁵ Vid bedömningen av ryktet kan enligt riktlinjerna följande riskfaktorer vara relevanta:

---

¹⁹² Hart, *Between Utility and Rights* s. 841 f.

¹⁹³ Internetstiftelsen, *Svenskarna och internet* s. 117-122.

¹⁹⁴ Det ska påpekas att de nu gällande riktlinjerna inte hade antagits ännu, utan endast låg på förslagsnivå vid tiden för den nuvarande penningtvättslagens beredning.

¹⁹⁵ EBA/GL/2021/02 p. 2.3.b.

- a) trovärdiga anklagelser om penningtvätt eller terrorism från kvalitativa och oberoende källor, varvid frånvaron av fällande domar i sig inte är tillräckligt för att avfärda påståenden om felaktigt agerande.
- b) frysning (även tidigare) av tillgångar hos berörda personer eller anknutna personer till följd av brottnålsprocesser eller anklagelser om terrorism eller terrorismfinansiering
- c) förekomst av berörda personer i en tidigare misstankesrapport [till FiPo].¹⁹⁶

EBA:s riktlinjer anger således att kreditinstitut vid riskbedömningen av kunder bör bedöma kundens rykte och därvid beakta brottsuppgifter. Naartijärvi menar att kärnan i rättigheten först måste utrönas för att kunna väga rättigheten mot motstående intressen. För att utröna vad kärnan i rätten till integritet är bör de värden som gör rättigheten skyddsvärd utgöra en del av analysen av intrångens räckvidd och betydelse. Genom att bedöma varför den personliga integriteten är skyddsvärd, kan det öka förståelsen av såväl innebörden av begreppet som av vilka intrång i den personliga integriteten som kan ses vara allvarigare och skälen härför.¹⁹⁷

När det kommer till behandlingen av brottsuppgifter menar jag att det inte rör sig om aktiviteter såsom trosutövande, åsikts-, menings- eller yttrandefrihet, sexuell samlevnad eller känsliga medicinska åkommor, och det torde därför i första hand inte vara fråga om autonomi, avkoppling, självreflektion och kreativitet eller kommunikation.¹⁹⁸ Eftersom brottsuppgifter talar för att en människa är klandervärd, lär skyddet i stället avse en persons *heder och anseende*, det vill säga personens rykte, precis som punkterna i EBA:s riktlinjer behandlar. Det bör härvid påtalas att rapportering till FiPo ska ske redan vid en relativt låg grad av misstanke om penningtvätt eller terrorismfinansiering.¹⁹⁹ Behandlingen av brottsuppgifter i form av kunder som har rapporterats till FiPo avser därmed brottsuppgifter på ett mycket tidigt stadium. En brottnålsprocess kan senare komma att underlåtas att inledas, vilket kan medföra att kundens rykte skadas hos det rapporterade kreditinstitutet utan att ryktet sedermera prövas i en brottnålsprocess.

Det leder till frågan om huruvida människans rykte verkligen är skyddsvärd. USA:s tidigare president John Adams uttalade en gång att ”*människan ... utan anknytning till rykte, eller ära, är ofärdig.*”²⁰⁰ Ryktesskador försämrar dennes möjlighet att behålla ”*personlig aktning i andras ögon*” och kan befleäcka bilden hos en person i samhället. De kan resultera i ”*sociala avvísningar*” eller förlorade affärsmöjligheter eller anställningar. Rättssystemet har sedan länge erkänt rykteskador och skyddat mot ärekränkningar sedan Romarriket, och har även skiljt ryktesskador från fysiska skador och egendomsskador.²⁰¹ Solove menar att integritet är värdefullt inte bara för individen, utan även för våra medborgerliga liv och vårt deltagande i

¹⁹⁶ A.a. p. 2.5.

¹⁹⁷ Naartijärvi, *För Din Och Andras Säkerhet: Konstitutionella Proportionalitetskrav Och Säkerhetspolisens Preventiva Tvångsmedel* s. 221 f.

¹⁹⁸ A.a. s. 224-228.

¹⁹⁹ Prop. 2016/17:173 s. 184.

²⁰⁰ Författarens översättning, citerat i Solove, *Understanding Privacy*, kapitel 6 avsnitt Individual and Societal Harms.

²⁰¹ A.a. kapitel 6 avsnitt Individual and Societal Harms.

samhället. Människor måste kunna inneha någon form av kontroll över sitt rykte och privatliv för att fritt kunna delta i samhället. Integriteten skyddar inte bara individer, utan även förhållanden mellan individer som är nödvändiga för familjeliv, socialt engagemang och politiska aktiviteter. Om integriteten endast förstås utifrån individens perspektiv kommer det ofta att förlora mot andra samhällsintressen, eftersom individuella behov sällan trumfar nyttan för ett helt samhälle. Solove menar emellertid att integriteten även har ett socialt värde – det formar samhällen och tilldelar skydd till individer, och vi vill skydda integriteten för dess effekter på makt- och frihetsstrukturen inom hela samhället.²⁰²

Även om heder och anseende inte är ett av de värden som räknas upp av Naarttjärvi är en ryktesskada än lika viktig i ett demokratiskt samhälle. Att kundens rykte skadas hos kreditinstitutet kan i förlängningen leda till att dennes tillgång till kreditinstitutets tjänster, såsom bolån eller företagslån, begränsas, vilket får en negativ påverkan på individens ekonomiska tillvaro och samhällets ekonomiska tillväxt. Samtidigt kan kreditinstitutets anställda som hanterat den aktuella kunden och som senare byter arbetsplats föra med sig den negativa uppfattningen om kundens rykte. Detta kan i sin tur leda till att kundens tillgång till bank- och finansbolags tjänster begränsas även på den anställdas nya arbetsplats. Om individers tillgång till ekonomiska tjänster genomgående begränsas kan detta medföra en negativ trend i det finansiella systemet. Betydelsen av individens heder och anseende är således mycket stor för såväl individens levnad som samhällets ekonomiska utveckling.

Kreditinstitutet får samtidigt enligt 1 kap. 10 § lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse och 5 kap. 11 § penningtvättslagen inte obehörigen röja uppgifter om det enskilda kundförhållandet eller behandlingen av brottsuppgifter. Behandlingen får således inte någon påverkan på individens möjligheter att exempelvis söka anställning eller hyra boende. Att ständigt skydda kundens rykte och därvid inte beakta brottsuppgifter vid kundriskbedömningen underlättar för kunder med brottsligt uppsåt att utnyttja kreditinstitutet för penningtvätt och finansiering av terrorism, vilket också medför negativa konsekvenser för samhället. Regler för att motverka brottslighet utgör trots allt ett större hot mot den faktiska brottslingen än den laglydige medborgaren, och inskränkningen av brottslingens rätt till integritet kommer därmed knappast att ha någon större inverkan på den laglydige medborgarens frihet.²⁰³

Härvid uppkommer frågan om huruvida det föreligger någon moralisk skillnad mellan behandlingen av inkorrekta och korrekta brottsuppgifter. EBA:s riktlinjer och dataskyddsförordningens korrekthetsprincip talar för att endast korrekta och trovärdiga brottsuppgifter får behandlas. Kanske kan detta tolkas som att skyddet för individens integritet och rykte är av mindre vikt när det är klarlagt att de aktuella brottsuppgifterna är korrekta. Solove talar om svårigheterna att förordna ägarskap av personlig information. Information kan enkelt överföras och kan därefter inte enkelt raderas från hjärnorna hos de personer som mottagit den. Personlig information skapas ofta genom förhållanden med andra,

---

²⁰² A.a. kapitel 4 avsnitt The Pragmatic Approach.

²⁰³ Dworkin, *Taking Rights Seriously* kapitel Jurisprudence.

och alla parter i förhållandet har någon form av anspråk på informationen. Solove behandlar det amerikanska målet *Haynes v. Alfred A. Knopf, Inc.*, där författaren till en historiebok stämde av en av de reella karaktärerna eftersom boken avslöjade privat information om personens tidigare klandervärda levnadssätt, varvid avslöjandet uppgavs skada personens nya, goda levnadssätt. Domaren Posner konstaterade att det inte kunde anses ha uppkommit någon skada av intrånget i integriteten bland annat eftersom *"[e]n person inte har någon legalt skyddad rätt till ett rykte baserat på döljandet av sanningen."* Solove menar därigenom att ett anspråk på integritet inte är detsamma som ett anspråk på ägandeskap. Integriteten är inte bara individuell, utan handlar även om vad samhället finner lämpligt att skydda.²⁰⁴ Likt vad Nissenbaum har anfört, menar Solove därigenom att integriteten egentligen handlar om kontroll av flödet av den personliga informationen.

Om den egentliga kränkningen av rätten till integritet sker genom att individen förlorar kontroll över flödet av den personliga informationen kan det inte anses rimligt att alla typer av brottsuppgifter skyddas. Exempelvis är domslut i brottmål allmänna handlingar och omfattas av offentlighetsprincipen i 2 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen, vilket innebär att alla kan ta del av domslutet. I vissa fall behöver kreditinstitutet som vill ta del av uppgifterna inte aktivt söka efter dem, utan kan upptäcka brottsuppgifterna av en slump genom att de publiceras på domstolarnas hemsidor eller i massmedia. Även om bankkundens rykte är skyddsvärt kan ett absolut skydd av denna anledning inte anses föreligga för vare sig ryktet eller integriteten.

---

²⁰⁴ Solove, *Understanding Privacy*, kapitel 2 avsnitt Control over Personal Information.

4 Samlad diskussion

I detta kapitel presenterar jag en samlad diskussion och besvarar de valda frågeställningarna utifrån reflektioner från rättsutredningen i det föregående kapitlet. Härvid redogörs även för den potentiella rättsutvecklingen på området och förslag på framtida forskning.

4.1 Förhållandet mellan kravet på riskbedömning av kunder och rätten till personlig integritet

I kapitlet besvaras uppsatsens frågeställningar som tidigare har angivits i kapitel 1.2.

4.1.1 Innebär penningtvättsregelverket en skyldighet att i *brottsbekämpande* syfte behandla brottsuppgifter för att bedöma en kunds riskprofil?

Vid riskbedömningen av kunder måste kreditinstitut vara skyldiga att behandla brottsuppgifter för att behandlingen ska tillåtas. Genom rättsutredningen i kapitel 3 har jag nått insikten att en skyldighet kan grunda sig såväl på rättsordningen som på vad som anses vara moraliskt rätt eller rättvist. Det som kreditinstitutet emellertid har att utgå ifrån vid den praktiska tillämpningen av penningtvätts- och dataskyddsregelverket är skyldigheten i form av en *rättslig förpliktelse*. Som det tidigare har nämnts uppställer rättskällorna ett antal faktorer som kan ligga till grund för bedömningen av huruvida något utgör en rättslig förpliktelse.

Den rättsliga förpliktelsen är i första hand en offentligrättslig skyldighet som vilar på den personuppgiftsansvarige och måste vara fastställd i enlighet med gällande rätt, men behöver inte framgå direkt av en författning. Den rättsliga förpliktelsen kan därmed följa av exempelvis EU-förordningar, regeringsbeslut, myndighetsbeslut eller dom. Ordalydelsen hos den aktuella förpliktelsen måste inte vara uttrycklig, utan förpliktelsens syfte och den rättsliga kontext som den befinner sig i kan behöva beaktas.²⁰⁵ Samtidigt måste den rättsliga förpliktelsen vara tydlig med förutsägbar tillämpning och får inte vara svepande eller tilldela den personuppgiftsansvarige alltför stor handlingsfrihet.

Vi har i första hand att bedöma huruvida 2 kap. 3 § penningtvättslagen utgör en rättslig förpliktelse och i andra hand om bestämmelsen i så fall kan ligga till grund för behandlingen av brottsuppgifter. Stockholms förvaltningsrätt och IMY har i sin helhet underkänt 2 kap. 3 § penningtvättslagen som rättslig förpliktelse eftersom den riskbaserade metoden ger ett för stort utrymme för kreditinstitutets egna bedömningar, och en allmän hänvisning till skyldigheten att riskbedöma kunder skulle innebära en väsentlig utvidgning av möjligheterna till att behandla brottsuppgifter.

Samtidigt fastslår domstolspraxis på både svensk nivå och EU-nivå, samt myndighetspraxis inom finansbranschen, att kreditinstitutet är skyldiga att bedöma sina kunders riskprofiler i enlighet med kravet i penningtvättslagen och penningtvättsdirektivet. Det råder därmed inga tvivel om att kreditinstitutet är skyldiga att riskbedöma sina kunder. Skyldigheten innefattar visserligen till stor del subjektiva bedömningar, men även ett stort antal moment av objektiva faktorer. Att konstatera att den ger ett för stort utrymme för kreditinstitutets egna

---

²⁰⁵ Prop. 2017/18:105 s. 188.

bedömningar vore därmed en förenkling av den rådande verkligheten eftersom faktorerna till största del, utöver de traditionella auktoritativa rättskällorna, bestäms av EBA:s och FI:s myndighetspraxis.

Att kreditinstituten saknar den *yttersta* bedömningsfriheten avseende vilka faktorer som ska beaktas bekräftas även av EU-domstolens uttalande i mål C-562/20 om att det slutligt ankommer på den nationella rätten och den hänskjutande domstolen att bedöma vad som utgör relevanta omständigheter för kundkännedomen och kundens riskprofil. I situationer då en potentiellt relevant riskfaktor varken anges i lagstiftningen eller i domstolspraxis saknas emellertid förutsägbarhet för kreditinstituten avseende huruvida riskfaktorn är relevant eller inte. Kreditinstituten måste därför ta ledning från övriga rättskällor för att underbygga sin bedömning avseende relevansen hos en viss riskfaktor.

Att IMY inte beaktar de andra rättskällor som återfinns på penningtvättsområdet i sin bedömning kan enligt min mening närmast ha sin förklaring i att myndigheten saknar en närmare förståelse för penningtvättsregelverket. Likväl måste kreditinstituten förhålla sig till myndighetens praxis i sin rättstillämpning. Så som IMY utformar sitt beslut förefaller det inte vara frågan om huruvida den aktuella behandlingen grundas på en rättslig förpliktelse, utan snarare huruvida den rättsliga förpliktelsen medför att behandling måste ske. Det vill säga inte huruvida den rättsliga förpliktelsen *medger* att behandling sker, utan huruvida den rättsliga förpliktelsen *erfordrar* att behandling sker. Detta leder till den egendomliga uppgiften att finna en förpliktelse som inte behöver vara uttrycklig, men som samtidigt ska uppfylla kraven på tydlighet och precision. Det handlar därmed om ett slags förväntansbild som den aktuella förpliktelsen skapar för såväl personuppgiftsansvariga kreditinstitut som registrerade.

Förväntningarna ska sålunda bedömas utifrån att kreditinstitut *ska* riskbedöma kunder enligt 2 kap. 3 § penningtvättslagen och att de *får* beakta brottsuppgifter vid riskbedömningen i fråga. Jag har tidigare talat om tvingande respektive tillåtande bestämmelser. Att ett kreditinstitut *får* behandla brottsuppgifter vid riskbedömningen kan enligt min mening i sig inte ensamt ligga till grund för en sådan behandling, eftersom en registrerad inte utan vidare kan förstå och förvänta sig vilka brottsuppgifter som kommer att behandlas och när detta kommer att ske. Att betrakta en tillåtande bestämmelse som en rättslig förpliktelse skulle därför få oönskade konsekvenser för den registrerades rättigheter.

Detta kan i sammanhanget jämföras med lagen (2020:62) om hemlig dataavlyssning som i 2-3 §§ anger att tillstånd om hemlig dataavlyssning får beviljas i vissa fall. Detta kan svårligen anses utgöra en rättslig förpliktelse, eftersom den hederliga medborgaren trots allt inte torde behöva förvänta sig att bli avlyssnad när denne ringer ett samtal till en god kamrat. Att i detta fall ändå betrakta bestämmelserna som tvingande och avlyssna medborgarens telefonsamtal skulle utgöra en kränkning av dennes rätt till integritet.

Jag vill hävda att den förväntansbild som en rättslig förpliktelse måste förmedla även utgår ifrån vad som kan anses vara proportionerligt. Naartijärvi redogör för proportionalitetsbedömningen utifrån fyra komponenter; *legalitetsprincipen*, ett *berättigat*

ändamål och lämpligheten för att uppnå detta mål, åtgärdens nödvändighet och åtgärders proportionalitet i strikt mening. Proportionalitetsprincipen, som är utgångspunkten för ingreppet på rättigheter, förefaller i den offentlighetsrättsliga bemärkelsen bestå av tre delar enligt litteraturen; åtgärdens nödvändighet, proportionalitet och ett val av det lindrigaste ingreppet för individen.²⁰⁶

Legalitetsprincipen erfordrar enligt 2 kap. 20 § regeringsformen att begränsningen av rätten till integritet sker genom lag, det vill säga en rättsakt som har beslutats av riksdagen. Vissa rättigheter kan enligt undantag begränsas av regeringen efter bemyndigande genom annan författning. Detta gäller dock inte rätten till integritet.²⁰⁷ Detta talar för att rätten till integritet värderas mycket högt av den svenska lagstiftaren. 5 kap. 6 § penningtvättslagen anger emellertid uttryckligen i lag att kreditinstitut får behandla brottsuppgifter vid riskbedömningen av kunder, vilket gör legalitetsbedömningen tämligen okomplicerad. Det har konstaterats ovan att lagstiftaren förutsätter att kreditinstitut i viss mån kan behandla brottsuppgifter vid riskklassificeringen av kunder för att på ett ändamålsenligt sätt kunna motverka penningtvätt och finansiering av terrorism, och att detta motverkande är av samhällsintresse. Därmed torde även såväl kravet på nödvändighet som kravet på ett berättigat ändamål och lämpligheten för att uppnå detta mål vara uppfyllt.

Naarttjärvi menar vidare att legalitetsprincipen i förhållande till straffprocessuella tvångsmedel enligt litteraturen även har ansetts innefatta vissa kvalitetskrav. Enligt min mening finns det goda skäl att ta ledning av dessa kvalitetskrav även vid bedömningen av skyldigheten att beakta brottsuppgifter vid riskbedömningen av en kund. Lagstiftningen bör i detta fall omfattas av ett krav på förutsägbarhet, klarhet och precision. Kravet innebär både att tillämpande aktörer inte ges ett för stort tolkningsutrymme som öppnar för godtyckliga inskränkningar av rättigheterna, men även att den påverkade individen ska kunna anpassa sitt beteende och kunna förstå vilka konsekvenser som detta får.²⁰⁸ Detta torde sammanhålla tätt med den proportionerliga förväntansbild som har diskuterats ovan.

För att registrerade ska kunna förvänta sig en viss konsekvens måste konsekvensen bedömas vara rimlig utifrån vissa rådande kollektiva värderingar. Detta innebär att en registrerad generellt borde kunna anse det vara rimligt att dennes eventuella brottsuppgifter behandlas inom ramen för kreditinstitutets riskbedömning av denne. På samma sätt som den hederliga medborgaren inte kan förvänta sig att bli avlyssnad vid ett vänskapligt telefonsamtal, torde en gängledare kunna förvänta sig att bli avlyssnad vid ett telefonsamtal till sin kumpan.

Av FI:s praxis följer att ett kreditinstitut ska beakta brottsuppgifter i form av rapporter till FiPo vid riskbedömningen av kunder. Huruvida myndighetspraxisen kan anses uppfylla kravet på tillgänglighet får bedömas av karaktären och målgruppen för de aktuella

---

²⁰⁶ Bull & Sterzel, *Regeringsformen: En Kommentar* s. 99-101. Se även Helmius, 2005, s. 111 och Petré, 1949, s. 26-30 (refererade i Naarttjärvi, *För Din Och Andras Säkerhet: Konstitutionella Proportionalitetskrav Och Säkerhetspolisens Preventiva Tvångsmedel* s. 45).

²⁰⁷ Bull, *Regeringsformen: En Kommentar* s. 99.

²⁰⁸ Naarttjärvi, *För Din Och Andras Säkerhet: Konstitutionella Proportionalitetskrav Och Säkerhetspolisens Preventiva Tvångsmedel* s. 49-51.

bestämmelserna.²⁰⁹ I detta fall rör det sig, vad avser de registrerade i dataskyddsförordningens mening, om privatpersoner som i många fall är i en underlägsen ställning gentemot kreditinstitutet. Myndighetsbeslutet är dock offentligt och har tillkommit i laglig ordning, vilket bör uppfylla kravet på tillgänglighet.

Samtidigt är IMY:s ståndpunkt klar och i linje med den ståndpunkt som genomlyser dataskyddsregelverket; en rättslig förpliktelse kräver tydlighet, precision och förutsägbarhet. IMY:s beslut meddelades emellertid drygt 7 månader efter FI:s beslut om att kreditinstitut måste beakta uppgifter om rapportering till FiPo vid riskbedömningen av kunder, vilket IMY i sitt beslut bedömer utgör brottsuppgifter. Eftersom rättsliga förpliktelser enligt förarbetena till dataskyddslagen kan följa av myndighetsbeslut uppkommer frågan om varför FI:s beslut inte beaktades av IMY.

En förklaring kan vara att IMY ansåg att den specifika behandlingen, det vill säga *upprätthållandet och delningen i koncernen* av en lista över rapporterade eller avslutade kundrelationer, utgjorde ett så pass långtgående intrång i de registrerades rättigheter att det gick utöver syftet med att riskbedöma kunder. Samtidigt anges i 5 kap. 9 § penningtvättslagen att kreditinstitut i vissa fall får dela uppgifter om misstänkt penningtvätt och terrorismfinansiering i koncernen, och i 2 kap. 9 § att kreditinstitut ska fastställa koncerngemensamma riktlinjer för informationsdelning rörande delning av uppgifter om misstänkt penningtvätt och terrorismfinansiering i koncernen. Dessa bestämmelser nämndes kortfattat av IMY, men beslutet ger inte uttryck för att dessa bedömdes och beaktades närmare. I stället bedömde myndigheten förpliktelsen endast utifrån 2 kap. 3 § penningtvättslagen.

En annan förklaring till att FI:s beslut inte beaktades kan därför helt enkelt vara förbiseende och undermålig rättstillämpning av IMY. Kanske kan den undermåliga rättstillämpningen förklaras av att riskbedömningens betydelse för brottsbekämpningen, och skälen till att integritetsskyddet bör begränsas, inte klargörs tydligt nog i lagsstiftningen.²¹⁰ Att två myndighetsbeslut ger uttryck för motstridiga regeltillämpningar ger upphov till en rättsstridighet som innebär att kreditinstitut godtyckligt tvingas välja vilket regelverk som ska efterlevas och vilket regelverket som ska brytas mot. En sådan ordning är knappast hållbar, varken ur integritetssynpunkt eller i brottsbekämpande syfte.

Stockholms förvaltningsrätts dom meddelades drygt en månad innan FI:s beslut avseende rapporter till FiPo. I domen bedömer förvaltningsrätten att 2 kap. 3 § penningtvättslagen är för otydlig och oprecis för att kunna ligga till grund för behandlingen av brottsuppgifter i form av kontroll av kunder mot icke-allmänt tillgängliga sanktionslistor. Domen motiverades delvis med att penningtvättslagen inte uppställer något uttryckligt krav på att kontroller mot sanktionslistor ska utföras²¹¹, samt att förarbetena till penningtvättslagen dels anger att

---

²⁰⁹ Ekström, 2006, s. 245 (refererad i Naartjärvi, *För Din Och Andras Säkerhet: Konstitutionella Proportionalitetskrav Och Säkerhetspolisens Preventiva Tvångsmedel* s. 50).

²¹⁰ Jfr Abrahamsson, SvJT 2006 s. 421 f.

²¹¹ Detta följer i stället av lagen (1996:95) om vissa internationella sanktioner.

kontroller mot sanktionslistor inte är nödvändiga för fullgörandet av fjärde penningtvättsdirektivet eller penningtvättslagen, dels att sådana kontroller inte heller nämns som ett normalt förekommande led i riskbedömningen av kunder enligt EBA:s riktlinjer om riskfaktorer. Förvaltningsrätten förefaller här tillämpa det kvalitetskrav i form av förutsägbarhet som Naartijärvi talar om. Domen talar för att förarbetena bör beaktas vid bedömningen av förpliktelsens syfte och den rättsliga kontext som den befinner sig i.

Förarbetena anger i sin tur att kreditinstitut i viss utsträckning förutsätts beakta brottsuppgifter vid riskbedömningen av kunder och hänvisar vidare till EBA:s riktlinjer, där det anges att kreditinstitut bör beakta att anklagelser om brottslighet eller finansiering av terrorism avseende kunden samt om kunden har rapporterats till FiPo eller är föremål för ett beslut om frysning av tillgångar till följd av exempelvis misstänkt terrorismfinansiering. Penningtvättslagens förarbeten, FI:s beslut avseende Trustly Group AB och Aros Kapital AB samt EBA:s riktlinjer talar för att det i den praktiska tillämpningen faktiskt föreligger en rättslig förpliktelse för kreditinstitut att behandla brottsuppgifter vid bedömningen av en kunds riskprofil. Vid beaktande av dessa rättskällor tillsammans i kombination med den omständigheten att vissa brott kan medföra en ökad risk för penningtvätt och finansiering av terrorism, torde den registrerade därmed kunna förvänta sig att kreditinstitutet kommer att behandla dennes brottsuppgifter. Intrånget i den registrerades rätt till integritet torde i detta fall därmed anses vara proportionerligt.

Den rättsliga förpliktelsen kan i viss mån ses som ett utflöde av Harts tolkning av primära rättsregler. Att kreditinstitutet möjligen må vara rättsligt förpliktat att behandla en kunds brottsuppgifter innebär emellertid inte att denne därmed är moraliskt förpliktad att göra så.²¹² Dworkin menar att ett samhälle som erkänner rätten till integritet i dess starka bemärkelse måste överge föreställningen om att det alltid finns en generell skyldighet att följa lagen. Om ett kreditinstitut anser sig vara moraliskt förpliktat att avstå från behandlingen av brottsuppgifter för att skydda sina kunders rätt till integritet måste samhället överväga kreditinstitutets moraliska argument.²¹³

Moralitet är emellertid ett öppet och vagt begrepp som är föremål för många vitt skilda filosofiska tolkningar.²¹⁴ Uppfattningen om huruvida en moralisk skyldighet att agera på ett visst sätt i en given situation föreligger kan därför skilja sig från samhälle till samhälle, kreditinstitut till kreditinstitut eller från en tid till en annan.²¹⁵ Det står dock klart att rättskällorna medger begränsning av rätten till integritet i vissa fall. Denna begränsning torde enligt de rådande kollektiva samhällsvärderingarna inte heller kunna anses felaktig.²¹⁶ Rätten till integritet kan därför inte anses vara så stark att den moraliskt kan motivera en underlåtenhet från kreditinstitutet att följa sina skyldigheter enligt penningtvättsregelverket.

---

²¹² Hart, *The Concept of Law* s. 170.

²¹³ Dworkin, *Taking Rights Seriously* kapitel 7 avsnitt 2.

²¹⁴ Hart, *The Concept of Law* s. 168.

²¹⁵ A.a. s. 171.

²¹⁶ Internetstiftelsen, *Svenskarna och internet* s. 117-122.

Som det har noterats vid genomgången av rättskällorna kommer ändå kreditinstituts givna företräde till bekämpandet av penningtvätt och terrorismfinansiering eller rätten till integritet att lovordas eller fördömas hos respektive tillsynsmyndighet. Det är därför onekligen lustigt att kreditinstitutets egen moraliska uppfattning om huruvida detta bör utöva sin brottsbekämpande skyldighet gentemot staten eller sin integritetsskyddande skyldighet gentemot medborgarna faktiskt återspeglar rättskällornas tvetydiga beskaffenhet. Även om moraliteten, beroende på hur man är lagd som enskild individ, kan tala för såväl ett företräde för brottsbekämpningen som ett företräde för integritetsskyddet, tyder rättskällorna, den tvetydiga beskaffenheten till trots, på att kreditinstituten i vart fall är underkastade en rättslig skyldighet att behandla brottsuppgifter vid riskbedömningen av sina kunder som inte kan frångås med argument om integritetsskydd.

4.1.2 Medger dataskyddsregelverket avkall på *rätten till personlig integritet* genom behandling av brottsuppgifter för bedömning av en kunds riskprofil?

De granskade rättskällorna talar för att rätten till integritet inte är någon absolut rätt, men att skydd för integriteten i vart fall åtnjuts upp till en viss nivå. Eftersom bekämpningen av penningtvätt och finansieringen av terrorism betraktas som ett allmänt intresse enligt dataskyddsförordningens behandlingsgrunder medger dataskyddsregelverket i vissa fall att rätten till personlig integritet inskränks till förmån för brottsbekämpningen. Huruvida inskränkningen medges måste emellertid alltid bedömas utifrån den specifika behandling som är för handen.

Vid besvarandet av den föregående forskningsfrågan har det konstaterats att det bör anses vara proportionerligt ur ett förväntansperspektiv att kreditinstitut behandlar brottsuppgifter för bedömningen av en kunds riskprofil. Samtidigt kräver dataskyddsregelverket, för att medge en begränsning av rätten till integritet, att även den aktuella behandlingen är proportionerlig i förhållande till det intresse som är skyddsvärt. I kapitel 3.2.4.2 har det konstaterats att det intresse som förefaller vara mest skyddsvärt i fråga om behandling av brottsuppgifter är en individs rykte. För att dataskyddsregelverket ska medge en begränsning av rätten till integritet till förmån för behandlingen av brottsuppgifter krävs att behandlingen ändå kan anses nödvändig i förhållande till den rykteskada som uppstår.

Det är emellertid inte helt okomplicerat att definiera vilka brottsuppgifter som faktiskt är nödvändiga för behandlingen. Det kan i vart fall fastslås att det är nödvändigt att behandla uppgifter om att en kund har rapporterats till FiPo. Det torde även kunna fastslås, baserat på brottets beskaffenhet, att uppgifter om att en kund har dömts för nedskräpningsbrott sannolikt inte är nödvändiga. Däremellan föreligger en gråzon av bedömningsfrågor som försvårar för såväl tillämpande kreditinstitut som tillsynsmyndigheter i fråga om i vilka fall som dataskyddsregelverket medger att rätten till integritet begränsas.

För att kunna skapa mer ändamålsenliga tillämpningsramar som är förutsägbara för både den enskilda individen och kreditinstitutet bör lagstiftaren därför söka klargöra vilka brottsuppgifter som anses vara nödvändiga för riskbedömningen av kunder. Regan redogör för en förflyttning av problemet från integritet i sig till skälen för varför aktörer vill erhålla

tillgång till en viss uppgift, varvid de regulatoriska förslagen fokuserade mindre på att ge individer rättigheter och mer på att reglera aktörerna.²¹⁷ Genom att närmare fokusera på skälen till varför kreditinstituten anser sig behöva brottsuppgifterna, snarare än att fokusera på att tilldela individen en rätt till integritet, kanske lagstiftaren kan uppnå penningtväts- och dataskyddsregelverk som, genom att vara förutsebara, precisa och ändamålsenliga, kan tillgodose både intresset av att motverka brottslighet och intresset av att bevara kundens integritet. Ett sådant klargörande skulle kunna tjäna till att de motiveringar som Abrahamsson menar saknas i förhållande till brottsbekämpningens företrädare tydliggörs, vilket i sin tur gynnar såväl kreditinstituten som tillsynsmyndigheterna och domstolarna.²¹⁸

Som SIMPT har angivit i sin vägledning rör det sig sålunda därmed om uppgifter som påverkar den faktiska risken för att kreditinstitutet utnyttjas för penningtvätt och finansiering av terrorism. Det torde härvid kunna krävas att uppgifternas betydelse för den förevarande risken ska vara förutsebar för såväl kreditinstitutet som kunden. Detta resonemang leder närmast till tanken om att det är brott som innefattar penningtvätt och terrorismfinansiering samt deras förbrott som avses. Samtidigt kan, vad avser penningtvätt, alla brott som genererar någon form av vinning utgöra förbrott till penningtvätt.²¹⁹ Detta minskar förutsägbarheten för den registrerade i fråga om när dennes rykte kan komma att skadas.

Å andra sidan får kreditinstitutet inte obehörigen röja uppgifter om det enskilda kundförhållandet eller behandlingen av brottsuppgifter. Behandlingen får således inte någon påverkan på individens möjligheter att exempelvis söka anställning, hyra boende eller bli kund hos ett annat kreditinstitut. Om kundens handläggare för med sig information till sin nya arbetsplats får handläggaren alltså inte röja kundens förhållande till det förra kreditinstitutet. Brottsuppgifterna måste därmed motiveras genom tillgänglig information som även hade kunnat påträffas av det nya kreditinstitutet.

Eftersom, så som Solove anför, en individ inte utan vidare kan radera erhållen information från hjärnan, kan det inte förväntas att kreditinstitutets anställda inte för med sig en mental minnesbild av kunden till nästa arbetsplats. Solove menar därigenom att ett anspråk på integritet inte är detsamma som ett anspråk på ägandeskap. Integriteten är inte bara individuell, utan handlar även om vad samhället finner lämpligt att skydda. Likt vad Nissenbaum har anfört, menar Solove därigenom att integriteten egentligen handlar om kontroll av flödet av den personliga informationen.²²⁰ Kreditinstitutets kund torde därför inte kunna göra anspråk på sitt rykte om det har bedömts utifrån de legala förutsättningarna,²²¹ eftersom olika kreditinstitut, oberoende av varandra, kan skapa sig olika uppfattningar och riskbilder av sina gemensamma kunder. Däremot bör kunden kunna göra anspråk på flödet av brottsuppgifter som ligger till grund för kreditinstitutets bedömning av dennes rykte.

---

²¹⁷ Regan, *Legislating Privacy* kapitel 8 avsnitt Individual Privacy and Public Policy.

²¹⁸ Abrahamsson, SvJT 2006 s. 420.

²¹⁹ Marie Wallin, *Penningtvätt och straffrätten - en handbok* s. 42.

²²⁰ Solove, *Understanding Privacy*, kapitel 2 avsnitt Control over Personal Information.

²²¹ Jfr här dom av den 17 november 2022 i mål C-562/20 SIA ”Rodl & Partner” mot Valsts ieņēmumu dienests.

Mot denna bakgrund kan det konstateras att dataskyddsregelverket medger avkall på rätten till integritet för behandling av brottsuppgifter som faktiskt påverkar kreditinstitutets risk för att utnyttjas för penningtvätt och finansiering av terrorism, men inte för behandling av brottsuppgifter som går utanför denna ram. Den stora bedömningsfrihet som i dagsläget föreligger för kreditinstituten är emellertid problematisk och medför att den faktiska behandlingen riskerar att inte uppfylla dataskyddsförordningens principer om nödvändighet, precision och ändamålsbegränsning. Detta innebär att dataskyddsregelverket i teorin medger avkall på rätten till integritet för behandling av nödvändiga brottsuppgifter i syfte att riskbedöma kunder, men att avkall i praktiken i många fall inte kan medges eftersom rättskällorna inte presenterar någon ledning för vilka brottsuppgifter som är nödvändiga.

4.1.3 Föreligger skillnader i behandlingen av brottsuppgifter mellan penningtvättlagstiftningen och dataskyddslagstiftningen i fråga om vilket värde – integritetsskydd eller brottsbekämpning – som ges företräde?

De granskade rättskällorna talar för att det kan finnas olika situationer där företräde ges till integritetsskyddet eller brottsbekämpningen. Brottsuppgifternas beskaffenhet kan variera och det rör sig inte alltid om brottsuppgifter i traditionell bemärkelse såsom domslut, stämningsansökningar eller förundersökningsprotokoll. Brottsuppgifter kan även utgöras av uppgifter om kreditinstitutets rapportering till FiPo. Trots att rapporteringen sker på subjektiva bedömningsgrunder talar rättskällorna för att sådana uppgifter måste hanteras på ett sådant sätt att det utgör behandling enligt dataskyddsregelverkets kriterier.

Vad avser uppgifter om att en kund har rapporterats till FiPo ges intresset av brottsbekämpning därmed företräde. Det är inte lika självklart att ett kreditinstitut alltid får behandla brottsuppgifter i traditionell bemärkelse, vilket kan tyckas märkligt om dessa exempelvis härrör från domstolshandlingar och därmed uppnår objektivitet och trovärdighet i högsta bemärkelse. De granskade rättskällorna talar för att intresset av brottsbekämpning torde ges företräde när det rör sig om brottsuppgifter som faktiskt påverkar risken för penningtvätt och terrorismfinansiering.

De granskade rättskällorna talar även för att det kan finnas skillnader i de olika aktiviteter som behandlingen utgörs av i fråga om huruvida brottsbekämpningen eller integritetsskyddet ges företräde. Stockholms förvaltningsrätts beslut i mål 28259-20, IMY:s beslut med diarienummer DI-2021-2183, de förenade målen C-37/20 och C-601/20 samt mål C-439/19 talar sammantaget för att den yttersta bedömningsgrunden vid bedömning av huruvida en specifik behandling är tillåten är i vilken grad som behandlingen tjänar syftet för vilket den tillåts. Målet vid Stockholms förvaltningsrätt rörde slagning mot sanktionslistor, vilket, även om ämnet vanligtvis brukar beröras inom bekämpningen av penningtvätt och finansiering av terrorism, inte utgör en del av den svenska penningtvättslagen. Behandlingen i IMY:s beslut innefattade även delning och en slags koncerngemensam registerförteckning av brottsuppgifter, vilket torde gå utanför det enskilda kreditinstitutets förhindrande av penningtvätt och terrorismfinansiering.

En naturlig tolkning av denna praxis torde därmed vara att intresset av brottsbekämpning endast ges företräde till förmån för förhindrandet av penningtvätt och finansiering av

terrorism hos det behandlande kreditinstitutet, men inte om det även är till direkt nytta för ett annat kreditinstitut.

En annan intressant aspekt i behandlingen av brottsuppgifter är hur kreditinstitutet tar del av informationen. De granskade rättskällorna redogör inte närmare för om det föreligger några skillnader i informationsinhämtningen i fråga om huruvida behandlingen tillåts. IMY:s beslut talar i viss mån för att informationen i vart fall inte kan inhämtas från en egenkonstruerad koncerngemensam lista. Kanske kan detta ha sin förklaring i att en sådan typ av lista inte uppfyller dataskyddsförordningens krav på korrekthet. Det kan härvid frågas om kundens egna uppgifter om sitt klandervärda beteende är korrekta. Om en kund självmant inkommer med exempelvis ett domslut som utvisar att denne har dömts för någon form av ekonomisk brottslighet torde uppgifterna anses korrekta inte för att de inges av kunden, utan för att uppgifterna framkommer av ett offentligt och trovärdigt myndighetsbeslut. Om kunden i stället endast uppger för kreditinstitutet att denne är under utredning av Ekobrottsmyndigheten för penningtvättsbrott, utan att härvid presentera någon styrkande dokumentation, uppkommer frågan om huruvida dessa uppgifter ska anses vara tillräckligt trovärdiga för att få behandlas inom ramen för riskbedömningen.

Av Europakonventionens oskyldighetspresumtion att döma bör de inte anses uppnå kravet på trovärdighet och korrekthet om det visar sig att kunden inte menar allvar med sina uppgifter.²²² Detta talar för att kreditinstitut skulle påtvingas arbetsbördan att behöva utreda huruvida kundens uppgifter är korrekta, och därigenom sannolikt behandla brottsuppgifter, för att kunna förstå om uppgifterna faktiskt får behandlas. Denna utredningsbörda skulle teoretiskt sett kunna utsträckas till att kreditinstitut tvingas förelägga kunden att inkomma med dokument som styrker dennes brottsuppgifter. Ett sådant rättsläge får kreditinstitutet att vilja hålla för öronen när kunden vill berätta om sina brottsuppgifter; att inte känna till uppgifterna förefaller för kreditinstitutet vara avsevärt bättre än att behöva välja vilket regelverk som denne ska bryta mot. Dessvärre är det detta rättsläge som nu är för handen, vilket försvårar för kreditinstitutet att faktiskt kunna nyttja möjligheten till begränsning av rätten till integritet utan att därvid bryta mot dataskyddsregelverket.

Den enda lösning på denna rättsliga problematik som tillåts av rättskällorna torde bli att kreditinstitutet rapporterar kundens brottsuppgifter till FiPo och därefter i sin riskbedömning beaktar den brottsuppgift att kunden har rapporterats till FiPo. Detta innebär en onödigt omständlig lösning som i praktiken både innebär ett lika stort intrång i kundens integritet som en direkt behandling av brottsuppgifter för riskbedömningen, och som dessutom belastar FiPo:s system med upprepande information för det fall att kunden redan är under utredning.

Därtill kan FiPo sedermera underlåta att utreda kunden vidare utan att kreditinstitutet får kännedom om den underlåtna utredningen.²²³ Kreditinstitutets misstankar om kunden kan därmed i själva verket visa sig vara obefogade. Detta medför att kreditinstitutet tillåts att behandla potentiellt inkorrekta brottsuppgifter om kunden, och en sådan behandling torde strida mot både principen om korrekthet och oskyldighetspresumtionen. Svårigheterna i att

---

²²² Ekelöf, Edelstam, & Heuman, *Rättegång IV* s. 150 f.

²²³ Ross & Hannan, *Money laundering regulation and risk-based decision-making* s. 112.

bedöma i vilka fall som begränsning av rätten till integritet kan medges enligt dataskyddsregelverket medför sålunda stora svårigheter för kreditinstituten vid riskbedömningen av sina kunder, vilket ökar risken för att de ska utnyttjas för penningtvätt och finansiering av terrorism. Samtidigt föranleds informationen om att en kund har rapporterats till FiPo av kreditinstitutets egen bedömning om att rapportering ska ske. Det kan därför ifrågasättas, i synnerhet mot bakgrund av att rapportering ska ske redan vid en låg misstankegrad, om denna bedömning faktiskt är korrekt och trovärdig i relation till de brottsuppgifter som behandlas.

Även om FiPo:s informationsbrev talar för att kreditinstituten aktivt bör söka efter brottsuppgifter ger FI:s beslut avseende Trustly Group AB och Aros Kapital AB ingen närmare ledning än att uppgifter som redan är kända i vart fall bör beaktas vid riskbedömningen av kunder. Jag har ovan konstaterat att intresset av integritetsskydd sannolikt torde ges företräde i situationen då en kund inkommer med lösa potentiella brottsuppgifter utan grund. Rättskällorna ger emellertid ingen klar ledning för om det föreligger någon skillnad i intresseavvägningen i fall då behandlingen sker genom att kreditinstituten aktivt utför slagningar på sina kunder i sökmotorer eller rättsdatabaser eller genom att kreditinstituten tar del av uppgifterna i massmedia eller myndighetsuppgifter.

Det kan härvid frågas om avsaknaden av ledning i dataskydds- och penningtvättsregelverket innebär att proportionaliteten hos dessa behandlingar ska bedömas utifrån de rådande samhällsvärderingar som anges i regeringsformens förarbeten.²²⁴ Med hänsyn till att överlåtelsen av bedömningen av integritetsintrångets betydelsegrad till de kollektiva samhällsvärderingarna innebär att lagstiftaren i teorin begränsar sin egen makt,²²⁵ torde legaliteten och förutsebarheten hos integritetsintrånget riskera att urholkas. Detta talar för att ett behov av komplettering i lagstiftningen som, genom att tydliggöra exempelvis EBA:s krav på att uppgifterna ska vara trovärdiga och härröra från kvalitativa och oberoende källor, skapar en större förutsebarhet för både kreditinstituten och de registrerade med avseende på hur behandling kan ske.

4.2 Slutsats

De granskade rättskällorna talar för att rätten till integritet alltid är utgångspunkten. Huruvida företräde kan ges för brottsbekämpningen måste därmed bedömas med utgångspunkt i huruvida det intrång som företrädet innebär är proportionerligt i förhållande till rättigheten. Även om Dworkin inte har rätt i att rättigheter alltid trumfar samhällsnyttan,²²⁶ förefaller hans andemening ändå stämma då rättskällorna och den huvudsakliga tillämpningen av dessa, utgår ifrån rättigheten till integritet. På samma gång förefaller även Harts andemening stämma, då lagstiftaren utifrån rättskällornas beskaffenhet anser det vara rationellt för kunder att delvis ge upp skyddet för sina brottsuppgifter för att kreditinstituten ska kunna motverka

---

²²⁴ Prop. 2009/10:80 s. 182-184.

²²⁵ Jfr Regan, *Legislating Privacy* kapitel 2 avsnitt Philosophical Views about Privacy.

²²⁶ Jfr Dworkin, *Taking Rights Seriously* kapitel 12 avsnitt 2.

penningtvätt och finansiering av terrorism.²²⁷ Det finns sålunda situationer där samhällsnyttan av att bekämpa finansiell brottslighet ges företräde framför rätten till integritet.

Med beaktande av de tillämpningssvårigheter avseende behandlingen av brottsuppgifter som den nuvarande rättsordningen vållar, uppkommer frågan om huruvida en rättsordning som alltid utgår ifrån rätten till integritet verkligen är ändamålsenlig. För att rätten till integritet ska kunna tas tillvara och inte bli föremål för godtyckliga och partiska bedömningar behöver denna rätt emellertid vara utgångspunkten i rättskällorna. Rättskällornas inrättande av faktiska rättigheter är kritiskt då det representerar majoritetens löfte till minoriteten om att dessa individers värdighet och likvärdighet kommer att respekteras i intresseavvägningen mot brottsbekämpningen. Utan detta kan majoritetens representanter, i detta fall kreditinstituten, motsätta sig många av minoritetens, i detta fall kundernas, anspråk.²²⁸ Lagstiftaren måste därmed tillföra rättskällorna ett anspråk som kan respekteras för att respekten för rättskällorna ska upprätthållas. Om lagstiftaren inte respekterar rätten till integritet kommer den sålunda inte heller att respektera rättskällorna.²²⁹

Om tillsynsmyndigheter och domstolar inte reagerar och utdelar sanktioner eller nekar behandling av brottsuppgifter i fall då rätten till integritet utsätts för en oproportionerlig kränkning, föreligger en risk för att kreditinstituten normaliserar beaktandet av en kunds rykte och därigenom blir alltmer extensiva i sina bedömningar om vad som utgör brottsuppgifter som påverkar risken för penningtvätt och terrorismfinansiering.²³⁰ En påstådd rätt till säkerhet, för medborgarna eller kreditinstituten själva, skulle kunna komma att överexploateras och trumfa rätten till integritet.²³¹ Kreditinstituten skulle potentiellt kunna intressera sig för mycket känsliga brott såsom exempelvis egenmäktighet med barn enligt 7 kap. 4 § Brottsbalken (1962:700), som egentligen inte påverkar risken för penningtvätt och finansiering av terrorism, för att på så sätt undersöka om kunden har en närmare relation med någon inom den kriminella världen. Ett sådant intrång i sfären för kundens personliga familjeförhållanden kan inte anses vara motiverat utifrån intresset av att bekämpa penningtvätt och terrorismfinansiering.

Samtidigt som det är nödvändigt att förhindra normaliseringen av kreditinstitutens extensiva bedömningar av vad som utgör nödvändiga brottsuppgifter, krävs även en rättsordning som medger begränsning av sådana rättigheter som inte anses vara absoluta för att kunna bevara stabiliteten hos grundläggande samhälleliga funktioner. En rättsordning som alltid bevarar skyddet för integriteten på en absolut nivå medför att kriminella kan komma att utnyttja rättsordningen till sin fördel för att dölja aktiviteter som utgör led i penningtvätt eller finansiering av terrorism och reducera ansvarsutkrävande,²³² vilket i sin tur kan skada tilltron till det finansiella systemet och hämma samhällets ekonomiska utveckling. Genom att möjliggöra begränsningar av integriteten till fördel för maximerad samhällsnytta behandlas

---

²²⁷ Jfr Hart, *Between Utility and Rights* s. 831.

²²⁸ Dworkin, *Taking Rights Seriously* kapitel 7 avsnitt 4.

²²⁹ A.a. kapitel 7 avsnitt 4.

²³⁰ Flyghed, *Kriminalitetskontroll eller mänskliga rättigheter* s. 400-404.

²³¹ A.a. s. 400.

²³² Jfr Solove, *Understanding Privacy* kapitel 4 avsnitt The Virtues and Vices.

dessutom de individuella medborgarna rättvist, så som om de vore del av en enda samhällsenhet.²³³

Dworkins förmenande om att individuella rättigheter och samhällsnyttan står i kontrast till varandra och Abrahamssons förmenande om att intressena av brottsbekämpning och integritetsskydd inte naturligt låter sig förenas i förefaller olyckligt nog stämma, i vart fall när det kommer till tillämpningen av de båda regelverken. I rättsordningen eftersträvas en balans dem emellan, där den gyllene mitten tituleras *proportionalitet*. Regelverken är emellertid inte utformade på ett sätt som gör att proportionaliteten får ett genomslag i den faktiska rättstillämpningen. En ändamålsenlig lösning kan måhända finnas någonstans emellan de två sidorna av debatten, där Abrahamsson och Thelin förespråkar tydligare intresseavvägningar å ena sidan, och Chamberlain, Regan och Solove förespråkar en närmare koppling till det kollektiva och sociala å andra sidan.

Genom att, så som Naarttjärvi förespråkar, utröna kärnan i rätten till integritet i förhållande till kreditinstitutens riskbedömning, det vill säga *ryktet*, och värdera denna kärna i intresseavvägningen, torde en bättre förståelse för integritetens sociala värde kunna uppnås, samtidigt som lagstiftaren tvingas precisera motiven till varför brottsuppgifter bör behandlas vid kreditinstitutens riskbedömning av sina kunder. När det skyddsvärda intresset har preciserats torde det förenkla bedömningen av varför det är av vikt för samhället att upprätthålla anseenden, och hur detta samhällsintresse bör vägas mot samhällsintresset av att bekämpa brott. Denna avvägning kan i sin tur bidra till att klarlägga när endera intresse bör ges företräde, vilket innebär en precisering av nödvändigheten av vilka brottsuppgifter som krävs, och när dessa krävs, för att bedöma en kunds riskprofil.

Det återstår emellertid att se om lagstiftaren väljer denna väg i framtiden. De vitt spridda integritetsdiskussionerna och intetsägande lagmotiv som redogörs för i kapitel 2.2.2, som förefaller präglade även möjligheterna till behandling av brottsuppgifter enligt penningtvättslagen, talar i viss mån för att kreditinstituten inte kommer att förses med en sådan lösning i närtid.

4.3 AML-förordningen – en strävan efter den perfekta balansen mellan integritetsskydd och brottsbekämpning

Det kan konstateras att det riskbaserade förhållningssättet som präglar penningtvättslagen är förhållandevis oprecist i den bemärkelse att det ger utrymme för kreditinstitutens egna bedömningar. Samtidigt är ett visst mått av flexibilitet och subjektiva bedömningar nödvändigt för att kreditinstituten faktiskt ska kunna motverka penningtvätt och terrorismfinansiering på ett effektivt och ändamålsenligt sätt. Att helt utradera det riskbaserade förhållningssättet och endast uppställa lagstadgade, avbockningsbara krav skulle innebära att motverkandet av penningtvätt och terrorismfinansiering blir ineffektivt och att modusen för dessa sannolikt skulle komma att utvecklas i snabbare takt än lagstiftningen.²³⁴ Samtidigt ökar det riskbaserade förhållningssättet risken för att kreditinstitutens skönsmässiga bedömningar innebär oproportionerliga intrång i kundernas rätt till integritet.

---

²³³ Hart, *Between Utility and Rights* s. 831.

²³⁴ Jfr Ross & Hannan, *Money laundering regulation and risk-based decision-making* s. 111.

Genom att penningtvättsregelverket innehåller såväl objektiva som subjektiva krav på riskbedömningen behålls alltså en viss kontroll över vilka faktorer som kreditinstituten faktiskt beaktar, samtidigt som kreditinstituten har möjlighet att agera effektivt utefter nya modus och trender. En potentiell lösning vore därför att införa en ytterligare punkt i lagstiftningen vad gäller faktorer som kan medföra en hög risk för penningtvätt eller finansiering av terrorism. Punkten skulle kunna kombinera EBA:s och SIMPT:s riktlinjer med den ungefärliga lydelsen ” *trovärdiga uppgifter om att kunden ägnar eller har ägnat sig åt penningtvätt eller finansiering av terrorism, eller något förbrott till dessa, från kvalitativa och oberoende källor och verksamhetsutövarens rapportering av misstänkta aktiviteter och transaktioner*”.

Härvid uppstår emellertid problemet med att förbrott inte är klart definierat i penningtvättsbrottslagen. Detta kräver fundamentala ändringar i förhållandet mellan lagstiftaren och kreditinstituten, där det i den regulatoriska miljön klargörs vilka risker, eller riskmoment, som kreditinstituten ska ansvara för att identifiera.²³⁵ För att närmare kunna precisera vilka uppgifter som kan behandlas bör penningtvättslagen kompletteras med en definition av de relevanta uppgifterna. Samtidigt är penningtvättsbrottslagen utformad med intentionen att alla brott ska kunna omfattas om de genererar någon typ av vinning. Detta medför svårigheter i att utforma förbrottsdefinitionen på ett sådant sätt att den är heltäckande, men samtidigt tillräckligt precis för att det ska kunna vara förutsägbart när brottsuppgifter kan behandlas.

Genom att precisera definitionen av vilka brottsuppgifter som är relevanta för riskbedömningen avgränsas möjligheterna för kreditinstituten skönsmåssiga bedömningar till nackdel för de registrerade, samtidigt som det blir tydligare för kreditinstituten vilka data de ska beakta. En sådan önskan förefaller inte vara alltför onåbar. EU-kommissionen har nämligen presenterat det så kallade ”*AML-paketet*”, bestående av en penningtvättsförordning²³⁶, ett sjätte kompletterande penningtvättsdirektiv²³⁷ och en ny tillsynsmyndighet på EU-nivå²³⁸. Förslaget till penningtvättsförordningen anger i art. 55.1 och 55.3 att ansvariga enheter *ska kunna* behandla brottsuppgifter i den mån det är *absolut nödvändigt* för att förhindra penningtvätt och terrorism. Behandlingen måste enligt art. 55.2-3 dessutom även omfattas av följande skyddsåtgärder:

- de registrerade ska informeras om att behandling får ske
- uppgifterna ska härröra från tillförlitliga källor samt vara korrekta och aktuella

---

²³⁵ A.a. s. 113.

²³⁶ Förslag COM/2021/420 till Europaparlamentets och rådets förordning om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för penningtvätt eller finansiering av terrorism.

²³⁷ Förslag COM/2021/423 till Europaparlamentets och rådets direktiv om de mekanismer som medlemsstaterna ska inrätta för att förhindra att det finansiella systemet används för penningtvätt eller finansiering av terrorism och om upphävande av direktiv (EU) 2015/849.

²³⁸ Förslag COM/2021/421 till Europaparlamentets och rådets förordning om inrättande av en myndighet för bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism och om ändring av förordningarna (EU) nr 1093/2010, (EU) nr 1094/2010, (EU) nr 1095/2010.

- den ansvariga enheten ska vidta åtgärder med hög säkerhetsnivå i enlighet med artikel 32 i dataskyddsförordningen, särskilt när det gäller konfidentialitet
- uppgifterna ska röra penningtvätt, dess förbrott eller finansiering av terrorism
- de ansvariga enheterna ska inneha rutiner som gör det möjligt att vid behandlingen av brottsuppuppgifter skilja mellan påståenden, utredningar, förfaranden och domar, med beaktande av den grundläggande rätten till en rättvis rättegång, rätten till försvar och oskuldspresumtionen.

Kommissionen förefaller genom förslaget söka stärka det intresset av brottsbekämpning genom att i tydligare mån fastställa möjligheten för behandlingen av brottsuppuppgifter, och samtidigt bevara rätten till integritet genom att begränsa behandlingen till särskilda uppgifter. EDPB har dock kritiserat förslaget till förordning och menar att artikel 55 ”*inte är tillräckligt detaljerad för att precist begränsa omfattningen av databehandlingen av ansvariga enheter i den utsträckning som det är nödvändigt och proportionerligt för syftena att förhindra penningtvätt och terrorismfinansiering*” [författarens översättning]. EDPB menar vidare att bestämmelserna, för att de ska bli tillräckligt klara i detta avseende, bör, liksom artikel 9 i dataskyddsförordningen om känsliga personuppgifter, specificera vilka typer av data som ska kunna behandlas, samt vid vilka typer av aktiviteter som behandling kan ske (exempelvis identifikation, kundkännedomåtgärder, rapportering av aktiviteter och transaktioner till finansunderrättelseenheter, etc.) för syftena att förhindra penningtvätt och terrorismfinansiering, med beaktande av nödvändighets- och proportionalitetsprincipen.²³⁹

Enligt EDPB är det bristfälligt att artikel 55.3.b inte specificerar vad som närmare avses med ”påståenden” och inte preciserar källorna från vilken information om påståenden kan inhämtas. Med hänsyn till att påverkan på en person i form av nekande av affärsförbindelse från en bank med den anklagade personen är allvarlig, där påståendet i vissa fall inte kan styrkas, bör termen ”påstående” enligt EDPB specificeras eller tas bort. EDPB menar även att de skyddsåtgärder som räknas upp inte är tillräckliga, och att det särskilt bör tilläggas avseende artikel 55.3.b. att påståenden och förfaranden inte bör ha samma påverkan på riskbedömningen av en fysisk person som en brottmålsdom.²⁴⁰

Det kan sålunda konstateras att den perfekta balansen mellan penningtvättsregelverket och dataskyddsregelverket troligtvis inte står att finna i närtid. Detta är olyckligt för kreditinstituten, som i slutändan hamnar i kläm mellan tillsynsmyndigheter på de olika sidorna av intresseavvägningen. Samtidigt kräver möjligheten till avkall på rätten till integritet korrekta och adekvata förutsättningar för att kunna tillämpas, för att rätten inte ska inskränkas i onödan och därmed bli till nackdel för samhällsutvecklingen. Jag hoppas att EU-kommissionen, innan den föreslagna AML-förordningen beslutas om, tar till sig EDPB:s kritik på ett sådant sätt att regelkonflikterna kan minskas i framtiden.

²³⁹ Europeiska datatillsynsmannen, *Opinion 12/2021 on the anti-money laundering and countering the financing of terrorism (AML/CFT) package of legislative proposals* p. 15-16.

²⁴⁰ Europeiska datatillsynsmannen, *EDPB letter to the European Commission on the protection of personal data in the AML-CFT legislative proposals* p. 2.2.

4.4 Förslag på framtida forskning

Behandlingen av brottsuppgifter på penningtvätts- och terrorismfinansieringsområdet är onekligen ett snårigt rättsområde där två motstående intressen måste mötas. Det ska bli spännande att uppleva resultatet av kommissionens föreslagna penningtvättsförordning och huruvida den kommer att ändra tillsynsmyndigheternas praktiska tillämpning av penningtvätts- och dataskyddsregelverket. En studie av huruvida detta faktiskt sker välkomnas varmt.

I min uppsats har jag studerat behandlingen av brottsuppgifter genom penningtvättsregelverket. Det ska dock inte glömmas att regelverket även tillåter behandling av så kallade känsliga personuppgifter enligt artikel 9 i dataskyddsförordningen. Det vore därför även högst välkommet att bedriva en liknande studie som undersöker intresseavvägningarna mellan en persons känsliga uppgifter och intresset av brottsbekämpning. Jag hoppas att min uppsats kan väcka den rättsvetenskapliga sfärens intresse för detta, i min mening, oerhört intressanta ämne och att intresset i framtiden reflekteras i såväl litteraturen som regelverkstillämpningen.

Källor

Offentligt tryck

Prop. 2014/15:80. Införande av vissa internationella standarder i penningtvättslagen

Proposition 2016/17:173. *Ytterligare åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism*

Prop. 2017/18:105. Ny dataskyddslag

Proposition 2021/22:251. Samverkan mot penningtvätt och finansiering av terrorism.

SOU 2016:8. *Ytterligare åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism – fjärde penningtvättsdirektivet – samordning – ny penningtvättslag*

Betänkande 2017/18:FiU39. Författningsändringar på finansmarknadsområdet med anledning av EU:s dataskyddsförordning

Litteratur

Aarli, R., *Vern av «privatlivets fred»*, Tidsskrift for Rettsvitenskap, 2006, Volym, 118, Nummer 4-5 s. 525 -573.

Abrahamsson, O., *Integritetsskyddet i lagstiftningen*, SvJT 2006 s. 410-424

Abrahamsson, O., *Integritetsskydd med eller utan förnuft*, SvJT 2009 s. 421-434

Bull, T. & Sterzel F., *Regeringsformen: En Kommentar*, 2 uppl., Studentlitteratur, 2013

Chamberlain, J., *Integritet Och Skadestånd: Om Skyddet För Personuppgifter Och Privatliv I Svensk Rätt*, Iustus, 2020

Doublet D. R. & Bernt J. F., *Retten og vitenskapen - en introduksjon til rettsvitenskapens vitenskapsfilosofi*, 2 uppl., Alma Mater, 1993

Ekelöf, P. O., Edelstam, H. & Heuman L., *Rättegång IV*, 7 uppl., Norstedts Juridik, 2009

Flyghed, J., *Kriminalitetskontroll eller mänskliga rättigheter*, Nordisk tidsskrift för mänskliga rättigheter, 2006, Volym 23, Nummer 4 s 391-405

Hart, H. L. A., *Between utility and rights*, Columbia Law Review, 1979, Volym 79, Nummer 5 s 828-846

Hart, H. L. A., *The Concept of Law*, 2 uppl., Oxford University Press, 1994.

Hettne, J. & Otken, I., *EU-rättslig metod: teori och genomslag i svensk rättstillämpning*, 2 uppl., Norstedts Juridik, 2011

Milaj, J. & Kaiser, C., *Retention of data in the new Anti-money Laundering Directive—‘need to know’ versus ‘nice to know’*, *International Data Privacy Law*, 2017, Volym 7, Nummer 2 s. 115–125

Mitsilegas, V. & Vavoula, N., *The Evolving EU Anti-Money Laundering Regime: Challenges for Fundamental Rights and the Rule of Law*, *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 2016, Volym 23, Nummer 2 s. 261-293

Naarttijärvi, M., *För Din Och Andras Säkerhet: Konstitutionella Proportionalitetskrav Och Säkerhetspolisens Preventiva Tvångsmedel*, Iustus, 2013

Nordh M., *Penningtvättslagen: en handbok*, Norstedts Juridik AB, 2020

Nääv, M. & Zamboni, M., *Juridisk metodlära*, 2 uppl., Studentlitteratur AB, 2018

Ross, S. & Hannan, M., *Money laundering regulation and risk-based decision-making*, *Journal of European and Comparative Law*, 2007, Volym 10, Nummer 1, s 106-115

Sandgren, C., *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: Ämne, material, metod och argumentation*, 3 uppl., Nordstedts Juridik, 2015

Sandgren, C., *Vad är rättsvetenskap?*, Jure, 2009

Sandgren, C., *Är rättsdogmatiken dogmatisk?* *Tidsskrift for rettsvitenskap*, 2006, Volym 118, Nummer 4-5 s. 648-656

Thelin, K., *Ge den enskilde integritetsupprättelse*, SvJT 2009 s 506-518

Wallin M., *Penningtvätt och straffrätten - en handbok*, Studentlitteratur AB, 2022

Otryckt material

Dworkin, R., *Taking Rights Seriously*, Harvard University Press, 2018,
<https://www.perlego.com/book/3042804/taking-rights-seriously-with-a-new-appendix-a-response-to-critics-pdf> [hämtad 2023-10-30]

Nissenbaum H., *Privacy in Context*, Stanford University Press, 2009,
<https://www.perlego.com/book/745611/privacy-in-context-technology-policy-and-the-integrity-of-social-life-pdf> [hämtad 2023-12-09]

Regan, P., *Legislating Privacy*, The University of North Carolina Press, 2000,
<https://www.perlego.com/book/538257/legislating-privacy-technology-social-values-and-public-policy-pdf> [hämtad 2023-12-07]

Solove, D., *Understanding Privacy*, Harvard University Press, 2010,
<https://www.perlego.com/book/1148540/understanding-privacy-pdf> [hämtad 2023-11-01]

Rättsfall

Eu-domstolen

Dom av den 3 december 1974 i mål 41/74, Yvonne van Duyn mot Home Office

Dom av den 16 december 2008 i mål C-524/06, Heinz Huber mot Bundesrepublik Deutschland

Dom av den 16 januari 2019 i mål C-496/17, Deutsche Post AG mot Hauptzollamt KölnPost

Domstolens dom av den 22 juni 2021 i mål C-439/19 B och Latvijas Republikas Saeima

Dom av den 5 april 2022 i mål C-140/20, Commissioner of An Garda Síochána m.fl.

Dom av den 7 maj 2022 i mål C-478/99, Europeiska gemenskapernas kommission mot Konungariket Sverige

Dom av den 17 november 2022 i mål C-562/20 SIA "Rodl & Partner" mot Valsts ieņēmumu dienests

Dom av den 22 november 2022 i, de förenade målen C-37/20 och C-601/20, WM och Sovim SA mot Luxembourg Business

Förslag till avgörande från generaladvokaten

Förslag till avgörande av generaladvokat Maciej Szpunar, föredraget den 17 december 2020, mål C-439/19 B och Latvijas Republikas Saeima

Förslag till avgörande av generaladvokat Giovanni Pitruzzella föredraget den 20 januari 2022, de förenade målen C-37/20 och C-601/20, WM och Sovim SA mot Luxembourg Business

Europadomstolen

Europadomstolens dom av den 2 augusti 1984 i mål 8691/79, Malone mot Förenade Konungariket

Europadomstolens dom av den 25 juni 1997 i mål 20605/92, Halford mot Förenade Konungariket

Europadomstolens dom av den 24 juni 2004, i mål 59320/00, Hannover mot Tyskland

Europadomstolens dom av 1 juli 2008 i mål 58243/00, Liberty m.fl. mot Förenade Konungariket

Högsta Förvaltningsdomstolen

HFD 2016 ref. 8

Kammarrätterna

Kammarrätten i Jönköping dom 15 oktober 2020 i mål nr 3745-19

Förvaltningsrätterna

Förvaltningsrätten i Stockholm dom 31 januari 2022 i mål nr 28259-20

Myndighetspraxis

Finansinspektionen (2020). Dnr 20-20967 (2020-09-18)

Integritetsskyddsmyndigheten (2022). Dnr DI-2021-2183 (2022-09-30)

Finansinspektionen (2023). Dnr 20-26363 (2023-12-12)

Branchpraxis

Europeiska bankmyndighetens riktlinjer EBA/GL/2019/02 av den 25 februari 2019.

Riktlinjer för utkontraktering

Europeiska bankmyndighetens riktlinjer EBA/GL/2021/02 av den 1 mars 2021. Riktlinjer enligt artiklarna 17 och 18.4 i direktiv (EU) 2015/849 för kundkännedom och de faktorer som kreditinstitut och finansiella institut bör beakta vid bedömning av den risk för penningtvätt och finansiering av terrorism som förknippas med enskilda affärsförbindelser och enstaka transaktioner (riktlinjer för riskfaktorer avseende penningtvätt och finansiering av terrorism) som upphäver och ersätter riktlinjerna JC/2017/37

Financial Action Task Force, *International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism and Proliferation: The FATF Recommendations*, 2023

Svenska institutet mot penningtvätt, Grundläggande vägledning om behandling av personuppgifter, 4 uppl., 2022

Svenska institutet mot penningtvätt, Vägledning om behandling av personuppgifter, 2021

Integritetsskyddsmyndigheten, *Rättsligt ställningstagande IMYRS 2021:1 – innebörden av begreppet ”personuppgifter som rör lagöverträdelser som innefattar brott” i artikel 10 i dataskyddsförordningen*

Internetstiftelsen, *Svenskarna och internet*, 2023

Internetreferenser

421, *Finansinspektionen förtydligar definitionen av modell – vad innebär det i praktiken för arbetet mot penningtvätt?*, u.å., <https://www.421.se/news-insights/finansinspektionen-for-tydligar-vad-en-modell-ar/> [hämtad 2023-12-01]

Advisense, *Compliance at the Intersection Between Protection & Prevention*, 2022, <https://fcg.global/2022/12/09/compliance-at-the-intersection-between-protection-and-prevention/> [hämtad 2023-10-27]

Europeiska bankmyndigheten, *EuReCA: THE EBA'S AML/CTF DATABASE*, 2023, https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/document_library/Publications/Other%20publications/2023/1056253/EuReCA%20Factsheet%20%2031%2005%202023.pdf [hämtad 2023-11-15]

Europeiska bankmyndigheten, *Summary of the draft Data Protection Impact Assessment on a central EBA database concerning anti money laundering and terrorist financing*, 2021, https://www.eba.europa.eu/sites/default/files/document_library/Publications/Consultations/2021/Consultation%20on%20draft%20RTS%20on%20a%20central%20database%20on%20AML-CTF%20in%20the%20EU/1000679/Summary%20draft%20DPIA%20AMLCFT%20CDB.pdf s. 15 [hämtad 2023-11-15]

Europeiska utrikestjänsten, *EU Statement on the death penalty*, 2020, https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-statement-death-penalty_en [hämtad 2023-11-10]

Finansinspektionen, *FATF och andra aktörer*, 2023, <https://www.fi.se/sv/bank/penningtvatt/fatf-och-andra-aktorer/> [hämtad 2023-12-02]

Finansinspektionen, *FI tillämnar nya riktlinjer om riskfaktorer för penningtvätt och finansiering av terrorism – utom för kontoinformationstjänster*, 2021, <https://www.fi.se/sv/publicerat/nyheter/2021/fi-tillampar-nya-riktlinjer-om-riskfaktorer-for-penningtvatt-och-finansiering-av-terrorism--utom-for-kontoinformationstjanster/> [hämtad 2021-11-03]

Finansinspektionen, *Internationella riktlinjer*, 2018, <https://www.fi.se/sv/bank/regler/bank-och-kredit/internationella-riktlinjer/> [hämtad 2023-11-15]

Förenta nationernas utvecklingsprogram, *Mål 16: Fredliga och inkluderande samhällen*, 2020, <https://www.globalamalen.se/om-globala-malen/mal-16-fredliga-och-inkluderande-samhallen/> [hämtad 2023-10-28]

LexisNexis Risk Solutions, *European Financial Services Providers face overall Anti-Money Laundering Compliance costs of \$83.5 billion a year*, Cision PR Newswire 2017, <https://www.prnewswire.co.uk/news/lexisnexis-risk-solutions/> [hämtad 2023-12-12]

Svenska Bankföreningen, *Gränsdragningsproblem mellan dataskydd och penningtvättsarbete*, 2019, <https://www.swedishbankers.se/repository/bankfokus/bankfokus-nr-2-2019/graensdragningsproblem-mellan-dataskydd-och-penningtvaettsarbete/> [hämtad 2023-10-27]

Svenska institutet mot penningtvätt, *Hem*, u.å., <https://www.simpt.se/> [hämtad 2023-11-02]

Svenska Bankföreningen, *Penningtvättsregler förutsätter informationshantering*, 2019, <https://www.swedishbankers.se/repository/bankfokus/bankfokus-nr-2-2019/penningtvaettsregler-foerutsaetter-informationshantering/> [hämtad 2023-10-27]

Världsbanken, *Global Findex Database 2021 survey headline findings on account ownership*, u.å., <https://www.worldbank.org/en/publication/globalindex/brief/the-global-findex-database-2021-chapter-1-ownership-of-accounts> [hämtad 2023-11-03]

Övriga källor

Europeiska datatillsynsmannen, *EDPB letter to the European Commission on the protection of personal data in the AML-CFT legislative proposals*, 2021

Europeiska datatillsynsmannen, *Opinion 12/2021 on the anti-money laundering and countering the financing of terrorism (AML/CFT) package of legislative proposals*, 2021

Finanspolisen, *Finanspolisen informerar: Finansiella flöden & Penningtvätt i Nätverksmiljöer*, 2023